

T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO TV SİNEMA ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

Mevlana Felsefesi
ve Türkiye’deki Mevlana Belgesellerinin
Karşılaştırmalı İncelemesi

Kürşat KIZBAZ

2501040159

Tez Danışmanı
Prof.Dr.Suat GEZGİN

İSTANBUL
2008

ÖZ

‘Mevlana Felsefesi ve Türkiye’deki Mevlana Belgesellerinin Karşılaştırmalı İncelemesi’ araştırması, Türkiye’de yapımı tamamlanan, ulusal veya uluslararası televizyon kanallarıyla, film festivalleriyle, DVD-VCD kopyaların ticari satışı veya dağıtımıyla kitlelere ulaşan, Mevlana ve Mevlana Felsefesi konulu belgesel filmlerin araştırılması, içerik ve teknik özellik analizlerinin yapılması ve bu analizler sonucunda Mevlana ve Felsefesi’nin ne derecede belgesel film üretimleri içerisine yansıdığı sorusunu cevaplamayı amaçlamaktadır. Bu araştırmanın yöntemi Mevlana ve Felsefesinin anlatıldığı belgesel filmlerin saptanması, belgesellerin metin, içerik, teknik ve yapım özelliklerinin analiz edilip, birbirleriyle karşılaştırılması, yapılan araştırma, örnekleme ve saptama sonucu ‘tümevarım’ metodu kullanılarak oluşturulmaktadır. Türkiye’de yapımı tamamlanan Mevlana ve Mevlana Felsefesi’nin anlatıldığı veya konu edildiği belgesel filmlerin içerik analizlerinin araştırılması, yapım özelliklerinin değerlendirilmesi, teknik özelliklerinin araştırılıp, metin yapılarının değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkan netice; Mevlana veya Felsefesi’nin konu edinen belgesel filmler anlatım, içerik yapısı, çekim teknikleri, metin dili ve görsel estetik anlayışı olarak farklılıklar gösterse de temel olarak Mevlana Celaleddin-i Rumi’nin bir dünya insanı olduğu, İslam Medeniyeti’nin yetiştirdiği en büyük düşünürlerden biri olduğu ve Mevlana Felsefesi’nin görsel anlamda Sema ritüeli ile insanlığa aktarıldığı sonucunda birleşmişlerdir. Mevlana Celaleddin-i Rumi’yi anlama ve anlatma doğrultusunda, Mevlana’nın evrensel fikirlerini yansıtmaya çabası içerisinde, farklı yönetmenlerin dünya görüşleriyle oluşturulan ve tamamlanan eserler, genel olarak Sema ritüeli, aşk kavramı, ney, tasavvuf müziği, şiir ve Mevlana’nın en büyük eserlerinden biri olan Mesnevi’yi iletişim ögesi olarak kullanıp, izleyiciye bu yolla Mevlana ve Mevlana Felsefesi’ni aktarmaya ve anlatmaya çalışmıştır.

ABSTRACT

The study, named “The Philosophy of Rumi and the Analysis of the Comparison of the Documentaries of RUMI in Turkey”, is trying to find out the answer of the question: How the research of the documentaries of RUMI and his philosophy are made of and how the content and technical analysis has been made and how RUMI and RUMI’s philosophy has been reflected to the documentary productions according to the analysis, that contains the films of the production which is completed in Turkey, it has reached mass through national and international TV channels, film festivals and commercial selling or distribution of DVD-VCD format. The methodology of the study is formed according to the determination of the documentaries, that represents RUMI and his philosophy, the comparison of the documentaries in scope of text, analysis of the content and technical – production characteristic and made by according the sampling and induction method. The conclusion of the study is as follows: In the documentaries, which are defining RUMI and his philosophy are with definition, content and shooting techniques, text language and visual aesthetic conception different, even they come together on the same baseline, which describes RUMI as a mankind of the world and the greatest philosopher grown in the Moslem Civilization. The philosophy of RUMI is conveyed through the whirling ritual to the mankind in concordance with the documentary productions of RUMI, according the analysis of technical characteristic and the evaluation of the text structure, which contains the films, that production completed in Turkey. Directors who have different view about this particular subject are trying to understand to represent RUMI in scope of conveying his universal philosophy for the mankind. Their projects are using whirling ritual and the concept "LOVE", reed flute, mystical music, poetry and Masnevi - the greatest literature of RUMI- as a communication element and they are trying to convey and describe Rumi's philosophy to the audiences.

ÖNSÖZ

‘Gel, gel ne olursan ol yine gel
İster kafir, ister mecusî, ister putatapan ol, yine gel
Bizim dergahımız ümitsizlik dergahı değildir
Yüz kere tövbeni bozmuş olsan da yine gel...’

Eserleri, fikirleri, yaşamı ve felsefesiyle dünya tarihine adını altın harflerle yazdırmış, çağları ve yüzyılları aşarak insanlığın aşk ikliminde zaman zaman güneş, zaman zaman bahar esintisi olmuş, zaman zaman ise bir yağmur damlası edasıyla yaşam kaynağı olmuş Mevlana Celaleddin-i Rumi...

Sevgi felsefesinin, hümanizmin, aşkın, hoşgörünün, tevazunun, kardeşliğin ve barışın 13. yüzyıldaki bu büyük temsilcisi günümüzde şiirleri ve eserleriyle dünyayı sevgi rüzgarlarıyla sarmaktadır. Tüm dünyada çok farklı coğrafyalarda insanlığa sevgi sözcükleriyle ulaşan Mevlana Celaleddin-i Rumi özellikle batıda eserleri ve eserlerinin farklı dillerdeki çevirilerinin en çok okunduğu büyük bir düşünürdür. Anadolu coğrafyasında yetişen, aynı topraklarda yaşama ve nefes alma şerefine eriştiğimiz bu büyük kimliği, günümüz sanatı ve eserleriyle anlamak ve dünya insanına anlatmak herşeyden önce büyük bir sorumluluktur. Temel olarak Türkiye’de yapılan ve geniş kitlelere ulaşmış Mevlana Celaleddin-i Rumi ve Felsefesi konulu belgesel filmlerin araştırılması, teknik ve içerik analizlerinin yapılması ve birbirleriyle karşılaştırılması Mevlana’nın kendi medeniyetinde sinema sanatına ne şekilde yansıdığının bir analizini oluşturması açısından önem taşımaktaydı. Bu vesile ile böyle bir çalışmanın içeriğinde Mevlana Celaleddin-i Rumi kimliğinin olması bile şahsım adına büyük bir onur ve mutluluktur. Her akademik araştırmada olduğu gibi yüksek lisans tezime emeği geçen çok değerli hocalarım ve büyüklerime Mevlana’yı okumak, anlamak ve anlatanları araştırmak adına çıktığım bu yolculukta beni yalnız bırakmadıkları için çok teşekkür ederim.

Böyle bir çalışmaya başlamamda bana güç veren, üniversite yaşamım boyunca lisans ve yüksek lisans öğrenimimde her zaman yanımda olan, hayata atılmam ve mesleğimi kazanmam adına her aşamada büyük bir önder, değerli bir öğretmen olan ve beni bir babanın oğlunu desteklediği gibi destekleyen sevgili ve çok değerli hocam İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekanı Sayın Prof.Dr.Suat GEZGİN'e başta tüm mesleki projelerime ve akademik çalışmalarına verdiği destek için yaşamım boyunca teşekkür etmek isterim. Umut ederim gelecekte mesleki ve akademik alanlarda üreteceğim eserlerimde değerli hocamın sevgisi ve emeğini hak edecek çalışmalara imza atabilirim. Kendisini yaşamımın her aşamasında derin bir sevgi ve sonsuz bir sevgiyle seveceğim.

Böyle bir araştırmaya varlığı, bilgisi ve pozitif enerjisi ile büyük destek veren, hızlı ve pratik bir şekilde karşıma çıkan ve çıkabilecek her sorunu çözen, her zaman bilgisine ve mesleki tecrübesine inandığım ve çok güvendiğim, pekçok aşamada araştırmayı yönlendiren ve çok önemli fikirlerini esirgemeyen çok değerli hocam Sayın Doç.Dr.Ceyhan KANDEMİR'e ve araştırmanın ismi ve içeriğinin oluşmasına büyük katkı sağlayan değerli eşi Sayın Cansu ÖZDENAK KANDEMİR'e teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Akademik hayatım ve çalışmalarımın başlaması ve yönlendirilmesi konusunda desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, her aşamada yanımda olan değerli hocam Yrd. Doç. Dr.Ergün YOLCU'ya araştırmama ve yaşamıma kattıkları için bir kez daha teşekkür etmek isterim.

Tezin oluşturulması ve yönlendirilmesi konusunda ve yüksek lisans eğitimimin pekçok aşamasında güleryüzü ve hızlı sorun çözme yeteneği ile desteğini veren hocam Sayın Doç.Dr.Aslı Yapar GÖNENÇ'e de teşekkürü bir borç bilirim.

Yoğun çalışma temposu içerisinde her aşamada inanılmaz bir özveri ile beni destekleyen, pek çok aşamada akademik yardımı ile tez yazım sürecimi hızlandıran, sevgisi ve ilgisi ile yaşamı daha güzel kılan değerli ve sevgili eşim Dr.Arzu TOĞUŞLU KIZBAZ'a varlığı, desteği, bana ve tüm çalışmalarına olan katkısı için

çok teŖekkür eder, derin ve sonsuz sevgilerimi sunmak isterim. Ayrıca sevgisi ve özverisi ile yaşamamı ve her zorluğu aşmamı sağlayan dünyanın en güzel annesi Semra KIZBAZ’a, mesleki anlamda herşeyin başlangıcını sağlayan, baba gibi bir ağabey olduğu için değerli ağabeyim Murat KIZBAZ’a ben olmamı sağladıkları için kelimelere sığmayan duygularıyla teŖekkürlerimi sunarım.

Ve son olarak araştırmama katkı sağlayan ve ismen teŖekkür edemediğim tüm dostlarıma, arkadaşlarıma ve hayatımın önemli bir parçası olmasıyla büyük gurur duyduğum İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi’ne ve değerli akademik kadrosuna sonsuz teŖekkürlerimi borç bilir ve saygılarımı sunarım.

‘İstanbul Üniversiteli olmak bir ayrıcalıktır.’

KÜRŞAT KIZBAZ
İSTANBUL - 2008

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	vii
GİRİŞ	9
BİRİNCİ BÖLÜM	14
1. Mevlana Celaleddin-i Rumi	14
1.1. Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin Hayatı.....	14
1.2. Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin Eserleri.....	26
1.2.1. Mesnevi.....	28
1.2.2. Divan-ı Kebir.....	29
1.2.3. Fihi Ma Fih.....	30
1.2.4. Mektubat.....	32
1.2.5. Mecalis-i Seb'a.....	32
1.3. Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin Felsefesi.....	33
İKİNCİ BÖLÜM	38
2. Türkiye'de Mevlana'yı Konu Alan Belgesel Film Çalışmaları	38
2.1. 'Mevlana ve Sema' (1999) (53').....	38
2.1.1. Künye.....	38
2.1.2. Teknik Özellikler.....	40
2.1.3. Yapım Özellikleri.....	42
2.1.4. Belgesel Metni.....	43
2.2. 'Sırlar Yolunda Hamdım, Piştim, Yandım: Mevlana' (13.36'').....	58
2.2.1. Künye.....	58
2.2.2. Teknik Özellikler.....	59
2.2.3. Yapım Özellikleri.....	60
2.2.4. Belgesel Metni.....	61
2.3. Mevlana Celaleddin-i Rumi (40').....	64
(Anadolu'nun Göbeğinden Dünyaya Yayılan Işık).....	64
2.3.1. Künye.....	65
2.3.2. Teknik Özellikleri.....	65
2.3.3. Yapım Özellikleri.....	66
2.3.4. Belgesel Metni.....	67
2.4. 'Rumi-Ahlafe' (2002) (30'').....	72
2.4.1. Künye.....	73
2.4.2. Teknik Özellikleri.....	74
2.4.3. Yapım Özellikleri.....	75
2.4.4. Belgesel Metni (30'').....	76
2.5. 'Mevlana Aşkın Dansı' (2008) (75').....	79
2.5.1. Künye.....	79
2.5.2. Teknik Özellikleri.....	88
2.5.3. Yapım Özellikleri.....	89
2.5.4. Belgesel Metni.....	90

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	118
3. Belgesel Film Çalışmalarının Karşılaştırılması	118
3.1. Benzer Öğeler.....	119
3.2. Farklı Öğeler	122
SONUÇ	130
BİBLİYOGRAFYA	137
Kitaplar	137
Tebliğler – Bildiriler- Süreli Yayınlar.....	139
Elektronik Kaynaklar	140

GİRİŞ

‘Eğer herkesle beraber olsan,
Bensiz olduktan sonra,
Hiç kimseyle beraber değilsin.
Herkesten ayrılсан bile,
Eğer benimleysen herkeslesin.’

Çağları aşan, aşkın çılgılığıyla yüzyıllar boyu insanlığı aydınlatan Mevlana Celaleddin-i Rumi... Sevginin dostlukla birleştiği, hoşgörünün tevazu ile bütünleştiği bir kalp. Alev salkımı sözleriyle zamanı ve insanlığı sürükleyen bir şair...

Mevlana Celaleddin-i Rumi... Aşkın Sesi....

13. yüzyıldan günümüze kadar gelen büyük İslam düşünürü, sevgi insanı, şair, filozof, mutasavvıf ve bir halk ozanı olan Mevlana Celaleddin-i Rumi, Anadolu coğrafyasının yetiştirdiği en önemli şahsiyetlerden birisidir.

Özellikle sinema sanatının günümüzdeki önlenemeyen yükselişi, belgesel sinemanın etkileyici gücü ile birleşmiştir. Anadolu’nun ortasından, Konya’dan yayılan Mevlana Celaleddin-i Rumi’nin ışığı, kuşkusuz sinema sanatının gücü, görseelliği ve etkileyiciliği ile çok daha geniş kitlelere ulaştırılabilir.

Bu vesile ile tarihimiz ve kültürümüzün bu en önemli insanlarından biri olan Mevlana Celaleddin-i Rumi’nin hayatı, felsefesi ve Türkiye’de yapımı tamamlanan Mevlana konulu belgesellerin araştırılması ve karşılaştırılması yoluyla incelenmesi, tezin ana konusunu oluşturmaktadır.

Yüksek lisans tezi olarak yazımı tamamlanan araştırma, genel olarak Mevlana Celaleddin-i Rumi’nin hayatının ana bölümleri, önemli kısımları, felsefesi, eserleri

gibi bölümleri inceleyerek, Türkiye’de yapımı tamamlanmış Mevlana belgesellerinin birbirleriyle karşılaştırılarak incelenmesinden çıkarılan sonuçla tamamlanmıştır.

Tezin amacı; Mevlana Celaleddin-i Rumi gibi dünya tarihine adını altın harflerle yazdırmış büyük bir şair ve engin bir filozofun, kendi ülkesinin sinema sanatına ne kadar yansıdığı, Türkiye’de yapımı tamamlanan Mevlana belgesellerinin saptanması, onu ne kadar, nasıl ve ne şekilde anlatıldığının ortaya çıkarılması, yapılan belgesellerin teknik ve yapım özellikleri ile anlam açısından birbirleriyle karşılaştırılması ve metinlerinin yapısının araştırılması ve yansıtılmasıdır.

Tezin önemi ise; Mevlana Celaleddin-i Rumi gibi değerli, çağları aşmış ve insanlığı aydınlatmış bir kişinin, kendi ülkesinin belgesel sinema sanatıyla ne şekilde insanlığa tanıtıldığının saptanmasıdır. Zira belgesel filmler çağımızın sanatı olarak nitelendirilen sinemanın çok önemli bir koludur. Belgesel sinema toplum hafızasının oluşumuna büyük katkı sağlar. Özellikle tarihe damgasını vurmuş olan büyük şahsiyetlerin biyografik yaşam öyküsünü veya felsefesini anlatan yapıtlar, onların gelecek kuşaklar tarafından anlaşılmasına ve farklı kültürlerle tanıtılmasına büyük katkı sağlar. Bu nedenle ülkemiz sinema tarihi içerisinde yapılan ulusal veya uluslararası TV kanallarında izleyicileriyle buluşan veya DVD ve VCD olarak satışa sunulan Mevlana belgesellerinde, Mevlana’yı ve Felsefesi’nin nasıl anlatıldığını incelemek, tezin ana amacını oluşturmuştur.

Kanımızca tezin ortaya koyduğu sonuç, Türk tarihi ve kültürünü oluşturmuş, tarihteki yerini başarıyla almış çok değerli şahsiyetlerin dünya kültürleri ve insanlıkla paylaşımı açısından gelecekte yapılacak olan belgesel film projelerine ışık tutacaktır.

Bu araştırma genel olarak, Mevlana Celaleddin-i Rumi hakkında yapılan belgesellerin araştırılması ve karşılaştırılması, belgesellerin birbirleriyle olan benzer, farklı ve çatışan özelliklerinin ortaya çıkarılması ve bunların sonucunda Mevlana Celaleddin-i Rumi’nin Türkiye’de yapılan belgesellere ne şekilde yansıdığına ortaya çıkarılmasıdır.

Tez; Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin hayatı, eserleri, fikirleri ve felsefesi ışığında, Türkiye'de Mevlana ve Felsefesi ile ilgili yapıyı tamamlanmış, gerek ulusal veya uluslararası TV kanallarında, gerek DVD veya VCD ile satılarak gerekse festivallerde gösterilen ilgili belgesellerin araştırılması, değerlendirilmesi ve yorumlanması sınırları içerisinde oluşturulmuştur.

Bu araştırmanın yöntemi; teze temel oluşturan konular ile ilgili literatür taraması yapılarak, yine tezin inceleme alanını oluşturan belgesellerin araştırılması ve taraması yapılarak, buradan çıkarılan anlamlı sonuçlar ve örneklemeler eşliğinde, tümevarım metodu kullanılarak oluşturulmaktadır.

Tez yazımı için kullanılan kaynaklar ise; Mevlana'nın eserleri, Mesnevi, Divan-ı Kebir, Fihi Ma Fih, Mektubat ve Mecalis-i Seb'a'nın yansıması, Mevlana'nın hayatı ve eserleriyle ilgili yazılmış kitaplar, tebliğler, kongre kitapları, Mevlana'nın yaşamı ve felsefesi üzerine yazılmış kaynak kitaplar, ilgili internet kaynakları ve araştırmanın konusu olan 'Mevlana ve Sema', 'Sırlar Yolunda Hamdım, Piştim, Yandım: Mevlana', 'Mevlana Celaleddin-i Rumi (Anadolu'nun Göbeğinden Dünyaya Yayılan Işık)', 'Rumi-Ahlak', 'Mevlana Aşkın Dansı' belgeselleri ilgili literatürü oluşturmaktadır.

Tez planı ise şu şekilde özetlenebilir;

Tezin birinci bölümünde; Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin hayatı, eserleri ve felsefesi detaylarıyla açıklanmaktadır. 13. yüzyılda Asya'da doğan Mevlana'nın yaşamının büyük bir bölümünü geçirdiği Konya'daki hayatı ana hatlarıyla aktarılmaktadır. Doğumu, ilk gençlik yılları, ailesi, babası ile olan iletişimi, ilahi dostu Şem-i Tebrizi ile olan tanışması ve geçirdiği günler, eserlerinin ortaya çıkışı ve yaşamının son dönemleri bu bölümde yer almaktadır. Ayrıca Mevlana'nın felsefesi ve günümüze yansıyan fikirleri de ilgili bölümde belirtilmiştir. Tezin birinci bölümünde Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin hayatının ana hatlarıyla araştırılmasının nedeni tezin ana konusu olan belgesel filmlerin inceleme aşamasında ilgili karakterin

belgesel çalışmalar üzerine ne kadar yansıdığının anlaşılmasına zemin hazırlamak olmuştur.

Tezin ikinci bölümünde; Türkiye’de yapımı tamamlanmış, ulusal veya uluslararası TV kanallarıyla, film festivalleri veya DVD-VCD satışlarıyla geniş kitlelere ulaşmış olan beş belgesel filmin yapım özellikleri, teknik özellikleri, künye bilgileri, metinlerinin deşifresi gibi incelemelerde bulunulmuştur. ‘Mevlana ve Sema’, ‘Sırlar Yolunda Hamdım, Piştim, Yandım: Mevlana’, ‘Mevlana Celaleddin-i Rumi (Anadolu’nun Göbeğinden Dünyaya Yayılan Işık), ‘Rumi-Ahlaş’, ‘Mevlana Aşkın Dansı’ belgesellerinin sırasıyla hangi çekim teknikleriyle tamamlandığı, metin, içerik ve mesaj karşılaştırması, yapım bilgileri, teknik bilgiler ve künye gibi detaylar üzerinde yorumlanmıştır. Belgesellerin metinleri teker teker deşifre edilerek tezi okuyacak olan kişilere metin bilgileriyle araştırılan belgesellerden örneklemler almaları sağlanmıştır. Zira metin yapıları belgesellerin mesaj ve anlam ifadelemelerini de oluşturduğundan bu konu üzerinde dikkatle durulmuştur.

Tezin nc bölümünde ise, araştırılan ve incelenen beş belgesel filmin birbirleriyle olan benzer özellikleri, farklılıkları ve çatışmaları üzerinde yorumlamalar ve tespitler yapılmıştır. Tüm belgesellerde değişmeyen ortak özelliklerden, sadece bir belgeselde ne çıkan özelliklere kadar tespitler yapılmıştır. Ayrıca belgeseller arasında çatışan öğeler de bu bölümde yer almıştır.

Mevlana Celaleddin-i Rumi eserleri ve fikirleriyle yeryüzünde milyonlara hükmetmiştir. İran’dan, Hindistan’a, Malezya’dan, Kanada’ya, Afganistan’dan, Mısır’a, ABD’den, Endonezya’ya, Tayland’dan, şili’ye, Brezilya’dan, İtalya’ya, tüm İşkandinav lkelerinde hatta Uzak Doğu’nun en ücra köşelerinde bile çok geniş bir coğrafyada eserleriyle sevililmektedir.

O aşkın sultanı, aşıkların önderidir. Yaşamı bambaşka bir gönülle ve aşkla yorumlamış, bir sır kapısının ışığının tüm insanlık üzerine yansıtmıştır. O sır ki, yaşamın kaynağıdır. Hayatın anlamı, ifade edilemeyenlerin ifadesidir.

Bu alışma; Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin kendi medeniyetinde, kendi insanları tarafından üretilen belgesel filmlerde, onun ve fikirlerinin varlığını sorgulamaktadır. Aslında O, aşıkaların kalbindedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Mevlana Celaleddin-i Rumi

1.1. Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin Hayatı

Mevlana Muhammed Celaleddin-i Belh-i Rumi. Anadolu'nun sevgi ışığı. Hümanizmin temsilcisi, doğunun yetiştirdiği büyük düşünür, mistisizmin ve tasavvufun büyük önderi, filozof, bilimadamı ve şair.

Mevlana'nın asıl adı Celaleddin Muhammed'dir. Hüdavendigâr lakabıyla da anılır. Yaşamının ilerleyen dönemlerinde ise, efendimiz anlamına gelen 'Mevlana' lakabıyla tüm dünyada ün salmıştır. Hayatının büyük bir bölümü Rum diyarı olarak bilinen Anadolu'da geçtiği için ona 'Rumi' de denmiştir.

“Aynı zamanda Mevlana adı, sevgiyi ve kendinden geçmişlik ile sonsuzluğa geçişi ifade eder.”¹

“Mevlana Celaleddin-i Rumi bugün Afganistan'ın kuzeyinde yer alan Belh şehrinde dünyaya gelmiştir”.² Yaşanılan dönemin iç ve dış karışıklıkları, doğa olayları, toplumsal olaylar ve tarih yazımının o dönemde çok yaygın olmayışı nedeniyle Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin kesin doğum tarihi net olarak bilinmemektedir.

“Çeşitli kaynaklarda doğum tarihi hakkında farklı görüşler öne sürülse de, Mevlana'nın yaşamı hakkında yazılmış kitapların çoğunda verilen tarih 1207 yılını işaret etmektedir”.³

¹ Life of Rumi (Çevrimiçi) <http://www.khamush.com/life.html>

² Adnan Karaismailoğlu, **Mevlana ve Mesnevi**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2001, s.9

³ A.Selahaddin Hidayetoğlu, **Hazret-i Mevlana Celaleddin-i Rumi Hayatı ve Şahsiyeti**, Konya, Akın Ofset, 1999, s.5

“O tarihte Aral Gölü’ne dökülen Amu Derya’nın bu kesimi ve Horasın’ın bu binlerce yıllık tarihi geçmişe sahip şehri Belh, yakınından geçen eski ticaret yollarının da etkisiyle bir çok siyasi ve sosyal olaylara sahne olmuştur. Yüzyıllar boyunca çeşitli istilalar altında ezilen, her gelenin yeni bir kültür, yeni bir din aşıladığı Belh, Zerdüşt’ün doğduğu ve Mecusiliğin kurulduğu şehir olarak da tanınmıştır. Emeviler zamanından itibaren, İslam Devletlerinin idaresi altına giren Belh’te, Putperest, Mecusi, Şaman, Budist ve Hristiyan esintilerinin yerini zamanla İslam eserleri almaya başlamıştır”.⁴ O tarihte Belh. çok önemli bir şehirdi. İpek yolu üzerinde bulunması, doğuyu ve batıyı birbirine bağlaması nedeniyle kültürel ve ekonomik açıdan çok hareketli bir bölgeydi. Farklı din, dil ve kültürlerin birarada bulunduğu bir ilim merkeziydi. Mimari yapıları, sarayları, ticaret merkezleri, camileri, kiliseleri, medreseleri, üniversiteleri ile döneminin çok önünde bir şehirdi.

“Babası Muhammed Bahaüddin Veled; büyükbabası, Ahmet Hatibi oğlu Hüseyin Hatibi’dir. Annesi ise, Belh Emiri Rükneddin’in kızı Mümine Hatun’dur. Muhammed Bahaüddin Veledi’in, kendi zamanının ‘Alimler Padişahı’ manasında “Sultanül Ulema” olarak anıldığı bilinir”.⁵

“Asil bir aileye mensup olan Mevlana’nın babannesi, Harzemşahlar (1157 Doğu Kültürü Hakanlığı) hanedanından Türk prensesi, Melike-i Cihan Emetullah Sultan’dır”.⁶

Mevlana Celaleddin’in babası Bahaüddin Veled, büyük bir bilgin ve saygın bir alimdi. Özel bir aile soyundan gelen İslam örf adet ve geleneklerini çok iyi bilen, fıkıh, kelam ve hadis bilimlerini iyi özümsemiş saygın bir din adamıydı.

“Bahaüddin Veled, örnek bir insandı. Derin bilgisinin yanında üstün bir ahlaka sahipti. Hem ders okutup, talebe yetiştirir, hem de haftanın belli günlerinde

⁴ Ebu-i Hasen En-Nedvi, Çev. Mehmet Eminoğlu, **Hız. Mevlana Hayatı ve Eserleri**, 3.bs, Konya, Hikmet Kitabevi, 1998, s.52

⁵ Aslı Aker, **Mevlana’dan Ruha Dokunan Düşünceler**, 2 bs., İstanbul, Lacivert Yayıncılık, 2006, s.13

⁶ Bkz...A.Selahaddin Hidayetoğlu, **Hazret-i Mevlana Celaleddin-i Rumi Hayatı ve Şahsiyeti**, Konya, Damla Ofset, 2006, s.14

halka vaaz verip sorularını cevaplandırırđı. Herkese iyilik ederdi. Güzel ahlakı, muhabbetle konuşması ve hoşgörüsü, herkes tarafından çok sevilmesine neden olmuştı”.⁷

Artan iç karışıklıklar siyasi otorite dengesi Bahaüddin Veled’in dönem sultanı Harzemşah önünde toplum tarafından daha fazla kabul görmesi, Harzemşahın felsefi bilgiye inanıp Bahaüddin Veled’in İslam felsefesi kaynaklı bilgisine ters düşmesi ve diğer bilginlerin, her iki tarafın görüş farklılıklarını daha da açması nedeniyle Bahaüddin Veled, Belh’ten göç kararı almıştır.

Tarihçiler ve araştırmacılar, Bahaüddin Veled ve Harzemşah ayrılığının sebebi kadar, Moğolların Asya’yı kasıp kavurarak Harzem ülkesine geldiğini belirtmektedirler. Çünkü Moğollar o dönemde siyasi birliklerini tamamlayıp Asya’nın büyük bir bölümüne savaş açmış, hatta fethetmişti. Her geçen gün Moğolların Harzemşah ülkesine istilası daha da yaklaşıyordu.

“Bahaüddin Veled, yakınları ve bazı talebeleri ile birlikte Belh’ten ayrıldı. Son durak olan Konya’ya kadar yolculuğu 10 yıl sürecekti”.⁸ Celaleddin’in küçük yaşta, babası ve ailesiyle birlikte yaptığı bu göç, onu önemli bir derecede olgunlaştırmıştır.

“Babası Bahaüddin Veled, bilime ve özellikle mantık ve felsefeye olan düşkünlüğünü, oğluna çok küçük yaşlarda aşlamıştır. Devrinin en önemli Doğu felsefecilerinden biri olan Bahaüddin Veled, Mevlana’yı eğitimi süresince Doğu bilginleri kadar, Batı bilginlerine de yönlendirmiştir. Mevlana Celaleddin isminin sonuna daha sonradan eklenen “Rumi” eki, sadece o devirlerde Anadolu’ya Rum diyarı denilmesinden değil, aynı zamanda da Batı’ya ve Batı bilimine olan yakınlığı ve pozitif bilimlerdeki yetkinliğinden dolayıdır. O nedenledir ki Mevlana, devrinin bazı İslam düşünürlerinden de, Doğu felsefecilerinden de hem yaşam tarzı ve süreci, hem de düşünceleriyle çeşitli farklılıklar gösterir. 13. yy’ın ortalarında Horasan’dan

⁷ Vehbi Vakkasoğlu, **Aşk Çağlayanı Hz. Mevlana**, İstanbul, Nesil Yayınları, 2004, s.22

⁸ a.e, s.23

kalkıp, tüm Doğu'yu kasıp kavuran Moğol isyanlarından kurtulmak ve içsel yolculuğunu tamamlamak için babası ve tüm ailesiyle çıktığı yolculukta, Nişabur, Bağdat, Kufe, Mekke, Medine, Kudüs, Şam ve Halep'ten sonra son olarak Anadolu topraklarına gelmiş ve 1228 senesinde zamanın Selçuklu Hükümdarı Alaeddin Keykubat'ın davetiyle Konya'ya yerleşmiştir".⁹

Bahaüddin Veled yaklaşık 10 yıl süren bu yolculukta dönemin en önemli kültür ve ticaret merkezlerini ziyaret etmiş, gittiği her yerde medreseler ve ilim merkezlerinde bilgi alışverişinde bulunmuştur.

Kafile ilk olarak dönemin önemli şehirlerinden biri olan Nişabur'a göç etti. Bu şehir de Belh gibi, devrin en önemli bilim merkezlerinden biriydi. Ayrıca bu şehirde Feridüdin-i Attar adında önemli bir sufi bilgin yaşamaktaydı. Feridüdin-i Attar küçük Celaledin'i keşfetmiş onun ileride büyük bir alim olacağını sezmişti.

"Feridüdin-i Attar, Bahaüddin Veled'e: "Umarım ki, senin bu oğlun yakın zamanda alemde ilahi aşkla yanacak gönüllere ateş salacaktır" demişti ve Celaledin'e esra-name adlı kitabını armağan edecekti".¹⁰

Feridüdin-i Attar, Celaledin'in babası, Bahaüddin Veled ile, aynı ilmi ekolden gelmekteydi. Her ikisi de, dönemin en önemli bilginlerinden Necmüddin-i Kübra'nın temsilcileriydi. Oğlunun çok küçük yaşlarda büyük bir cevher olduğunu sezen, bu maddi ve manevi seyahatte daha da olgunlaşmasını ve yetişmesini sağlayan Bahaüddin Veled, bilgi anlamında eşit seviyede olduğu Necmüddin-i Kübra'nın da Celaledin'i görmesi, hissetmesi ve anlaması sonucu, küçük Celaledinin ilmi zenginliğinden bir kez daha emin oldu.

"Bahaüddin Veled'in ikinci önemli durağı, o zamanlar Abbasi devletinin başkenti ve hilafet makamı olan Bağdad oldu".¹¹

⁹ Mehmet Önder, **Gönüller Sultanı, Hz. Mevlana**, Ankara, No Name Ofset Matbaacılık, 2000, s.27

¹⁰ Şefik Can, **Mevlana, Hayatı, Şahsiyeti, Fikirleri**, 4 bs., İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2003, s.34

¹¹ a.e., s.35

Bahaüddin Veled ve oğlu Celaleddin gittikleri her şehirde kafilesi ile birlikte padişah ve devlet adamları tarafından karşılanıyordu. Özellikle Bahaüddin Veled'in Bağdad şehrinin en büyük camiinde verdiği vaaz çok görkemliydi. Böylece halk da, büyük Sultan Bahaüddin Veled ve oğlu Celaleddin'i sevgi ve saygı ile karşılıyor, şehirlerinde ikamet etmelerini istiyorlardı.

Tüm ısrarlara ve davetlere rağmen, Bahaüddin Veled ve Celaleddin bilgi yolunda ilerleyecekti. Mekke ve Medine seyahatlerinden sonra, Kûdus'e kadar devam ettiler. Burada Mescid-ül Aksa'yı ziyaret ettikten sonra, Şam'a devam ettiler.

“Bahaüddin Veled, oğlu ve kervanıyla birlikte, Şam'dan sonra Malatya'ya oradan Erzincan'a göç etti”.¹² “Burada da bir müddet kaldıktan sonra Sivas, Kayseri, Niğde yoluyla, Larende'ye bugünkü adıyla Karaman'a geldi”.¹³

Şehrin girişinde Larende emiri Emir Musa Bey Bahaüddin Veled ve kervanını karşılamak için hazır bulundu. Bahaüddin Veled ve ailesi, Larende'de bir süre konakladı. Celaleddin babasının derslerine devam etmekte, farklı bilgi ve kültürlerin araştırmasını yapmakta, kendini daha da derinleştirmekteydi.

“Bu sırada, Bahaüddin Veled, genç bir delikanlı olan oğlu Celaleddin'i Lala-yı Semerkandi'nin kızı Gevher Hatun'la evlendirir. Gevher Hatun da kendisi gibi doğudan Semerkant'tan göçüp Larende'ye yerleşen bir aileden gelmekteydi”.¹⁴ Gevher Hatun, çok güzel bir kızdı. Bedeni güzelliği kadar, ruh güzelliği ile de, sevilmişti. Özellikle Bahaüddin Veled, küçük oğlu Celaleddin'i evlendirmek isteğindeydi.

¹² Hidayetoğlu, **a.g.e.**, 2006, s.17

¹³ Can, **a.g.e.**, s. 36

¹⁴ İnci Şahin, **Mevlana Tarihi Şahsiyetler** 1, 2 bs., İstanbul, Semerkand Yayıncılık, 2003, s.32

“Karaman iki doğuma, iki de ölüme sahne oldu. Mevlana’nın oğulları Sultan Veled ve Alaeddin Çelebi, Karaman’da doğdu. Annesi Mümine Hatun ile ağabeyi Alaeddin Muhammed de vefat etti ve Karaman’da toprağa verildi”.¹⁵

Özellikle annesinin vefatı Celaleddin’i üzmüştür. Bu üzüntü onu derinden etkilemiş, gelecekte yazacağı eserlerde anne sevgisi ve annesi üzerine atıflarda bulunacaktır.

Dönemin Selçuklu Hükümdarı Sultan Alaeddin Keykubad idi. Anadolu Selçuklu Devleti’nin zor bir döneminde tahta çıkan cesareti ve yeteneği ile parlak bir devir açan Sultan Keykubad, Bilginler Sultanı Bahaüddin Veled’e Konya’ya gelmesi için davette bulundu.

“Bilginler Sultanı, Selçuklu Hükümdarı Alaeddin Keykubad’ın davetini kabul etti. Yedi seneden beri oturduğu Karaman’dan ayrılacaktı. 1229 yılının bir bahar günü Karaman’lıların gözyaşları arasında Konya’ya doğru yola çıkıldı”.¹⁶

Konya girişinde, surların önünde, Sultan Keykubad Bilginler Sultanı Bahaüddin Veled’i ve Celaleddin’i karşıladı. Konya’da Celaleddin babasıyla birlikte ilim öğretmeye ve öğrenmeye devam etti. Günden güne arkasında büyük bir seven ve hayran kitlesi topluyor, Konya’da babası kadar saygı görüyordu.

Konya’da geçen iki yılın ardından Bahaüddin Veled vefat etti. Herkesin üzüldüğü bu olay, Celaleddin’i ise, sarsmış ve derinden etkilemişti. Celaleddin babasının ölümünden sonra adeta bir boşluğa girmişti. Çünkü Bilginler Sultanı onun ilk hocası, en iyi dostu, arkadaşı ve babasıydı.

Halk, sevenler ve dönemin saygın din alimleri vefat eden Bahaüddin Veled’in yerine oğlu Celaleddin’in geçmesini arzulamışlardı.

¹⁵ Vakkasoğlu, **a.g.e.**, s. 26

¹⁶ Can, **a.g.e.**, s. 38

“Bahaüddin Veleddin’in vefatından bir yıl sonra eski öğrencilerin Tirmizli Seyyid Burhaneddin Muhakkık Şeyhinin Konya’ya yerleştiğini duymuş ve onu görmek için Konya’ya gelmişti. Çok sevdiği Şeyhinin bir sene evvel vefat etmiş olduğunu ve yerine oğlu Celaleddin’in geçtiğini görmüştü”.¹⁷

“Seyyid Burhaneddin’in Konya’ya gelişine Mevlana Celaleddin çok sevindi. Tirmizli Seyyid Burhaneddin Muhakkık, Mevlana’yı çocukluğundan beri tanıyordu. Şimdi de ona hoca yadigarı olarak sahip çıkıyordu. Mevlana’nın ilim ve irfanını yokladı. Henüz tamam olmadığını görerek onu ders halkasına aldı. Ancak önce devrin en önemli hocalarından ders almalı, eksiklerini gidermeliydi. Bu sebeple devrin en önemli medreselerinin bulunduğu Halep ve Şam’a gitmeliydi. Bu iki şehir, o yıllarda Moğol istilasından kaçan ve oralarda toplanan çok değerli ilim adamlarıyla doluydu”.¹⁸

Mevlana Celaleddin, hocasının sözlerini emir sayarak seyahate çıktı. Dört yıl Şam’da iki yıl da Halep’te kaldı. Devrin büyük Sufi bilginleri, alimleri ve kanaat önderleriyle ilim alışverişinde bulundu. Dönüş yolunda Kayseri’ye dönen hocasını alarak Konya’ya tekrar yerleşti.

Bir süre sonra olgunlaşan Celaleddin, hocasını Kayseri’ye uğurlayacaktı. Celaleddin’in yetişmiş ve belli bir seviyeye ulaşmış olduğunu gören Tirmizli Burhaneddin gönül rahatlığıyla Kayseri’ye geri döndü ve burada hayata gözlerini yumdu.

Hocası Burhaneddin’in vefatından sonra, derin bir üzüntü ve acı hissetti. Bir yandan da babasının vefatının ardındaki duygulara kapıldı. Konya’da Medrese’de beş yıl boyunca yüzlerce kişiye dersler verdi. Halk tarafından daha da fazla seviliyor, Konya’da bir ışık gibi parlıyordu.

¹⁷ a.e., s. 43

¹⁸ Vakkasoğlu, a.g.e., s.28

Tam bu sırada Mevlana Celaleddin'in hayatında büyük bir değişim yaratacak olan, onu adeta yakacak olan Tebrizli Şems Konya'ya geldi.

“Şems-i Tebrizi de büyük bir varlıktı. O da Mevlana gibi büyük bir Hak aşıkı idi. O da çeşitli memleketler dolaşmış, çeşitli alimler, şeyhler görmüş, kendi ifadesine göre hiçbirinde aradığını bulamamıştı. Hiçbir kimse onun haline muttali olamamıştı. Hiç kimse onun sırlarının hakikatini bilememişti”.¹⁹

“23 Ekim 1244'te Konya'da Mevlana ve Şemsin buluşmasına dair çok farklı hikayeler bulunmaktadır”.²⁰

Konya'nın Şekerciler çarşısında karşılaşan bu iki büyük deniz birleşerek büyük bir okyanusu oluşturacaktı. Şems-i Tebrizi Mevlana Celaleddin'in karşısına çıkmış, onu büyük bir değişime uğratmıştı. Celaleddin onda ilahi bir gücün yansımısını görmüş ve çok fazla etkilenmişti.

“1244 yılının Kasım ayından itibaren tam 16 ay küçücük bir odada derin, engin, zengin lezzetli sohbetler oldu. Mevlana Şemsi bulduktan sonra adeta dünyadan kopmuş onun cezbeli arkadaşlığından ayrılmaz olmuştu”.²¹

Artık Mevlana, bu can dostuyla birlikte o güne kadar öğrendiği özüksediği tüm bilgileri bir kenara bırakıp Şems'in açtığı bu büyük manevi yolda ilerliyordu. Yaşamı boyunca edindiği bütün teorileri Şems sayfa sayfa yırtıyor onu pratik olarak ilahi aşka doğru sürüklüyordu.

“Şems onun mana yoldaşındı. Bu iki büyük ermiş biraraya geldi mi günlerce süren sohbetler ederlerdi. Şemsi tanımadan önce büyük bir alim olan ve akıl kanadı gelişen Mevlana'nın tanıdıktan sonra kalp kanadı da gelişip, serpilmeye başladı.

¹⁹ Can, **a.g.e.**, s. 47- 48

²⁰ Erkan Türkmen, **The Essence of Rumi's Masnevi including his Life and Works**, Konya, Damla Ofset, 1992, pg.46

²¹ Vakkasoğlu, **a.g.e.**, s.32

Şems cazibeli konuşmalarıyla bir çakmaktaşı gibi tutuşturmuştu onu. O akli başında vakarlı müderris gitmiş, yerine duygu ve coşku dolu bir gönül adamı gelmişti”.²²

Mevlana Celaleddin’in Şems ile girdiği bu yeni yolculuk, halk ve Mevlana’nın sevenleri tarafından şaşkınlık ve hayretle karşılandı. Her gün medreseyi dolduran yüzlerce kişi, Celaleddin’in postta, medresede ve camide olmayışından etkilendi. Tüm gözler önce Mevlana’yı sonra da Şems-i Tebrizi’yi arıyordu.

Her geçen dakika hocaları Mevlana’ya olan sevgisi ve özlemi artan halk, Şems’e karşı ise nefret biliyordu. Şems’in gelişyle Mevlana adeta sırta kadem basmıştı. Oğlu Sultan Veled, Alaeddin Çelebi, sır katibi Çelebi Hüsametdin bile onu fazla göremiyordu.

Her geçen gün halk ve öğrenciler tarafından artan bu özlem, yavaş yavaş yerini dedikodu ve söylentilere bırakarak tüm Konya’ya yayılmıştı. Çok geçmeden Şems-i Tebrizi olanları hissederek Konya’dan gitme kararı aldı. Şems, ilahi dostunu yalnız bırakmak zorundaydı. Şemsin bu ani gidişyle Celaleddin çok etkilenmişti. Yemiyor, içmiyor, uyumuyor adeta hiçbir yaşam belirtisi göstermiyordu. Ona ilahi gerçekliği gösteren, ilahi aşkın kitaplarda değil, kendi içinde olduğunu anlatan dostu Şems-i Tebrizi birden yokolmuştu. Büyük acı, üzüntü ve keder vardı.

Celaleddin bu dönemlerinde şiire ve sanata kendini verecekti. Yaşadığı acıyı ve dostunun birden yokoluşu onu derinden etkilemiş, şiir ve musiki ile nefes almak istemişti. Genç ve iyi yürekli oğlu Sultan Veled’e Şems’i bulması için görev vermiş, Şems’e yazdığı mektubu ona götürmesini istemişti. Uzun bir yolculuğun ardından Sultan Veled, Şems-i Tebrizi’yi bulacak ve babası Celaleddin’in davetini aktaracaktı.

Nihayet Şems-i Tebrizi Konya’ya ikinci kez geldi. Celaleddin dostuna duyduğu özlemi şiirler ve rubailerle dile getirdi.

²² Aker, a.g.e., s. 14-15

“Şems geldikten sonra evvelce aleyhinde bulunanların hepsi tövbe ettiler, niyazlarda bulundular. Şems de hepsini bağışladı. Sema meclisleri tertib edilmeye başlandı. Şems ve Mevlana’yı hergün biri, bir yere çağırmada herkes gücü yettiği kadar bir davet yapmadaydı. Fakat sema, neşe, zevk ve aşkla geçen bu zaman uzun sürmedi. Şems aleyhine gene dedikodular başladı”.²³

Çok geçmeden insanlar tarafından söylenen sözler ve kötü düşünceler eskisinden çok daha büyük bir durum almıştı. Ayrıca Konya’da Mevlana Celaleddin’in büyük oğlu Alaeddin Çelebi’nin Şems’i istemeyenlerin başını çektiği söylenmekteydi.

Mevlana Celaleddin’in manevi kızı Kimya’yı Şems ile evlendirmesi ve halkı tamamiyle sakinleştirmesi gibi çabaları sonuç vermedi. Kimya bilinmeyen bir hastalık yüzünden vefat etti. Ve Şems yok oldu. Kimileri ölümünden halkı ve başta Alaeddin Çelebi’yi sorumlu tuttu. Kimileri ise Şems’in artık Celaleddin’in gelmesi gereken seviyeye ulaştığını ve onu daha fazla rahatsız etmek istemediği için kaybolduğunu söyledi. Sonuçta Şems yoktu. Celaleddin’i Mevlana yapan ilahi dostu gitmişti. Acı, keder ve dostu duyulan özlem fırtınası dalga dalga geliyordu.

Celaleddin bu sefer Şam’a, Şems’i aramak için mahiyetindekilerle birlikte kendi seyahat etti. Ancak Şems’in ne izine rastlayabildi ne de onu gören tek bir kişiye. Tüm acı ve sıkıntılarını şiirlere ve rubailere gömüyordu.

“Mevlana mu’tad manada Şems’in ölmüş olabileceğini hiçbir zaman kabul etmemiştir. O Alaeddin’in de bu trajedi de suç ortağı olduğunu sezinliyordu; Rumi bu oğlu 1262’de öldüğünde defnine katılmadı. Dahası onun çocukları ailenin öteki üyeleri tarafından hakiki akraba olarak kabul edilmediler”.²⁴

²³ Abdülbaki Gölpınarlı, **Mevlana Celaleddin-i Rumi Hayatı, Eserleri, Felsefesi**, 6.bs., İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1999, s.81

²⁴ Annemarie Schimmel, **Ben Rüzgarım Sen Ateş Mevlana Celaleddin-i Rumi**, 3 bs., Çev.Senail Özkan, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2003, s.25

Mevlana'nın bu en acılı anlarında yanında oğlu Sultan Veled, sır katibi ve öğrencisi Çelebi Hüsameddin ve Kuyumcu Selahaddin bulunmaktaydı.

“Mevlana Kuyumcu Selahaddin’de diğer insanlarda olmayan bir duruluk ve sadelik görüyor, onun yakınında ve yanında olmasından huzur duyuyordu. Kuyumcu Selahaddin medrese tahsili görmüş, ciddi ve disiplinli bir eğitimden geçmiş değildi. Hatta bu yüzden Mevlana’nın ona neden kıymet verdiğini anlayamayanlar vardı. Aslında Kuyumcu Selahaddin yıllarca manevi önderlerle birlikte olmuş, bu sayede müstesna bir şahsiyet olmuştu”.²⁵

“Bir gün Mevlana, Selahaddin’in Kuyumcu dükkanının önünden geçerken, onun ahenkli çekiç vuruşundan heyecanlanmış, cezbelenmiş, hemen orada sema etmeye başlamış, Selahaddin de onun halini görüp çekiç altındaki altının ezilip yayii olacağını düşünmeden vurmaya devam etmişti.”²⁶

Kuyumcu Selahaddin vefat etmişti. Mevlana Celaleddin ise bir kez daha derin üzüntü içerisindeydi. Bu dönemde de Mevlana Celaleddin’in sır katibi, en değerli öğrencisi Çelebi Hüsameddin bu büyük acısına ortak oldu.

“O, Mevlana’nın eser verme döneminin, Mevlana’yı bize taşıyan eserlerinin oluşum döneminin en yakın tanığıydı. Mevlana’ya zor günlerinde vefa göstermiş, yaralarına bakmış, onun dostluğunu ve güvenini kazanmıştı. Eserlerinin ortaya çıkmasında büyük teşvikleri olmuştu. Nitekim Mesnevi Mevlana’nın sözleri ve Çelebi Hüsameddin’in elleriyle şekillenmiştir. Mevlana onun ilham olduğu cezbe ile sema ederken, ayakta, sukunet ve hareket halinde, hamamda oturken, devamlı beyitler söyler, Çelebi Hüsameddin de süratle yazıp yüksek sesle Mevlana’ya okur”.²⁷

²⁵ Şahin, a.g.e., s.82

²⁶ Can, a.g.e., s.63

²⁷ Şahin, a.g.e., s.86

“Mesnevi’nin yazdırılması bazı geceler sabahlara kadar sürüyordu. Çelebi, bıkmadan, usanmadan, şevk içinde, vecd içinde yazıp duruyordu. Yazarken duyduğu manevi zevk, heyecan, Mevlana’ya yorgunluğunu unutturuyordu. Mevlana’da bu emsalsiz eserin ortaya konmasına, söylemesine, yazdırmasına hazırdı”.²⁸

İşte asırlar boyuca yaşayacak, insanlığı bir ışıık gibi aydınlatacak ve tüm dünyada pek çok kültür, din ve ırka kısaca insanoğluna hitap edecek olan Mesnevi yavaş yavaş yazılıyordu.

Şems-i Tebrizi’nin araladığı kapıdan gelen ışıık Mevlana’yı evrene ulaşan değerlerin sözcüsü haline getirmekteydi

“Mevlana ve Şems gerçektir. Onlar insanlığa bu zamana kadar verilen en güzel ölçüyü ve şansını vermişlerdir.”²⁹

“Sonunda ‘Mesnevi-i Şerif’ bitmişti ve Mevlana artık yorulmuştu. Çocukluğunda babası ‘Sultanu-l Ulema’ hazretleri ile beraber, endişeleri, maddi ve manevi sıkıntılar içinde geçen göç seneleri, ailesinden uzak gurbette, Şam’da, Haleb’de harcanan tahsil yılları, annesini, babasını ve pek sevdiği şeyhi Seyyin Burhaneddin’i kaybedişi onu sarsmıştı. Üstelik gönül dostlarını Şems ve Selahaddin’i yitirmesi, en yakınından, oğlu Alaeddin Çelebi’den gördüğü hürmetsizlik, bazı kişilerin, onu kınamaları, kulağına kadar gelen dedikodular, mütemadi çalışmalar, ibadetler, riyazetler, Mevlana’yı yıpratmıştı. Son demlerini, daimi bir tefekkürle geçirmekte idi. Bu büyük veli, kendi içine gömülüyor, dilediği ebedi sükunu, iç huzurunu kendi gönlünde buluyordu”.³⁰

17 Aralık 1273 yılında Mevlana Celaleddin-i Rumi vefat etti. Ölümü Konya halkı, sevenleri ve çok büyük bir kitle tarafından derin bir üzüntü ile karşılandı. Farklı coğrafyalarda Mevlana Celaleddin’in ölümü derin üzüntü ve yas ile

²⁸ Can, a.g.e., s.74

²⁹ Coleman Barks, **Rumi The Book of Love**, New York, Harper Collins Publishers, 2005, pg.17

³⁰ Can, a.g.e., s.76

karşılanmıştı. Ancak Mevlana Celaleddin-i Rumi ölümü yas ile değil, sevinç ile karşılamayı vasiyet etmişti. Bu vesile ile öldüğü günü ‘Düğün Günü’ anlamına gelen ‘Şeb-i Arus’ günü olarak nitelendirmişti. Yas, ağlama ve üzülmeyi vasiyet etmemişti. Aksine büyük bir sevinç ve bayram coşkusunun gösterilmesini vasiyet etmişti. Ancak Konya’da ve Anadolu’da bulunan her dilde, her ırkta ve her kültürde onun ölümü büyük üzüntü ile karşılandı. Ölüm törenine farklı dinlerin temsilcileri de katıldı. Konya tarihinde hiçbir zamanda bu kadar kalabalık bir gün görmemişti.

Mevlana Celaleddin-i Rumi aşkı, sevgiyi, hoşgörüyü ve tevazuyu yorumlamasıyla meydana gelen bu sevgi birliği günümüzde milyonları etkisi altına almıştır. Yaşamı ve felsefesi tüm dünyada milyonları etkisi altına almış, İlahi Aşk’a aşkla yaptığı yorumu ise onun bir dünya insanı olmasını sağlamıştır.

“Nerede olursanız olun, onun sözleri sizin gizemli hayatınızla derin bir bağ kurar.”³¹

Ve yeryüzünde nereye giderseniz gidin Mevlana Celaleddin-i Rumi’nin aşka olan eşsiz yorumunu farklı kültürden gelen insanların anlatımıyla görmeniz mümkün olmaktadır.

1.2. Mevlana Celaleddin-i Rumi’nin Eserleri

Mevlana Celaleddin-i Rumi yaşamı boyunca ürettiği eserlerle dünya barışı, sevgi ve hoşgörü adına çok önemli bir miras bırakmıştır. Sekiz yüzyıl boyunca çağları ve farklı toplumları aşan, insanüstü değerlerin savunucusu olan eserleri bu gün bile dünyada pek çok noktada farklı kültürlerle kucaklaşmaktadır. Mevlana Celaleddin-i Rumi’nin en büyük eseri Mesnevi’dir.

Mesnevi yüzyıllar boyunca yaşamış ve insanlığı bir ışık gibi aydınlatmıştır. Mevlana Celaleddin-i Rumi’nin bir diğer büyük eseri ise Divan-ı Kebir’dir. Şems’e

³¹ Coleman Barks, **A Year with Rumi – Daily Readings**, New York, Harper Collins Publishers, 2006, pg.2

adadığı bu eserini de, Rubaileri ve şiirleriyle oluşturmuştur. Mevlana eserleriyle doğu ve batı medeniyetine etki edecek, İran, Bangladeş, Afganistan, Hindistan gibi ülkelerde eserleriyle farklı inançlar tarafından da kabul görecekti.

“Mevlana Celaleddin-i Rumi aynı zamanda yüzyıllar boyunca Türk edebiyatına yadsınamayacak kadar büyük bir etkisi olmuştu.”³²

“Mevlana, o zamana değin süren fiziki yolculuğu esnasında biriktirdiği değişik kültür ve coğrafyalardan gelen bilgileri ve sonrasında tüm yaşamını kapsayan içsel yolculuğunda edindiği olağanüstü sezgi ve duyusunun perspektifi altında, asırlar sonraki dünyanın felsefi sistemlerinin temel taşlarından birini oluşturmuştur”.³³

Eserleriyle Goethe, Spinoza, Hegel, Gabriel Marcel, Muhammed İkbal gibi dünya medeniyetinin temellerini oluşturan sanatçı ve filozofları etkileyen Mevlana Celaleddin-i Rumi günümüzde Batı’da en çok okunan yazarlar ve şairler arasındadır.

Coleman Barks tarafından yapılan Mevlana’nın şiirlerinin yorumlaması, dünya üzerinde yarım milyon kopyadan fazla satmıştır.³⁴

Mevlana Celaleddin-i Rumi’nin sırasıyla tüm eserleri;

- Mesnevi
- Divan-ı Kebir
- Fihi Ma Fih
- Mektubat
- Mecalis-i Seba’dır.

³² David Crystal, “**Rumi**”, BBC Learning English, w.date, (Çevrimiçi)

<http://www.bbc.co.uk/worldservice/learningenglish/movingwords/quote/rumi.shtml>

³³ I. M., Panayotopoulos, **Benzersiz Mevlana**, Çev. Kriton Dinçmen, İstanbul, Arion, 2000, s.6)

³⁴ (Çevrimiçi) <http://www.ut.ac.ir/en/dr-braks/dr-barks.htm>

1.2.1. Mesnevi

Mevlana'nın çağları aşan, en büyük, en değerli ve en özel eseri Mesnevi-i Ma'nevi'dir. Bu eser kısa olarak 'Mesnevi' adıyla anılır. Ahmed Eflaki'ye göre 26660, Abdalbaki Gölpınarlı'ya göre 25669 beyit olan bu eser dünyada pek çok dile çevrilmiş, pek çok üniversitede araştırma konusu olmuş, hatta Doğu ve Batı medeniyetinin temellerini oluşturan pek çok sanatçı ve filozofa esin kaynağı olmuştur.

“Farsça, manzum ve 6 ciltlik bu eser, en eski nüshasına göre ise 25618 beyittir. Çeşitli dillere kısmen veya tamamen çevrilen Mesnevi'nin Türkçe şerhleri ve tercümeleri oldukça fazladır. Son olarak Veled Çelebi (İzbudak), Abdalbaki Gölpınarlı ve Şefik Can tarafından çevrilen ve defalarca basılan Mesnevi tercüme ve şerhleri en çok okunan ve bilinenleridir. Mesnevi'nin en makbul İngilizce çevirisi Reynold Alin Nicholson tarafından yapılmış ve 1925-1934 yılları arasında Londra'da yayınlanmıştır”.³⁵

“Yedi yüz yıldan beri, bütün dünyada ölmez eserler arasında yer alan ve çeşitli dillere tercüme edilen Mesnevi, Mesnevi-i Şerif olarak da anılır. İlk on sekiz beyti bizzat Mevlana tarafından yazılmıştır. Bundan sonraki beyitler Mevlana tarafından söylenmiş, Çelebi Hüsameddin tarafından dikte edilmiştir. Yaklaşık on beş yılda tamamlandığı tahmin edilmektedir”.³⁶

Mesnevi'de hikayeler anlatılmaktadır. Hikayeler arasında derin tasavvufi anlamlar bulmak mümkündür. Mevlana, şiirlerinde soyut kavramları somutlaştırır. Lirik şiirlerinin büyük bir bölümü etkileyici satırlarla başlar. Aşk, bazen bir doktora, bazen bir balığa benzetilir. Bazen bir ejderha, bazen de arslan ve zümrüt olur. İç içe geçmiş binlerce sembollerin arkasında bir anlam bütünlüğü bulunmaktadır.

³⁵ Mehmet Önder, “Mevlana'nın Eserlerinin Dünyadaki En Eski Yazma Nüshaları”, Konya, **II. Milletlerarası Mevlana Kongresi Tebliğler**, Selçuk Üniversitesi Yayınları, 1990, s.12

³⁶ En Nedvi, **a.g.e.**, s.95

Mesnevi’de 6.cilt gerçek anlamda sonlanamaz. Zira anlatılan son hikaye çözümsüz kalır.

“Mesnevi’de dogmatik bir tertip ve klasik bir nizam yoktur ve bundan tabii birşey de olamaz. Çünkü Mesnevi, oturulup yazılmış, düşünülüp düzülmüş, şair geçinenlerin karınca üstünde uzun uzadıya uğraşılmış, üstad denenlerin türesince mecazlariyle günler harcanmış, ömürler yıpratılmış bir kitap değildir. Onun oluşu da devir devirdir, fakat kendiliğindendir, dünyanın oluşuna benzer. Onun tertibinde tertipsizlik vardır, alemin tertibine benzer”.³⁷

Mevlana’nın Mesnevi’yi yazmaktaki temel amacı insanlara evrensel doğruları ve Tanrısal mesajları iletme ve insanlara yön verecek olan yaşam kılavuzu oluşturmaktır. Mesnevi felsefi bilgileri aktaran şiir kitabıdır. Mesnevi’de pek çok duygu, inanış ve hatta zamanın ötesinde gelecekte keşfedilecek pek çok şeye değinilmektedir. Mesnevi aşk, sevgi, hoşgörü, hümanizm, insan, doğa, cennet, anne, yalan, soyut kavramlar gibi konular üzerine hikayelerle açıklamalar yapar.

Mesnevi’ini ilk onsekiz beyitini Mevlana Celaleddin-i Rumi bizzat yazarken, kalan tüm eseri sır katibi ve sadık öğrencisi Çelebi Hüsameddin kaleme almıştır. Uzun geceler boyu Mevlana söylemiş, Çelebi Hüsameddin ise tüm söylenenleri kelime kelime yazıya dökmüştür.

1.2.2. Divan-ı Kebir

“Divan-ı Kebir, Mevlana’nın, coşkunu bir aşk ve cezbeyle yazdığı tasavvufi şiirlerini içine alan 21 divanla, rubailer divanından meydana gelmiş büyük bir eserdir”.³⁸

“Mevlana’nın eserlerinin toplandığı Divan-ı Kebir, en eski nüshasına göre 44834 beyittir. Yine Divan-ı Kebir kapsamında yer alan 1765 rubaisindeki 3530

³⁷ Gölpınarlı, a.g.e, s.119

³⁸ Mehmet Önder, **Mevlana, Hayatı, Eserleri**, İstanbul, Tercüman Yayınları, 1974, s. 257

beyit bunun dışındadır. Divan-ı Kebir'den seçmelerin batı dillerine çeşitli çevirileri vardır. Divan-ı Kebir'in tamamı başta Abdülkâki Gölpinarlı tarafından olmak üzere, birçok Mevlana araştırmacısı tarafından Türkçe'ye çevrilmiş ve yayınlanmıştır".³⁹

"Divan-ı Kebir genel olarak Farsça olmakla birlikte, içinde Arapça ve az sayıda da olsa Türkçe ve Rumca şiirler de vardır".⁴⁰ "Divan-ı Kebir, Divan-ı Şemsü'l Hakayık' adıyla da anılır. Bunun nedeni Mevlana'nın bu eseri Şems mahlasıyla (edebiyatta kullanılan takma isim) yazmış olmasıdır".⁴¹

Mevlana Divan-ı Kebir'deki şiirlerini Divan Edebiyatı'ndaki gazel formunda yazmıştır. Bu eserde Mevlana daha çok lirik aşk şiirlerini, duygu dolu sözleri ve yüreğindeki fırtınaları kağıda aktarır. Mevlana genel olarak gazellerinin her beyitinde ayrı bir konu işlemiştir. Aşk, sevgi ve bunların yoğurulmasıyla oluşan 'İlahi Aşk' gazellerin büyük bir bölümüne duygu olarak sinmişti. Divan-ı Kebir acı, çile, aşk, olgunlaşma, doğruluk, gerçekler, varoluş, hatalar ve ilahi aşk gibi konular üzerine duygusal metinlerle oluşturulmuştur.

Örnek:

"Ey canımın canı, salına salına ne de hoş gitmedesin, gitme bensiz. Ey dostların canına can katan, gül bahçesine gitme bensiz. Ey gök dönme bensiz. Ey ay, ışıma bensiz. Ey yer yüzü, kalma bensiz. Ey zaman, geçme bensiz".⁴²

1.2.3. Fihi Ma Fih

"Fihi Ma Fih, Mevlana'nın vaaz ve öğütlerinden derlenmiş bir eserdir. Çoğu, Selçuklu Veziri Süleyman Pervane'nin konağında, ona hitaben söylenmiştir".⁴³

³⁹ Mehmet Önder, **Mevlana'nın Eserlerinin Dünyadaki En Eski Yazma Nüshalar**, t.y., s.12

⁴⁰ En- Nedvi, **a.g.e.**, s.47

⁴¹ İsmail Yakıt, **Batı Düşüncesi ve Mevlana**, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2000, s.14

⁴² Önder, **Mevlana, Hayatı, Eserleri**, s.257

⁴³ **a.e.**, s. 267

“Fihi Ma Fih, Mevlana’nın oğlu Veled Çelebi ve sohbetlerinde bulunanlardan bazıları tarafından tutulan notların birleştirilip tasvif edilmesinden meydana gelmiştir”.⁴⁴

“Mevlana Fihi Ma Fih de derslerinden ve vaazlarından toparlanan 71 adet konuşmasını aktarmıştır”.⁴⁵

Fihi Ma Fih devrin siyasi liderlerine yazılması vesilesiyle, güncel konular ve olaylardan bahsetmesi nedeniyle tarihi belge özelliğinde bir eserdir.

“Fihi Ma Fih, Mevlana’nın ölümünden sonra zabıtları tarafından bir araya getirilen 76 sohbetinden oluşmuş bir kitaptır. Abdalbaki Gölpınarlı sohbetlerin çoğunun Sultan Veled tarafından kayda geçirildiğinin tahmin edildiğini, sohbetlerin 1247-1273 arasındaki 26 yıllık bir döneme ait olduğunu belirtmektedir”.⁴⁶

“Fihi Ma Fih birkaç faslı Arapça, mütebakisi, diğer eserleri gibi Farsça’dır. Dili tamamıyla halk Farsça’sıdır. Tekellüf hiç yoktur. Anlaşıyor ki Mevlana daima samimidir. Konuştuğu gibi yazar, düşündüğü gibi söyler”.⁴⁷

Mevlana’nın Fihi Ma Fih adlı eserinde şair veya mutasavvıf yönü kadar toplumbilimci yönünü de açıkça görebiliriz. Döneminin sosyolojik olayları böyle bir eserde ele alan Mevlana Mesnevi’de şiirsel bir dil kullanırken, Fihi Ma Fih’de düzyazı kullanmıştır.

⁴⁴ Yakıt, **a.g.e.**, s.14

⁴⁵ Franklin Lewis, **Rumi Past and Present, East and West**, USA, Oneworld Publications, 2000. Chp7

⁴⁶ Nilgün Çelebi, “**Fihi Ma- Fih’i Okumak**”, **II. Milletlerarası Mevlana Kongresi Tebliğler**”, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya, 1990, s.125-126

⁴⁷ Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.27

1.2.4. Mektubat

“Mektubat, Mevlana’nın başta Selçuklu Sultanları olduğu halde, devlet ileri gelenlerine yazdığı 144 mektubunun bir araya getirilmesiyle meydana gelmiş bir eserdir”.⁴⁸

“Mektupların dördü Arapça, diğerleri ise Farsça’dır. Hitap veya sohbetlerin dili ise Arapça ağırlıklı Farça’dır. Gerek mektuplarda, gerekse sohbetlerde Kuran ve Hadislerin açıklamaları, yorumları ve çeşitli nasihatlerle birlikte, öğretici şiir ve hikayelere yer verilmiştir”.⁴⁹

Mektubat, Mevlana’nın yaşamı ve yaşadığı dönemi yansıtır. Mevlana’nın mektuplarındaki anlatım üstubu Fihi Ma Fih’teki üsluba çok benzer. Dili tam bir konuşma dili ve halk Farça’sıdır. Pek çok konuyu örneklerle açıklar. Herşeyden önce tüm eserlerinde olduğu gibi samimi ve inandırıcı bir ifade zenginliği vardır.

1.2.5. Mecalis-i Seb’a

“Mecalis-i Seb’a adından anlaşıldığı gibi, Mevlana’nın yedi meclisinin, yedi vaazının kayda geçirilmesinden meydana gelmiş bir eserdir. Meva’iz-i Mecalis-i Seb’a olarak da anılır”.⁵⁰

Mevlana’nın vaaz verdiği ve öğrencileriyle sohbet ettiği dönemlerde kayda alınmış sözleridir. Din, tabiat, bilim ve akıl gibi konularından anlattığı düşünceleridir.

“Mecalis-i Seb’a’da vaaza, cümleleri seci’li bir hutbeyle başlanmakta, bu hutbede, birçok ayetten istidlal yoluyla Allah’ın kudreti, hikmeti, ululuğu, birliği övülmekte, hutbenin sonunda Hz. Peygambere dua okunmaktadır”.⁵¹

⁴⁸ Önder, a.g.e., s.279

⁴⁹ N. Ahmet Asrar, “Pakistan ve Mevlana Celaleddin-i Rumi”, Ankara, **Uluslararası Mevlana Bilgi Şöleni**, Bildiriler, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000, s.434

⁵⁰ Yakıt, a.g.e., s.14

1.3. Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin Felsefesi

Mevlana Celaleddin-i Rumi düşünceleriyle çağının çok ilerisine gitmiş, elde ettiği bilgi birikimi, somut ve soyut düşünce yetisi, dini ve felsefi düşünme gücü sonucunda değerlendirilmesi gereken bir düşünür olduğunu ispatlamıştır. Varoluş ve yaratılış fikirleri üzerine ele aldığı eserleri soyut dünya ile maddi dünya arasında kurduğu benzetme ve değerlendirmeler sonucunda Mevlana Celaleddin-i Rumi'yi felsefi bir form içerisinde değerlendirmek mümkündür.

İnsanın varoluş, yaratılış ve nefsi özellikleri üzerine zihni yoran ve eserlerinde somut ve soyut kavram ve örneklerle bu konuları açıklayan Mevlana Celaleddin-i Rumi özellikle Mesnevi'de pekçok konuda hikayelerle açıklamalar ve sorgulamalar yapmaktadır. Daha çok manevi his ve algılar üzerinde duran Mevlana, sır kavramı ile aslında bilineni ve mutlak bilinmeyi açıklamıştır.

Mevlana çoğu zaman insan, nefis, benlik, ruh gibi kavramlar üzerine düşünmüştür.

“Mevlana'ya göre, insan benliğinin tekamül ederek suretler aleminden sıyrılıp, hakikatler alemine geçmesinin, kalbi gücünü büyütmesinin en büyük şartı, dünyadaki her türlü kayıttan, bağdan kurtulmaktır ki, insanın önündeki en büyük engel kendi belliğidir”.⁵²

Mevlana felsefesinde üzerinde durulan bir diğer kavram ise yaşam ve ölüm üzerinedir. Yaşamın geçiciliği ve faniliği, ölümün ise kalıcılığı yani bakiliği üzerinde sorgulamalar yapılmıştır. Mevlana felsefesinde tüm kavramların açıklanması ve sorgulanması sırasında bir anlamsal derinlik göze çarpar. Tasavvuf öğretileriyle bu derin anlamsal düşünme ve sorgulama yolu farklı bir felsefenin de oluşumuna neden olur.

⁵¹ Abdülbaki Gölpınarlı, **Mecalis-i Seba**, 2 bs., İstanbul, Kent Basımevi, 1994, s.146

⁵² Şahin, **a.g.e.**, s.135

Mevlana Celaleddin-i Rumi tüm yaşamı boyunca süregelen düşünsel ve fikirsel yolculuğunda özellikle maddi ve manevi kavramların anlamlandırılması ve yorumlanması üzerine sorgulamalar ve saptamalar yapmıştır. Felsefenin de temelini oluşturan bu kavramlar ve sorgulama Mevlana Celaleddin'in ana amaçlarından birisidir.

Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin düşüncesinde hiçbir zaman yargılamak ve hakem olmak gibi bir tavır söz konusu olmamıştır. Dil, din, renk, ırk ve fikrin özgürlüğü felsefî açıdan da düşüncenin sınırsızlığını doğurur. Sadece Mevlana Celaleddin-i Rumi akıl yürütme yetisini bir rehber formu ile destekler ve yönlendirir.

“Varoluşculuğun soyağacında yeralan iki temel unsur, bu noktada kendini gösterir. Mevlana bunlardan iradi fail olarak insana verdiği etik değerle Kierkegaard’a, varoluşçu felsefeye bir yöntem oluşturan, insanın dünya ile olan ilişkisine dair sistematik bir açıklama için gerekli altyapıyı tedarik eden bir fenomenoloji (Bilincin çok çeşitli formlarıyla dini, estetik, ahlaki ve duygusal her tür doğrudan deneyimini analiz edip betimleyen felsefe anlayışı) olarak da Nietzsche’ye yol açmaktadır. Ancak Mevlana’nın yaklaşımlarındaki derinlik, batılı düşünürlerin çoğunda yoktur”.⁵³

Mevlana felsefesinin temelinde aşk vardır. Mevlana’ya göre tanrıya ulaşmak için gerekli olan en önemli şey aşk’tır. Bir bitki, hayvan da sevebilir; ancak, hem bedeniyle, hem bilinciyle, hem düşüncesiyle, hem de belleğiyle sevebilen tek varlık insandır. Mevlana bir kadına duyulan aşkı yüceltir; çünkü, bir başkasını seven insan kendisini, tüm insanlığı, evreni ve tanrıyı sevebilir. Mevlana, tüm insanlığa derin bir sevgi beslemiştir. “İnsan bir hamur teknesi boyundadır ama herşeyden, her varlıktan yücedir.” diyen Mevlana, insan sevgisini bir aşka, tutkuya dönüştürmüştür. Mevlana, insanı yüceltmiş ve buna temel olarak insanın yaratıcı hürriyetini ve yapıp-edici iradesini göstermiştir. Belki de en önemlisi Mevlana Celaleddin-i Rumi’nin

⁵³ Ahmet Cevizci, **Paradigma Felsefe Sözlüğü**, İstanbul, Paradigma Yayınları, 2000, s.48

eserlerinde kullandığı hikaye ve anlatım formu onun bu kadar kolay anlaşılabilirliğine katkı sağlamıştır.

Mevlana'nın sevgisi evrenseldir, ırk, din, dil ayrımı yapmadan tüm insanları kapsar. Mevlana sevgisini diğer din ve ırklardan olanlara da göstermiştir. Öğrencileri arasında Müslümanlar, Yahudiler, Hristiyanlar, Rumlar, İranlılar, Araplar, Ermeniler ve Türkler'in bulunması bunun en büyük göstergesidir. Mevlana, tüm dinleri bir görmekte, dinler arası ayrılığın Tanrı ile bağdaşmayacağını düşünüyordu. Sonuçta asıl mesele insandı ve dinler, felsefeler ve ahlak sistemleri insanı daha mutlu, daha değerli yapma yolundaki vasıtalar. O'na göre tüm insanlar, Allah'nın bir görüntüsüydü. İnsanlar arasında ayrım yapmak, Allah'a saygısızlıktan başka birşey değildi.

Mevlana, eserlerinde tüm insanlığı barışa ve birliğe davet etmektedir. Mesnevisinde zengin-fakir gibi ayrımların anlamsızlığına dikkat çekmiş, kavgaların bitmesiyle insanların birleşeceğini vurgulamıştır. O'na göre bütün problemlerin çözümü sevgidir ve insanların en hayırlısı insana ve insanlığa faydası olandır. Mevlana'nın bu yüce sevgisi insanlara hoşgörü felsefesiyle yaklaşmasını sağlamıştır.

Mevlana felsefesinin bir başka özelliği de mala ve mülke önem vermemesidir. Bu düşüncenin temelinde maddeye sırt dönmek ve ona el sürmemek değil, maddenin üstüne çıkmak vardır.

“Mevlana yaratıcıyı, mutlak varlığın en hakiki şekliyle kavrayabilmek için kainattaki her harekete can kesilir. Yalnız gözü kulağıyla değil, varlığındaki tüm maddi manevi duygularla kainatı görmeye duymaya çalışır. Okyanuslar üzerindeki dalgalardan toprağın üzerindeki toza, zerrenin içindeki güneşten sama çöpünün altındaki denize, sivrisinekten rüzgara, ottan kırmızı güle, la'lden taş herşey, onun bakışıyla Allah ve insan varlığının bütünlüğüne, hakikatine dair bir mesaj taşır”.⁵⁴

⁵⁴ Şahin, a.g.e., s.131

Ölümünden sonra sekiz yüzyıl geçmesine rağmen Mevlana unutulmamış, felsefesi kaybolmamıştır. Günümüzde, Mevlana'nın görüşlerini temel alarak kurulan Mesneviliğe tüm dünyada gönül veren insanlar vardır. Her yıl, Türkiye' de birçok ülkeden katılımcıyla Mevlana günü anma günleri düzenlenmekte, O' nun felsefesi ve eserleri tartışılmaktadır. Mevlana'nın unutulmamış olmasının en önemli nedenleri, düşüncelerinin evrensel olması ve düşüncelerini şiir yoluyla usta bir biçimde sunmasıdır.

Mevlana'nın felsefesi günümüzde de artan bir önemle varlığını sürdürmektedir. Bugün dünyamızın birçok yerinde varolan ve insanlığı etkileyen ırkçılığa, şiddet ve hoşgörüsüzlüğe karşı; Mevlana'nın hoşgörülü ve barışçı felsefesi benimsenirse, evrensel barış bizlere çok uzak olmayacaktır.

“O, gerek Divan'da, gerek Mesnevi'de Varlık Birliği inancının, kendi felsefesinin, moralinin izahını, halk diliyle ve halk psikolojisine tam bir uygunlukta hikayeler söyleyerek, örnekler vererek, atasözlerini anarak anlatır”.⁵⁵ Bu nedenle Mevlana ulaşılabilir. Hem kendi yetiştiği kültüre hem de farklı kültürlerle hitap edebilir.

Ortaya çıkarılacak tüm sonuçlar doğrultusunda değerlendirmek gereken en önemli olgu, Mevlana'nın yaşamının hiçbir döneminde fikirlerini bir felsefi birlik veya tez oluşturmak adına, sistematik bir disiplin içerine sokmak amaçlı ortaya atmaz. O yaşamı boyunca içinden geldiği gibi, ilahi güç ile birleşmesi ve bütünleşmesi sonucu ortaya çıkarmıştır. Yukarıda aktarılan tüm bilgiler modern felsefenin Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin hayatı, eserleri ve fikirlerinin değerlendirilmesi ile birlikte ortaya çıkarılmış sonuçlandırmalardır.

“Mevlana'nın tasavvufu hiçbir vakit bir bilgi sistemi, yahut hayali bir idealizm değildir. Onun tasavvufu, irfan, tahakkuk, aşk ve cezbe aleminde tekemmülden ibarettir ki bunun ferdi ve sosyal hayattaki tezahürü, geniş ve ileri bir

⁵⁵ Gölpınarlı, a.g.e., s.168

görüŖ, insani bir birliği istihdaf eden hudutsuz bir müsamaha ve kötöleri, kötölükleriyle eriten ve iyileştiren bir ahlak şeklindedir”.⁵⁶

“Mevlana Celaleddin-i Rumi, eserleri ve fikirleriyle kendisinden yüzyıllar sonra bile batı ve doğu medeniyetlerini yönlendiren düşünörlere yansımıştır. Goethe, Doğ-Batı Divanı’nda Mevlana Celaleddin’in Almanca’ya çevirilen şiirlerinden ilham almıştır. Rembrandt, Mevlana’nın iki hayali resmini yapmış, PAPA 23. John, Mevlana adına sevgi ve saygı dolu bir mesaj yayınlamıştır. İngilizce çevirileriyle Mevlana’yı Batı’ya en iyi şekilde anlatan Nicholson onu çağların en yüce tasavvuf şairi olarak nitelendirmiş, Gandhi, çoğu zaman Mevlana’nın şiirleriyle halkına seslenmiştir. Spinoza, Novalis, Hegel, Nietzsche, Dostoyevsky ve Gabriel Marcel’in eserlerinde Mevlana Celaleddin-i Rumi’nin kokusu derin bir şekilde hissedilmektedir. Mevlana’nın etkisi, 14.yy Anadolu şiirindeki ilk izlerden, İran edebiyatına ve Pakistan’ın manevi babası Muhammet İkbal’in eserlerine kadar kendini göstermiştir. Mevlana’nın eşsiz sözleri, Hint dillerinde halk şiirlerinde, Bengalce’de ve İran tasavvuf felsefesinde de geniş bir şekilde yer almıştır”.⁵⁷

Mevlana Celaleddin-i Rumi ve felsefesi, bugün onu sevenlerin kalplerinde, tüm dünyada çok geniş bir coğrafyada dil, din ve ırk farkı gözetmeksizin milyonlarca gönölde varlığını sürdürmektedir.

⁵⁶ Gölpinarlı, a.g.e., s.168

⁵⁷ Kürşat Kızbaz, **Mevlana Celaleddin-i Rumi Aşkın Dansı Belgeseli Metni**, 2008

İKİNCİ BÖLÜM

2. Türkiye’de Mevlana’yı Konu Alan Belgesel Film Çalışmaları

2.1. ‘Mevlana ve Sema’ (1999) (53’)

‘Mevlana ve Sema’ adlı belgesel film 1999 yılında hazırlanan bir TRT yapımıdır. Yönetmenliğini ve yapımcılığını Semra Sander’in üstlendiği belgesel film Mevlana ve Sema ritüeli üzerine odaklanmış, TV belgesel program olarak tasarlanmış bir yapımıdır.

TRT tarafından TV belgesel program olarak yapımı tamamlanan eser pek çok kez TRT ekranlarında Mevlana haftası olarak bilinen (10-17 Aralık) tarihlerinde yayınlanmıştır.

‘Mevlana ve Sema’ adlı belgesel film Türkiye Yazarlar Birliği Tv/Belgesel ödülünü almıştır.(2000) Ayrıca 13. Ankara Uluslararası Film Festivali’nde Ulusal Belgesel Film Yarışmasında da 3.lük ödülünü almıştır.(2001)

2.1.1. Künye

Yapım-Yönetim ve Metin Yazarı	: Semra Sander
Kameraman	: Yavuz Türkeri
Stüdyo Kameramanları	: Hüseyin İzi Cengiz Can Murat Orhan Alihan Özkalp
Işık	: İrfan Dağtaşoğlu Demir Doğan
Seslendiren	: Mehmet Atay
Müzik	: Can Atilla Geleneksel Sema Müziği

Tonmaister	: Ayhan Gün
Ses	: Atilla Aslan
Kurgu	: Soner Tunuslu Leyla Şahin
Post Production	: Tahir Kırşanlı
Altyazı	: Burçin Biçer
Danışman	: Timuçin Çevikoğlu
Fotoğraf	: Ozan Sağdıç
Mevlana	: Cevdet Yıldız
Troye Sema Topluluğu:	
Postnişin	: Mehmet Saracel Çelebi
Semazenbaşı	: Ali İlhan Aksu
Semazenler	: Yunus Emre Uğur Atilla Akyürek Hüseyin Can Kay Can Günkut Turgan Güven Can İpek Alper Gürkale Yücel Şevlû
Mutrip Heyeti	:
Naat ve Kudüm	: Timuçin Çevikoğlu
Kur'an Okuyan	: Ali Toprak
Neyler	: Cevdet Yıldız Ömer Bildik
Ud	: Burak Kaynarca
Kanun	: Ömer Yaman
Tanbur	: R.Semih Şenyayla
Kemençe	: Önay Akan
Bendir	: Ali Burç
Halile	: Hidayet Gürsel
Bilgisayar Animasyonu	: Bozkurt Göbeloğlu

Fotoğraflar ve Ruba Çevirisi	: Ozan Sağdıç
Yapım Yardımcısı	: Zeynep Keçeciler
Kamera Asistanı	: Umut Yörükoğlu
Dekorator	: Demet Altıok
Kostüm	: Çiğdem Yalçın Suna Balat
Aksesuar	: Ertan Bozdağ İlhami İnan
Efekt	: Kemal Yılmaz Ümit Demir
Butafor	: Gökhan Aslantürk Ahmet Arkan
Teknik Yönetmen	: Ahmet Çınar Ali Akarsu
Stüdyo Şefi	: Korhan Münir Aykın Servet Kaya
Resim Kayıt	: Hasan Özer Musa Doğanay
Kamera Kontrol	: Ali Acar
Dekor Montaj	: Kadir Polat Çetin Demirtuğ

2.1.2. Teknik Özellikler

Sema ritüeli üzerine kurgulanan ve yer yer kısa canlandırmalarla süslenen ‘Mevlana ve Sema’ belgeseli bir anlatıcının sesi üzerinden anlatılmaktadır. Mevlana’nın Mesnevi ve Divan-ı Kebir adlı eserlerinden alınan Rubai ve dörtlüklerle anlatım dili örneklendirilerek açıklama yapılmıştır. Genel olarak tek kamera ile omuz üzerinde yapılan aktüel çekimler görsel anlatım dilini doğallaştırmıştır. Sema ritüelinin anlatılması sırasında kil ve toprak örneklerinin görsel olarak verilmesi ve toprağın işlenmesinin anlatımı her iki konu arasında görsel bir örneklendirme ve

benzetme ilişkisini açıklar. Yer yer yapılan kısa animasyonlar, renklendirmeler ve mini görsel efektler anlatım dilini zenginleştirmiştir.

Anlatım dili olarak yer yer soyut örneklerin verilmesi anlatım ve görüntü uyumunu biraz sarmış olsa da, mikro detaylar ve evrenin anlatıldığı uzay görüntüleri filmin görsel anlatımına olumlu katkı sağlamıştır. Canlandırmaların, sema çekimlerinin ve ney dinletilerinin stüdyo ortamında şık bir dekor, ışık ve sis önünde çekimi belgeselin estetik yapısına renk katmıştır. Ney yapımı sahneleri, soyut anlatımlar, doğa ve evren görüntüleri, şiir ve rubailerin anlatımı, yapılan kısa canlandırmalar, sema ritüelinin bölüm bölüm anlatımı, sema ritüelinin içerisinde yer alan Kur'an bölümünün canlı olarak okunması, Mevlana Müzesi'nin iç görüntüleri belgeselin anlatım zenginliğini oluşturmuştur.

Çekim formatı olarak Betcam tercih edilen belgesel film sema bölümlerinde genel olarak sabit çekimler ile, doğa ve soyut bölümlerde de daha çok hareketli kamera kullanımı ile yapımı tamamlanmıştır. Stüdyo ortamında yapılan çekimlerde de yer yer dolly kullanılmış, böylece kamera kullanım açısı ve alan derinliği üzerine daha geniş bir görüntü alımı yapılmıştır. Ayrıca Sema bölümünde kullanılan yer ve hareket animasyonları ise Sema'nın çok daha iyi anlatılması ve anlaşılması açısından büyük kolaylık sağlamıştır.

Stüdyo ortamında yapılan çekimin teknik kolaylığı ve görsel zenginliğinin yanısıra geleneksel olarak yapılan Sema Ritüelinin asıl mekanı olan Mevlevihanelerde gerçekleştirilmeyişi ise konunun daha mistik anlaşılmasına zarar vermiştir.

2.1.3. Yapım Özellikleri

'Mevlana ve Sema' adlı 53 dakikalık bu belgesel, Mevlana'nın felsefesini ve bu felsefeye uygun olarak düzenlenmiş Sema Ayininin sembolik anlamını, Mevlana'nın yaşam öyküsüne da atıflarda bulunarak elden geldiğince açık ve anlaşılır bir biçimde açıklamaktadır. Böylece seyirci, Mevlana'nın felsefesi ve Sema Ayininin sembolojisinin yanı sıra tasavvuf hakkında da bilgi edinebilmektedir.

Mevlana'ya ve İslam Sufizmine göre her insanın yüreğinde sır adı verilen bir şey saklıdır. Bu sır, Yunus Emre'nin "Bir ben vardır, bende benden içeri" dediği şeydir. Bu sır her insana verilmez. Bu sırra ancak uzun çabalar ve lütuf sayesinde ulaşılabilir.

Mevlevilik konusunda en ufak bilgisi olmayan bir insan bile Sema Ayini gösterisinin bambaşka bir dünyaya işaret ettiğini hemen sezinler. Gerçekten de Sema ritüeli, bildiğimiz, alıştığımız dünyanın ötesindeki bir gerçekliğe açılan kapıdır ve dünyada kabul görmüş Sufilerin belki de en büyüklerinden biri olan Mevlana'nın felsefesini yansıtır. Sema Ayini, Mevlana'nın ölümünden sonra oğlu ve torunu tarafından kurallara bağlanmış ve bugünkü şeklini almıştır.

Klasik Yunan uygarlığında Delfi Tapınağının girişinde yazılı bulunan "KENDİNİ TANI" ibaresinde kastedilen de bu yürekte gizli bulunan sırrı tanımadır. Yoksa bildiğimiz anlamda insanın kendini psikolojik olarak tanıması değildir.

Aralamaya, anlamaya çalıştığımız, adı üstünde bir sır. Bu sırra erenler var ama dilleri bağlı. Bağlı, çünkü bilinmeyeni biliyor hale geliyorlar ama, bilinmeyeni, bilinmediği için anlatacak sözcük yok. Mevlana, belki de bunun için şiir, raks ve müziği seçti, anlatılamayanı, anlatabilmek için.

Mevlana ve Sema adlı bu belgesel de, bu bilinmeyen kapıyı aralayıp Sema Ayini oluşturan Mevlana'nın felsefesinin özüne inmeye çalışmaktadır. Bir TRT

yapımı olarak görsel efektlerde yapım yılına göre çok fazla kullanım belgesel metni içerisindeki soyutu anlatma çabasının ürünüdür.

2.1.4. Belgesel Metni

Semazenin boynunun bükülüğü ve sağ kolu üzerinde öksüzce yaslanışında, öylesine bir kendinden geçiş vardır ki etkilenmemek mümkün değildir. Sema etkileyicidir, çünkü Mevlevilik konusunda en ufak bir bilgisi olmayan bir insan bile semanın bambaşka bir dünyaya işaret ettiğini hemen sezinler. Gerçekten de Sema ve Mevlana bildiğimiz, alıştığımız dünyanın ötesindeki bir gerçekliğe açılan kapıdır. Gelin bu kapıyı aralamaya çalışalım...

‘Bizim gönlümüzde dönüp duran bir sır vardır
Yaratılan herşey o sırba bağlıdır
Kat kat şu gökyüzü bile bunun yüzünden dönüp duruyor’

diyen Mevlana ve İslam sufizmine göre her insanın yüreğinde sır adı verilen birşey saklıdır. Bu sır her insana verilmez. Bu sırba ancak uzun çabalar ve lütuf sayesinde ulaşılabilir. Bu sır büyük Türk tasavvuf şairi Yunus Emre’nin,

‘Bir ben vardır bende, benden içerü’

dediğı şeydir. Hint Felsefesi ile Mistisizmin bu sırba ‘Yüce Benlik’, ‘Gerçek Benlik’ yada ‘Atma’ adını vermiştir. Klasik Yunan Uygarlığı’nda ‘Derbi Tapınağı’nın girişinde yazılı bulunan ‘Kendini Tanı’ ibaresi de yürekte gizli bulunan bu sırrı tanımaya çağırır insanı.

Tarih boyunca pek çok uygarlık, pek çok din, pek çok manevi öğretisi ve felsefe, Musevilik ve Hristiyanlığın Batını yönleriyle İslam Sufizmi, hep bu içteki bilinmeyen beni bilini kılmağa uğraşmıştır. Aralamaya, anlamaya çalıştığımız adı üstünde bir sır. Bu sırba erenler var, ama dilleri bağlı. Bağlı çünkü bilinmeyeni biliyor hale geliyor, ama bilinmeyen, bilinmediğı için anlatacak sözcük yok. Mevlana

belki de bunun için şiir, raks ve müziği seçti. Anlatılamayanı anlatabilmek için. Ama bütün bunlardan önce yani efendimiz anlamına gelen ‘Mevlana’ olmadan önce Celaleddin-i Rumi olarak medresede ders, camide vaaz veren, eli opulent, duası alınan, saygıdeğer, kanaatkar bir sufi ve çok sevilen bir bilim adamıydı.

İlk eğitimini ‘Bilginler Sultanı’ olarak anılan babası Bahaüddin Veled ve onun ölümünden sonra yine babasının öğrencisi Seyyid Burhaneddin’den alır. Halep ve Şam’a gider. Zamanın en büyük bilgin ve Sufileriyle görüşüp konuşur. O ustalarının elleri arasındaki ıslak bir kil gibidir. Kaderi, hocalarının istediği kalıba girip sonunda da pişmektir. Fırında pişerken herkes gibi yalnız olacaktır. Sonunda içindeki aşk dediği gizli ateş parlayınca Celaleddin olarak bildiği herşeyi yakıp kül edecektir. Zaten bütün hazırlıklar o an için değil mi?

Mevlana’ya göre aşk öyle kuvvetli bir ateştir ki, bu ateş Allah dışında insanın kendisi de dahil bütün varlıkları ve bütün ilişkileri yakar, yok eder. Bu yanma kil ve topraktan yaratılmış olanın tam olarak insanlaşması ve insan adına layık bir hale gelebilmesi için gereklidir. Mevlana’ya göre insanın evrimi henüz tamamlanmamıştır. Çünkü insan olgun, kamil, mükemmel olmak üzere yaratılmıştır. İnsan-ı kamil olmak insanın iyi, ahlaklı, yardımsever, sevgi dolu biri haline gelmesi demek değildir. Ego var olduğu sürece, bu niteliklere sahip olduğumuzu düşünmek tam anlamıyla kendini aldatmadır. Zira ego, kendi bencil ve ivedi yararlılığının ötesini görmekten acizdir. İnsan-ı kamil olmak demek bilinen olumlu olumsuz bütün duygu, düşünce, eylem ve alışkanlıkların, kısacası insan olmanın bir yana bırakılıp yerine hiç tanınmayan, hiç bilinmeyen, egodan farklı bir bilincin, oluşumun, varlığın, özün algısıdır. Bu değişim insanın yüreğinde gizli olan sırrın yani ilahi ateşin, ışığın parlamasıyla başlar. Bu tam bir dönüşümdür. Zihnin kendisinde beynin hücrelerinde ve bedenin atomlarında bile kendini gösteren bir değişimdir. Vücudun hafıflediği, saydamlaştığı, perdenin kalktığı, görüşün keskinleştiği, herşeyi gören, bilen, aynı anda her yerde varolabilen bir varlığa dönüşümdür bu.

Mistik akımlara göre insanın bambaşka bir bilinç boyutunda maddi sınırlarını aşip herşey olabilmesi mümkündür. Bir tohum ve çekirdeği kırılınca içinde görülen

hiçbir şey yoktur. Ancak bu hiçbir şey ağacın özüdür. Ağaçlara da, çocuklara da kimse büyümeyi öğretemez. İşte bunun gibi milyarlarca ve milyarlarca yıl önce daha evren yokken, büyük patlama başlamadan önceki hiçlikte herşeyin özüydü. Hiçbir fizik kuralı ve yasasının işlemediği bu durumu Sufizm, yüce Allah'ın hiçbir insan aklının kavrayamayacağı Zatul Baht ya da 'Ama Makamı' olarak adlandırır. Allah bu makamın mükemmel yalnızlığı içinde gizli bir hazineyken kend içine döndü, özünün ihtişamını seyretti, bu özü sevdi ve aşk saçtı. Bu kusursuz hazinenin bilinmesini istediği ve kendi kendinin nurunu, suretini yarattı. Bu tanrısal bilincin yansıdığı mükemmel bir suretti. İslamiyet buna Nur-u Muhammedi der ama bundan kastedilen Budist, Hristiyan, Musevi bütün peygamberlerin, bilgelerin, dervişlerin, insan-ı kamilin nurudur. Tasavvuru bile mümkün olmayan, ilahi yasalarla oluşturulan bu tanrısal ruh, bütün varlıkların özü, yaşamın sönmeyen ateşidir.

Tanrının kusursuz bir sureti olan bu özü, mevcut duyularımızla tanıyamayız. Herhangi bir madde gibi elle tutulan, gözle görülen birşey değildir. Zaman ve mekan dışı bir varlıktır. Bu nurun içinde insanın ruhi varlığı da vardır. Allah birşey olmasını istediği zaman ona 'ol' der. O da hemen olur. Bu ol emri soyutunda soyutu olan bu alemdeki Tanrı'nın sureti yüce ruha verilmiştir. Emri alan yüce ruh aşağı inmiş ve evren oluşmaya başlamıştır. Bilimsel terminolojiyle büyük patlama 'Big Bang' gerçekleşmiştir. Bu patlamanın ilk saniyesi içerisinde atomlar, atomların bütünleşmesiyle de güneşler, yıldızlar ve dünyalar oluşmuştur. Dinsel terminolojiyle yüce ruh mutlak varlıktan tabiat alemine inmiş ve maddeye geçmiştir. Ancak bir tek insan Tanrı'nın suretinde yaratılmıştır. Yani Tanrı ona kendisinden bir ruh vermiştir.

Özetle insan bu dünyaya, bu evrene ait olmayan bir ruh yapısına sahiptir. Sufizme göre insanın gerçek benliğini oluşturan bu ruh bu evrene başka bir alemden ruhlar ve melekler aleminden derece derece inerek gelmiş ve bu evrene, bu dünyaya ait olan beden elbisesini giyerek görünür olmuştur. Buraya ait olmayan ruhi varlığın ana yurdunu özlemesi çok doğaldır. Somut alemde kendisini bedenle özleştiren insanın mala, mülke, makama, şöhrete ve saltanata duyduğu özlemin arkasında aslında ayrılığın verdiği hasret vardır. Bu ayrılık acısı bir gün benliği o kadar sarar kucaklar ki şikayetten feryat figan ağlamaya başlar. Nasıl ağlamasın ki? Ayrıldığı

yer, birliğin, Yüce Allah'ın katıdır. İşte ney asıl vatanından ayrılan bu ruhun sembolüdür.

Mevlana'nın ünlü Mesnevi'si de bu yüzden:

'Dinle neyden nasıl şikayet etmekte...'

diye başlar. Ney yanık, içli sesiyle Rabbine ayrıldığı kamışla kavuşmanın özlemini dile getirir.

Ağlayıp inleyen o neye dedim ki ben,
Canını kim yaktı senin, yakınman kimden
Şeker dudaklı kamıştna kesildim dedi
Ayrılık acısıdır bana ah ettiren

Ruhun ol emriyle Tanrı katını terketmesinden sonra insane şekline girinceye kadar geçirdiği aşamalar, kamışın kamışlıktan koparılıp ney şekline girinceye kadar geçirdiği aşamalara benzer.

Ney ustası kamışlıktan bir kamış kesti
Yedi delik deldi, iş ademe hevesti
Neyzen dudağı deydi de feryat etti ney
Söyleten dudak değil, ondaki nefesti

Allah tek hücrelisinden en karmaşık yaratığa kadar bütün varlıkları kendinden yarattı ama sadece insane kendi ruhundan üfledi. İşte neye üflenene nefes bunu ifade eder. Neyin içi boştur. Ancak onu üfleyen birinin nefesiyle ses çıkarır. Neyin bir ucu açıkken, öbür ucu müzisyenin ağzındadır. Müzisyen eğer insan-ı kamil olursa açık uçtan duyulan ses, Tanrı'nın sesi olur. İşte insan da bu ney gibi bir alettir. Ne zaman bir insan-ı kamilin gerçek bir şeyhin eline geçerse o zaman insan gibi insan olur, nefesinden kurtularak boşalır, Tanrı'nın sesi, Tanrı'nın aynası olur. Yükselişe geçip Rabbine kavuşur. Yani evrimini tamamlar. İşte sema töreni İslam Sufizminde Nur-u

Muhammedi denen yüce ruhun yaratılıp, ‘kün’ ol emriyle başlayan iniş, sonra da insan-ı kamil olarak yükselişinin öyküsünü anlatır.

Mevlana’nın ölümünden çok sonra, oğlu ve torunu tarafından bir takım esaslara bağlanan sema töreni, Naat-i Şerif denen Hz. Muhammed’i öven bir bölümle başlar. Peygamberi övmek aslında soyuttan somut aleme inen Allah’ın sureti, yüce ruhu övmektir. Gelmiş geçmiş bütün peygamberler bu yüce ruhun yani Tanrı’nın bir yansımasıdır. Ve hep aynı mesajı iletirler. Tanrıdan başka gerçek olmadığı için peygamberleri övmek aslında Allah’ı övmektir. Naat-ı Şerif bölümünden sonra duyulan kudüm darbeleriyse Allah’ın kainatı yaratırken verdiği ol emrini ifade eder. Bu kısacık bölümü izleyen ney taksimi, bu emirle somut aleme inen Tanrı Nuru’nun cansız bedenlere hayat veren ilahi nefesini simgeler. Ney taksimi bitince semazenler ve şeyh ilahi nefesle canlanan bedenler olarak ellerini yere vururlar. Gerçeği arama yoluna girmiş insanlar olarak, ol emrini tamamlamak için aslımız olan yüce ruha dönüşme İnsan-ı kamil olunma azmini gösterirler. Gerçeği arama yolunda insanın en büyük rehberi mürşididir.

Bu mürşid Mevlana’nın temsilcisidir. Devr-i Veledi denen bu bölüm sema törenini bir takım kurallara bağlamış olan Sultan Veled’in anısına bu adı taşır. Sultan Veled Mevlana’nın oğludur. Birbirlerine gözlerinin ve yüzlerinin içine bakılarak verilen bu selam her insanda varolan Tanrı’nın tecellisini kutsamak anlamına gelir. Devr-i Veledi bütün yolların bir rehber eşliğinde gidilmesi gerektiğini sembolize eder. Adımlarımızı daha önce bu yollardan geçip pişmiş şeyhin adımlarına uydurup onun bastığı noktalardan ilerlemenin en iyi yol olduğu anlamına gelir. Bu bölümde şeyh ve semazenler post önündeki selamlaşmadan başka postun tam karşısındaki noktayı geçerken de selam verirler. Post Mevlana’nın, dolayısıyla şeyhin makamıdır ve burası ilahi tabiatı simgelerken karşı uç, insan tabiatını sembolize eder.

Bu iki uç arasında ‘Hatt-ı İstiva’ denen hayali bir çizgi vardır. Bu çizginin hakka ulaşmanın en kısa yol olduğu düşünülür. Böylece dairenin sağ yanı ilahi tabiatı mutlak insane tabiatına inişi, sol yanı ise insan tabiatından ilahi tabiata çıkışı sembolize eder. Sağ maddi aleme inişi, sol ruhani mükemmeliyete çıkışı ifade

eder. Sağ görünen, bilinen alemdir, sol ise görünmeyen bilinmeyen alem. İşte şeyh ve semazenlerin iki uçta verdikleri selam bir alemden ötekine geçerken verdikleri selamdır. Mevlana'ya göre 'Öbür alem deniz ise bu dünya sadece bir köpüktür. 'Devr-i Veledi' de üç tema tur yapılır. Bu bilgi edinmenin üç şeklini sembolize eder. Kur'an, Allah'ın insana şah damarından daha yakın olduğunu söyler. Bu yakınlığı anlayabilmenin ilk basamağı ilimdir. Bilgi yoluyla Allah'ı tanıyabilmek demektir.

'Bir can var canımda o canı ara
Beden dağındaki gizli mücevheri ara
Ey yürüyüp giden dost bütün gücünle ara
Ama dışarıda değil, aradığını kendinde ara'

İşte içinde bir başka can, bir başka ben olduğunu duyan derviş, bu konuda edinebileceği her bilgiyi önce teorik olarak öğrenir. Ancak edinilen bu bilgilerin akıl yürütmeye değil, bizzat yaşanarak, hissedilerek yaşanması gerekir. Bilgi hiç tanınmadık, bilinmedik bir şey hakkındadır. Kişi tamamen karanlıktadır. Ama bir gün birdenbire bir sıcaklık gelir. Bütün vücudu bir ateş dalgası sarar. Çok yakında bir ateşin yakıldığı hissedilir. Ateşin çıtırtıları bile duyulur. Ateş görülme bile bütün vücut onun sıcaklığını duyumsar.

İşte bu 'Ayn-el Yakiyindir.' Dönenlerin ilk adımı. İnsanın kalbindeki hırs, kin, nefret, öfke ve korku gibi duygularla yaratılan kirlilik temizlendikçe yani bu duygular yok edildikçe, gerçeği örten perde yavaş yavaş kalkar, yüreğin gözü açılır ve kişi içindeki ateşi, ilahi ışığı görür. İşte bu 'Ayn-el Yakiyn' mertebesidir. Öğrenmenin ikinci aşaması. Bu halin özelliği vecd içinde kendinden geçmiş olarak kalmaktır.

'Halk sevgisinin şafağı ışık saçınca
Canlar göğe yükselir ışığın ardınca
Hak aşığı öyle bir yerlere varır ki
Dostu görür her soluğu verip alınca'

Ayn-el Yakiyn mertebesine mürşidsiz olarak girmek çok tehlikelidir. Derviş gördüğü ya da gördüğünü zannettiği tecelliler karşısında yolunu kolaylıkla kaybedebilir. Bu yüzden derviş Tanrıyla ilgili bilişini mürşidin yardımıyla görüş haline getirmelidir.

‘Sakin kendin gibi belleme kalenderi
Baştan başa bakıştır, görüştür, sessizliktir o
Duyucak bir kulağın varsa gerçek şudur
Hakka ulaşmak özünden geçmekle olur
Seziş ve görüş evrenine varınca sus
Burada dil ile dudak susar, yalnız göz konuşur’

Ancak hala bir ikilik söz konusudur. Tassavvufi deyimle bir seven, bir de sevilen vardır. Yani insane ve tanrı ikiliği devam etmektedir. İnsan nefsindeki her çeşit bencillik belirtisini, her türlü sahip olma isteğini, en ufak bir gurur belirtisini bile silip atınca Allah’a ulaşma isteği de dahil, her türlü istek ve arzudan arınıp bir hiç olunca ego-nefs tamamıyla ortadan kalkar. Kendimiz zannettiğimiz bu yapay ben ortadan kalkınca, sıradan insanlarca hiç bilinmeyen bir yaşam tarzı başgösterir.

‘Aklını topla ey görünüşe aldanan
Bil ki bir dost saklar gönlünde yatan şu can
Can duygunun özüdür, duyguysa beden
Bedenden, duygudan, candan genç odur kalan’

İşte bu Hakk-el Yakiyn’dır. Üçüncü aşama. Artık kişi hissedilen ve görülen şeyin ta kendisi olmuştur.

‘Aşk geldi, derimin damarlarımın içine akan kan gibi oldu
Beni benden boşaltarak dostlar doldurdur
Vücudumun bütün zerrlerini dost kapladı
Benden bana bir ad kaldı ve geri kalan hep o oldu’

Kişi artık evliyalık mertebesine ulaşmıştır. Bu mertebeye ulaşmış kişi tekamülünü tamamlamış, potansiyelini gerçekleştirmiş, insan-ı kamil olmuş, Tanrı'nın bilincini yansıtmaya başlamıştır. Yani en başa dönmüş, evrenin oluşumundan önceki makamına yükselmiştir. Semazenlerde, Hakk-el Yakiyn mertebesine ulaşmanın ümidi içerisinde, bütün bu yollardan geçtiği varsayılan şeyhlerini izleyerek üç turu tamamlar. Şeyhin posta geçmesiyle Devr-i Veledi biter.

Bedeni kil ve topraktan yaratılmış insanın Hakk-el Yakiyn mertebesine ulaşabilmesi için önce pişmesi gerekir. Bu pişme Tanrı ile karşılaşma günü gelip çattığında acemi dervişin yüreği buna dayanabilsin diye gereklidir. Bu pişmenin en zor aşaması nefis ile mücadeledir. Bu öylesine zor bir savaştır ki buna büyük cihad denmiştir. Öfke, kıskançlık, hırs, nefret, korku gibi duygularımız, düşüncelerimiz, içselleştirdiğimiz örf ve adetler ve kimliğimiz, etrafımızda içimizdeki ilahi ışığı görmemizi engelleyen bir duvar oluşturur. Bunların hepsi bir düşünce ve Allah hümanından başka birşey değildir. Aynanın görüntüsünü bozan toz, kir tabakası gibidir. Aynayı görebilmek için ki bu aynada tanrı tecelli edecektir, bu toz ve kir tabakasının temizlenmesi gerekir. İşte Mevlana'nın pişmesi ve yürek aynasının temizliği de kişisel çabalarının yanısıra ilk iki hocası, Babası Bahaüddin Veled ve Seyyid Burhaneddin tarafından gerçekleştirilmiştir. Bundan sonrası ise kendi değişimiyle tanrının lütfuna kalmıştır. Bu lütuf Mevlana'ya Tebriz'li Şems kılığında geldi. Hiç herhangi bir kimyasal cevherin ısıtılmadan kendi varlığından vazgeçip ötekiyle birleştiği görülmüş müdür? İşte Şems, Mevlana'yı ısıtıp yakacak olan bu ateş, Mevlana'nın nefsi de yanacak odundu. Şems onu yok etmeye gelmişti. Engel oluşturan sosyal konum, inanç, akıl, korkular, herşey ama herşey bu ateşte yanmalıydı.

'Ben yanıp yakılma isterim

Sen gönlündeki o ateşi uyandırmaya çalış

Ruhumda aşk ateşi ile bir ateş tutuştur da

Yak bütün sözleri, bütün düşüncelerimi'

Mevlana bilinmeyene ulaşabilmek için bilineni terketmeliydi. Bunun için Şems Mevlana'nın en değerli hazinesi kitaplarını bile sayfa sayfa yırtıp suya attı. Utancın ve gururun kırıntısı bile kalmayıp kendini önemsemeyi oluşturan tabakaya değince geriye sadece boşluk kalır. Kendinin bilgisi yani bir hiç olduğunun, hiç kimse olduğunun bilgisiyle başlangıçta pek az kişi, kaygıyla titremeden yüzyüze gelebilir. O ölümün soğukluğu ve mezarlıkların sessizliği ile bağdaştırılır. Ama bundan sonraki anlayış derecelerine geçebilmek için ona alışmak gerekir. Ve ancak o zaman zihin huzura kavuşur. Ve bu sükunetin, bu dinginliğin ardından hakikat kendini gösterir. Daha doğrusu biz onu görmeye başlarız. Aradaki perde o hiç durmadan onu isterim, bunu isterim diyen ego ortadan kalkınca gerçek benlik, Allah kendini gösterir. Aslında Allah her zaman oradaydı. O her yerdeydi. Onun aranması değil, keşfedilmesi gerekiyordu. Bu hal coşkulu bir kendinden geçiş değil, bilinmeyen bambaşka bir bilinç, daha doğrusu görüş durumudur. Bu yürek gözünün açılmasıdır. Hinduların değimiyle kalp çakrasının açılması. Sessizlikten başka birşeyin olmadığı hiçbir duygu, düşünce ve biçimin bulunmadığı bu yerde yüce benlik vardır. İslami terminolojiyle Nur-u Muhammedi. Varlığın başlangıçtaki birliğine yüce ve sınırsız boşluğuna dönüşünü gerçekleştirmiş olan Mevlana artık içinde yalnızca Allah'ın nefesini dolaştığı bir ney gibi olmuştur.

Biz ney gibiyiz

Bizdeki name senden

Biz dağ gibiyiz

Bizdeki yankı senden

Aslında bizler de, bizim varlığımız da birer yoktan ibaret. Allah'ım herşeyi varmış gibi gösteren gerçek varlık. Senden ibarettir. Görünüşte hepimiz birer aslanız. Ama bayraklar üstündeki aslanlar gibi. O aslanların zaman zaman oynayışı, saldırışı rüzgarların etkisiyledir. Bayrakların üstündeki aslanların oynayışları görünür de, onları oynatan rüzgar görünmez. Şems'in Mevlana'nın gönlünde önce bir kıvılcım sonra bir alev şeklinde yaktığı ateş, artık cayır cayır yanan bir ateşe dönüşmüştür. Ama son bir engel vardır. Mevlana'nın Şems'e duyduğu bağlılık. Mürşide duyulan

bağlılığın bile zamanı gelince ateşe atılıp yakılması gerekir. Mevlana bunu şöyle açıklar:

Birbirine bağlı iki candı kuş, her ne kadar dört kanada sahip olsa bile uçamaz. Çünkü ikilik vardır. Halbuki bağlı kuşlardan biri ölürse, uçabilir. Zira ikilik kalmamıştır. Ve Şems aradan çekilir, yok olur. Bir söylentiye göre öldürülmüş ve Konya’da bir kuyuya atılmıştır. Bu ayrılık hasreti Mevlana’yı öyle yakar ki, geriye artık Celaleddin-i Rumi’yi hatırlatan hiçbir şey kalmaz. Gökyüzündeki gezegenler misali Mevlana’da içinde artık bütün haşmetiyle parlamaya başlayan o güneşin çevresinde dönmeye başlar.

‘Senin ışığınla aydınlanıyorum
Senin yüceliğinle yüceliyorum
Birken yüz oluyorum
Sen ben oldukça çevrende dönüp duruyorum.
Ben sen olunca kendi çevremde dönüyorum’

Mevlana, dışındaki güneşin, Şems’in yok olmasının yarattığı boşluk içinde yönünü kaybedip dönmeye başlar. Zamanımızdan yedi yüzyıl kadar önce Konya’da kuyumcular çarşısında güpe gündüz herkesin önünde semaya durmuşken, bütün sırlarının ortaya saçıldığı bir patlama yaşıyordu belkide.

‘Hiç sorma ki o yar gönlüme nasıl sığar
Bir tek bedende kaç binlerin canı yaşar
Bir buğday tanesinde bin harman savrulur
Bir iğne deliğinde binlerce evren var’

Sema hayretlerin bitip, hayranlıkların başlamasıdır. Zira insan-ı kamil yani ermiş kişi için gizli hiçbir şey yoktur. Allah’ın lütuf ve bağışıyla kendi vücudunu keşfedip büyük ve küçük alemleri yani insanı ve yerle gök dahil tüm alemi kendi vücudunda bulur. İnsan bir evrendir ve ne varsa içindedir.

Yüreğinin gözü açılan Mevlana'da görüyordu. Herşeyin döndüğünü görüyordu. En ufak zerreden, en uzak yıldızlara kadar herşey dönüyordu. Herşey hem kendi etrafında hem de güneşin etrafında dönüyordu. Elektronlar çekirdeğin etrafında dönüyor.

'Ey başlarımız üzerinde dönüp duran sema
Güneşin aşkı gibi sende benimle dönüyorsun
Senin gibi bahtiyar her bir atom
Vurgun güneşe hiçbir şey diyemeyecek kadar'

Görüldüğü gibi Mevlana'ya göre atomların güneş çevresinde dönmesinin nedeni aşktır. Aşk ise gerçeğin vasıtasız bilinen halidir. Bunun nuru perdesiz olarak kendisini gösterdiğinde Allah'ın kendi zatının dışında ne gök kalır, ne yer. Ne güneş kalır, ne ay. Tanrı ışığıyla aydınlanan atomlar onun cezbisine kapılıp giderler. Bu cezbeyle o bilginler bilgini Mevlana'da gitmiş, yerine ellisine yaklaşmışken coşkuyla şiirler, rubailer yazan, sokaktaki çocuklarla oynayan, Müslümanlar ile Museviler arasında fark görmeyen bir dilenci kadının önünde sanki bir şeyhin önünde eğilir gibi eğilen bir adam gelmiştir. Mevlana insanlara insan olduğu ya da topluma katkı yaptığı için değil, her birinin yüreğinde gördüğü o titreşen küçük ilahi ışık için seviyordu. Yunus'un 'Yaradılanları severiz yaradandan ötürü...' dediği gibi yaradandan ötürü seviyordu insanı. Zaten onun için tanrıdan başka birşeyi yoktu ki.

Batıda Rumi olarak tanınan Mevlana yaşadığı sürece ne bir tarikat kurmuş, ne de Sema'yı bugünkü kuralları içine sokmuştur. O ancak vecde girdiği zaman içinden geldiği gibi hiçbir kurala uymadan döner, raksederdi. Sema onun için göklere giden bir yol, göklere açılan bir kapıydı. Hayattan ölüme uçuş, ölümden ölümsüzlüğe kanatlanıştı. Mevlana'nın görüş ve felsefesine uygun olarak kurallara bağlanmış olan Sema töreninin başlangıç bölümünde yere atılan hırkalar canlıların dünyayı ellerinin tersiyle bir kenara iterek kişiliğinden ve nefsinden soğuması, dünya nimetlerinden vazgeçmesi demektir. Siyah hırka dünyayı, günlük meşgaleleri temsil eder. Semazenlerin sırayla şeyhin elini, şeyhin de onların sikkelerini öpmesiyle başlar sema. Dövme keçeden yapılan sikke Mevlana'ya mensup olmanın işaretidir. Şeyhin

öptüğü bu Mevlevi kimliğidir. Semazen peygamberin ölmeden önce ölünüz değişini adeta şeklen sembolize eder. Eller çarpazlaştırılıp omuz başları tutulur. Ve Arap alfabesindeki düz bir çizgiden ibaret olan ‘elif’ veya bir rakamı temsil edilir. Bu Allah’ın birliğine sadece dilimle değil, bütün varlığımla bütün bedenimle şahadet ederim anlamına gelir. Sikke de kişinin kendisi için nefsinin mezar taşı, tennure denen beyaz iç giysisi ise nefsinin kefenidir. Böylece bedenlen ölmeden önce nefsini öldüren semazen kol açarak dönmeye başlar.

‘Yanık kalpler sessiz çığlıklarla söyle haykırıyordu göklere
İşte ayak vuruyorum, nefsim ayaklar altında
Her yerde sen varsın, her yönde senin ihtişamın’

Sağ eli dua eder gibi yukarıya, sol eli ise aşağıya dönük olarak raks ederken,

‘Halktan alır, halka saçarız
Hiçbir şeyi kendimize mal etmeyiz
Bizler sadece görünüşten varolan, vasıtalık eden
Bir suretten başka bir şey değiliz’

demek isterler... Semazenin sol ayağı yerde sabit dururken, sağ ayağı onun etrafında döner. Her bir dönüşte içinden sessizce ‘Allah’ der. Semazen döner, her dönüşte Allah der. Semazen sessizce içinden ve kalbinden zikreder.

‘Bizim gündüzümüze gece yoktur.
Çünkü bizim gündüzümüzün güneşi aşıktır.
Aşıklar o aşk denizinin derinliklerine öyle batmışlardır ki
İnlemeleri, feryatları Yarab demeleri duyulmaz’

Sema en yüksek vecd seviyesine ulaştığında bile semazen törenin genel kurallarını bozamaz. Tıpkı güneş sistemindeki gezegenler gibi semazenler de öbürüne çarpmadan törenin genel ahengini bozmadan dönmelidir. İşte burada Semazenbaşı’na büyük bir görev düşer. Semazenlerin sema edecek yerlerini gösterir

ve onların arasında dolaşarak birbirlerine yaklaşmalarına, semahanenin belli bir yerine toplanmalarına engel olur. Sema bölümü hakikat yolcusunun geçireceği dört aşamayı temsilen dört selamdan oluşur. İzlediğiniz bu birinci selam Tanrı hakkında bir bilgi edinmeyi ve dini yükümlülükleri yerine getirerek alçak gönüllülüğü öğrenmeyi sembolize eder. Bu Şeriat mertebesidir. Her selamın bitiminde semazenler geriye çekilerek iki, üçlü, dörtlü gruplar halde birbirlerine dayanarak ortadaki Mevlana'yı sembolize eden kutup noktasına selam verirler. Bu iki, üçlü, dörtlü gruplaşma dayanışmayı sembolize eder. Teklik sadece yaratıcıya mahsustur. İnsanlar birbirlerine muhtaçtır. Birbirlerine omuz vermek, birbirlerine yardım etmek zorundadırlar.

Şeyhin izniyle ikinci selama başlayan semazenler, bu selamda Tanrı v Tanrı'nın birliği bilgisinin görüş haline getirildiği 'Tarikat' aşamasını, üçüncü selamda ise 'Hakikat' aşaması olan kendini mutlak varlıkta yitirerek yok olmayı, yani 'Fenafillah' mertebesini sembolize ederler. Dördüncü selam 'Marifet' aşamasının ifade edilmesidir.

Mevlana'nın

'Hep budur var olan da, yok olan da

O'dur kaynağı acının da kıvancın da

Yok göreceğ göz sende, yoksa görürdün

Yalnız O var, baştan aşağıya senin varlığında'

dediği gibi, insani tabiatından sıyrılıp, ilahi tabiata bürünen derviş 'Marifet' aşamasında artık ölümsüzdür. Ve Allah ile varolma anlamına gelen 'Vekabillah' mertebesine ulaşmıştır.

Bütün sırlara vakıf bir ermiş olmasına rağmen, yine de kul olarak hizmet edebilmek için geri döndür marifet. Bu İslamiyet'teki en yüksek mertebedir. Yeni bilgiye, Marifete dönmüş olarak yolculuğuna başladığı yere, dünyaya dönüp insanlara hizmeti amaç edinir. Bundan sonra günlük hayatında da Hak'tan aldığını halka verecek, kusurları hoş görecektir.

İlk üç selamda semazenler hem kendi etraflarında hem de Semahane'nin etrafında dönerler. Dördüncü selamda ise semazenler artık bulundukları yerden ayrılmazlar ve sadece şeyhin etrafında dönerler. Bu vahdet, birlik durağında ayak direktme anlamına gelir. Semazenbaşı artık herkesi dış yörüngede tutar, iç yörüngeye kimsenin girmesine izin vermez. Çünkü son selama Şeyh Efendi de katılır. Bu semanın adı 'Post Seması'dır. Şeyh Efendi ortada, 'Hatt-ı İstiva' denen hakka ulaşmanın en kısa yolundan sema eder. İlahi emirlerin ve yaratılışın sebebini idrak etmiş olan derviş benliğini ve egosunu yenmiş, Peygamberin 'Ölmeden önce ölünüz.' emrine, Kur'an'ın 'Rabbine dön, has kullarım arasına gir.' çağrısına uymuştur. Şeyhin sema ederek yavaş yavaş postuna doğru geri çekilmesi sırasında, son taksim yapılmaya başlanır. Kişinin olgun, durgun, dingin ve etrafa nur saçan halinin ifadesidir bu. Son taksim, dönen Şeyhin post önüne gelmesiyle biter. Ve doğuda, batıda Allah'ındır, ne yöne dönerseniz Allah'ın yüzü oradadır mealindeki ayet okunur. Kur'an bitince Semazenbaşı bir duaya başlar.

Mevlana'ya göre insane Tanrı ile arasındaki dünya perdesi kalkınca Hakka kavuşur.

'Güneşe aya batmadan ne ziye geliyor ki
Batmayı gördün ya doğmayı seyret
Sana batmak görünür ama doğmaktır o
Mezar hapis gibi görürün ama canın kurtuluşudur o'

Bir kurtuluş olan ölüm Mevlana için düğün gecesidir. Ve bu yüzden her yıl 17 Aralık'da Konya'da ve dünyanın çeşitli yerlerinde düzenlenen törenler Mevleviler için bir bayramlaşmadır aslında. Mevlana'nın Konya'daki öğrencileri O'nun ağzından çıkan herşeyi not ederek, o güzel sözlerinin ve şiirlerinin bir tek satırının dahi kaybolmadan günümüze kadar gelmesini sağlamışlar, giydiği elbise ve diğer eşyalarını da titizlikle koruyurayarak tam sekiz yüzyıldır Konya'da saklanmasını mümkün kılmışlardır. Mevlana'nın ve diğer Mevlevi büyüklerinin sandukalarıyla eşyalarının bulunduğu bu türbenin giriş kapısında

‘Bu makam aşıkların Kabesi’dir
Buraya eksik gelen tamamlanır.’

diye yazar. Sembolik bayramlaşmanın ardından okunan kısa bir duadan sonra başta Şeyh olmak üzere bütün Semazenler ve Mıtrip Heyetinin posta selam vererek Semahaneyi terketmesiyle sema sona erer.

Mevlana’nın cenazesine Sultan, Emir, Bilgin, cahil, imam, papaz, haham gibi her sınıf, mezhep, ırk ve dinden insan katılmıştır. Ne de olsa:

‘Gelsin, varlık namına ne varsa gelsin
Kafiri, mecusisi, putperesti gelsin

diyen o değil miydi? O değil miydi ‘Yetmişiki millet sırrını bizden işitir.’ diyen. Nitekim Mevlana’nın cenaze törenine katılan bazı Hristiyan ve Musevilerin ‘Biz İsa’nın, Musa’nın ve bütün peygamberlerin hakikatini onun açık sözlerinden anladık’. dedikleri söylenir. Mevlana dünyevi değerlerle nitelenen insanın hiçliğini şu birkaç kelimeyle ne güzel ifade eder.

‘Hintli, Kıpçak ve Rum ülkesinin halkı ve Habeşler.
Hepsi de mezarlarında tek ve tıpkı suretle ne hoş yatarlar.’

Ama öte yandan Mevlana için insane, yüreğinde ilahi ışığı taşıyan ve yüreğinin aynasında Tanrı’yı yansıtabilen bir varlıktır.

‘Sen ki o kutsal kitabın bir nüshası
Yaratılıştaki sanatın aynası
Ne dilerse kendinden dile, kendinde bul
Ne ararsan işte o sensin, sen

Mevlana insanüstü bir çabayla geçirdiği tüm ömrünü söyle özetler:

‘Üç sözden fazla değil bütün ömrüm, bu üç söz

Hamdım piştim yandım...

2.2. ‘Sırlar Yolunda Hamdım, Piştim, Yandım: Mevlana’ (13.36’)

Yapımcılığını Ahmet Çalışır’ın üslendiği ‘Sırlar Yolunda Hamdım, Piştim, Yandım: Mevlana’ belgeseli DVD formatında Türkiye ve İstanbul’da pek çok satış noktasında izleyicilere sunulmuştur. Türkçe, İngilizce, Almanca ve Japonca olmak üzere 4 dilde DVD olarak çoğaltılan eser (13.36’’) süre olarak tamamlanmıştır.

Karton kutuda kaliteli bir DVD ve dört dilde hazırlanan açıklayıcı mini kitapçığı ile satışa sunulan eserde teknik ve yapım künyesi, yapım yılı ve süresi gibi proje için önem arz eden bilgiler bulunmamaktadır. Ancak son yıllarda Mevlana konulu belgesel filmler arasında ciddi satış grafiği ile saygın kitabeveleri ve internet üzerinden satış yapılan sitelerde yerini almıştır.

Genel olarak Mevlevi kültürü, örf, adet ve geleneği üzerine hazırlanan çalışma, Mevlana Celaleddin-i Rumi’nin eserleri ve Kuran-ı Kerimden alınan örneklemelerle oluşturulmuştur. Tasavvuf terbiyesinin, adet ve geleklerinin açıklandığı, bir derviş adayının Mevlevi kültürü ile bütünleşmesi için gereken evreleri anlatan belgesel kamil insan, dervişlik, çile konularını incelemiştir. Proje ilk defa Hz. Mevlana Celaleddin-i Rumi’nin türbesinin içerisinde, kabrinin hemen yanında yapılan Sema ayini ile dikkat çekmektedir.

2.2.1. Künye

Proje içerisinde teknik ekip bilgisi, hiçbir jenerik ve altyazı bulunmamaktadır. Tez çalışmamız için ‘Sırlar Yolunda Hamdım, Piştim, Yandım: Mevlana’ belgesel film projesine sponsorluk desteği veren ‘Hassa Architecture’ ve projenin

yapımcılığını üstlenen Ahmet Çalışır ile irtibata geçilmiştir. Ancak projenin teknik cast bilgilerine ulaşamamıştır.

2.2.2. Teknik Özellikler

Mevlevi kültürü, örf, adet ve geleneğinin aktarıldığı ‘Sırlar Yolunda Hamdım, Piştım, Yandım: Mevlana’ belgeseli yer yer canlandırmalar, Konya Mevlana Türbesinde yapılan aktüel çekimler ve ilk defa yapılan türbe içi Sema Ayini görüntülerinden oluşur. Özellikle belgeselin büyük bölümü Mevlana Türbesinde gerçekleştirilmiştir. Burada bulunan eski eserler, yazmalar, hat ve Kuran örnekleri belgeselde yer almıştır. Ayrıca eski minyatür ve resimler hareketlendirilerek kullanılmıştır.

15., 16. ve 17. yüzyılda yapılan eski resimlerin kopyaları belgeselde kullanılmıştır. Türbe içinde yapılan dolly ve şaryolu çekimler belgeselin görsel estetiğine büyük katkı sağlamıştır. Derviş olmak ile ilgili bölümlerde yapılan anlatım ufak canlandırmalarla süslenmiş ve açıklanmıştır. Genel olarak dar kadrajlarla ve çekim ölçekleri ile tamamlanan belgesel alan derinliği olan planların bulunmayışı bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Yer yer yapılan gölge oyunları, kamera hareketleri ve iç içe geçmiş kurgusu ile anlatımda devinim kazanan belgesel anlatıcının açıklamalarıyla izleyiciye bilgi vermektedir.

Betacam formatında çekilen belgesel filmde zaman zaman farklı çekim ölçeklerini kullanmıştır. 13 dakika olarak tamamlanan belgesel filmde ön ve arka jenerik bilgisi bulunmamaktadır. Bu çok dikkat çekici bir eksikliktir. Projeye emeği geçen tüm kadronun son bölümde yazılması önemli bir detaydır. Yapılan canlandırmalarda kullanılan kostümler dönemin orijinal kostümleri değildir. Mevlevi semazenleri ve müzisyenlerinin kullandığı hırka ve sema ayini elbiselerini kullanmışlardır. Çekimler için dramatik ışık veya özel bir aydınlatma kullanılmamış, türbenin ve mekanların kendi aydınlatmaları kullanılmıştır. Dört dilde yapılan dublajlar ilgi çekicidir. Zira diğer tüm Mevlana belgesellerinde ve ülkemizde üretilen belgesel filmlerde çoklu dil seçeneği olan DVD çalışmaları pek bulunmamaktadır.

2.2.3. Yapım Özellikleri

Ahmet Çalışır'ın hazırladığı 'Sırlar Yolunda Hamdım, Piştım, Yandım: Mevlana' belgeseli Türkiye'de ticari olarak satışa sunulan ve özellikle İstanbul, Konya ve Ankara bölgesinde çok satılan bir belgeseldir. İngilizce, Almanca, Türkçe ve Japonca dublajlı versiyonunu barındıran DVD daha önce ülkemizde filmlerin farklı dilde dublajlı versiyonlarının üretilmediği göz önüne alındığında önemli bir yeniliğe imza atmıştır.

Ancak 13 dakika gibi çok kısa sürede istenileni anlatamamış, Mevlana'nın yaşamı, felsefesi ve felsefesini oluşturan gelişmeler gibi önemli noktalara değinmemiştir. Sadece Mevlevilik, derviş olmanın kuralı ve Mevlevihaneler gibi ana başlıklarda Mevlana'yı inceleyen proje, içerik olarak çok tatmin edici değildir. Görüntü tekrarları ve kurguyla kapatılmaya çalışılan çekim hataları gibi etkenler projenin süresinin de kısalığı dikkate alındığında sonucu olumsuz yönde etkilemektedir. Ulusal ve Uluslararası Festivallere gönderilmemiş olan, TV gösterimleri ile ilgili olarak da en ufak bir bilginin olmadığı proje, güzel karton ambalajı ve DVD kopyasının içerisinde yer alan yine kaliteli olarak basılmış mini kitapçığı ile dikkat çekmektedir.

Mevlevilik adet ve geleneklerini Konya Mevlevi Grubu ile anlatması, Sema planlarındaki koreografi hatasızlığı belgeselin öne çıkan yerleridir. Müziklerin klasik tasavvuf müziği oluşu projeye konsept olarak uymuştur. Ancak 13 dakika boyunca aynı müziklerin tekrar edilmesi ve proje için özgün bir müziğin hazırlanmayışı görsel ve işitsel estetiğe olumlu bir katkı sağlamamıştır. Belgeselde yapılan tüm canlandırma ve çekimler Konya'daki Mevlana Türbesi'nde gerçekleştirilmiştir. Mevlana ve Sema ile ilgili çekimler Mevlana Türbesinin içerisinde, Mevlana'nın kabrinin bulunduğu meydanda yapılmıştır. Diğer Mevlevilik ve dervişlik konularıyla ilgili olarak yapılan canlandırma çekimleri ise Mevlana müzesinin ön kısım avlusunda ve müzenin mutfak bölümlerinde çekilerek tamamlanmıştır. Orijinal dekorlarda yapılan bu çekimlerde hiçbir dekor veya aksesuar malzemesi eklenmemiştir.

2.2.4. Belgesel Metni

‘Canım bedenimde oldukça Kuran’ın kuluyum.
Seçilmiş Muhammed’in yolunun toprağıyım
Kim sözlerimden bundan başka bir söz naklederse
O nakleden de bizarım ben
O sözden de bizarım’

Gönüller tahtının sultanı, saadet mülkünün hünkarı Hz. Mevlana, Alimler Peygamberlerin varisidir.’ hadisinin sırrına mazhar olmuş bir mana eri. İnsanlar üzerinde parlayan bu gün ışığına her zamankinden daha çok muhtaç olduğumuz hakikatler güneşidir.

‘O, bende benimle ilgili birşey bırakmadı.’ dediği aşkın gerçek hürriyet olduğunu idrak eder ve bu idrak ile insanlığa merkezinde aşk bulunan, etrafında da dalgalar halinde aşkı yayan öğretiler geliştirir.

Mevlevilik, Hz. Mevlana’nın öğretileri ve ayet ayet Kuran’ın bütün manası edepten ibarettir sözü gereğince, edep temelleri üzerine oğlu Sultan Veled tarafından müesseseseleştirilir.

Bu tarikat aşık, arif ve kamil mürşidler vasıtasıyla uzun asırlar boyunca insanlığı iyiliğe, doğruluğa, sevgiye, hoşgörüyeye kısaca güzel ahlaka davet eder. Bunları gerçekleştirecek mekan düstur ve icra usullerini mükemmel bir şekilde ortaya koyar.

Mevlevihanelerde gerçekleştirilen tasavvuf terbiyesine paralel olarak nazari ve ameli eğitimle devrinin en büyük şair ve hattatları Türk Musikisinin en kuvvetli bestekar ve icracıları yanında pekçok müzehhip, mücellit, nakkaş ve ressam yetişir.

Bir bakıma bu müesseseler günümüzün Güzel Sanatlar Fakülteleri ve Konservatuarları hükmündedir. Konya Merkezli olmak üzere özellikle Anadolu ve

Balkanlar, Kıbrıs, Arabistan Yarımadası ve Kuzey Afrika’da büyük gelişme gösteren pek çok devlet adamı, alim ve sanatkarı müntesipleri arasına alan, sayısız ilim ve sanat eserinin vücut bulmasında ilham kaynağı, teşvik ve hareket unsuru olan Mevlevilik, İslam medeniyetini hakkıyla temsil eder.

Mevlevilik tarikatına intisab edenler, üç grupta değerlendirilir. Çile çıkararak ‘Dede’ ünvanı alanlar, çile çıkarmamakla birlikte Mevleviliğin örf ve adetlerine uyarak dervişlik vecibelerini yerine getirenler, dede ve derviş olmadan dergahlara devam etmek suretiyle bendelerinin sohbetlerinden feyz alan muhipler.

Farsça kırk rakamından gelen çile kelimesi, tasavvufi bir terim olarak kırk gün müddetle küçük, temiz ve sakın bir yerde yeme, içme ve uykuyu azaltarak ibadet ve riyazet ile meşgul olma anlamına gelir. Muhtelif tarikatlarda dervişler, çilehane veya halvethane adı verilen küçük hücrelerde çileye soyunurlar. Bu uygulama Hz. Musa’nın vahiy almak için kırk gün Tur’da kalarak ibadet ettiğine işaret eden, ayet yoluyla Kuran’a, ‘Kırk günü Allah için ihlas ve samimiyetle geçiren kimsenin dili hikmet pınarlarıyla beslenir.’ hadisinden hareketle de Hz. Peygambere bağlanır. Mevlevilikte çile binbir gün müddetle usul ve adaba uygun olarak 18 değişik hizmeti görmektir.

Çile müddeti, Hz. Mevlana’nın hayatı boyunca çıkarmış olduğu halvetlerin toplamının 1001 gün etmesi, Cenab-ı Hakkın 1001 ismi ve çileden maksadın Allah’ın rızasını kazanmak olduğu, rıza kelimesinin de ebced hesabıyla değerinin 1001 rakamına karşılık geldiği belirtilir.

Dünya endişelerinden kurtulmak ihsan edercesine, çileye soyunan çilekeşin mekanı yalnız asithanelerde bulunan ‘Matbah-ı Şerif’ olup buraya çilekeş ve tekke zabitlerinden başkaları giremez. Mevleviliğin merkezi olan Konya Asithanesin’nden başka Afyon, Kütahya, Galata, Yenikapı, Halep, Kahire gibi fiziki şartları uygun olan Mevlevihanelerde de çile çıkarılmıştır.

Bu müesseseler Matbah-ı Şerif, Mevlevihane, mescid, selamlık, harem dairesi, hücreler, türbe ve hamuşan bölümlerinden meydana gelir.

Hız. Pir'in 'Berı gel, daha berı, daha berı' çağrısına kulak verıp, edebı talep edenler, muhabbetle acıların tatlılaşacağına, dertlerin şıfa bulacağına inananlar, gönülleri onun derdiyle dertlenıp, aşksız geçen ömrü hesaba katmayanlar bu tarikatın edep ve muhabbet zincirinin halkaları olmuşlardır. Onlar önünde boyun büktükleri 'Ey kapılar açan Allah'ım bana da hayırlı kapılar aç.' niyazında bulunurlar.

Nefsi arıtmak, gönül huzuru sağlamak ve olgunluğa erişmek maksadıyla ıkrar verilecek kapı aşıklar kabesi olan Mevlana dergahıdır. Çünkü orası gönül hastalıklarının şıfa bulduğu ve noksanların tamamlandığı yerdir.

'Ey dil, istersen eğer kamil olan noksanın, sikkesi altına gir Hız. Mevlana'nın.' Çileye talip olan mevniyaz matbah-ı şerifte bulunan saka postunda üç gün boyunca oturur, yapacağı hizmetleri görür ve kendisine yapılanlara adeta yok sayılmak suretiyle itibar edilmeyişine tahammül ederse, 3 günün sonunda ıkrarı alınmak üzere ahçı dedenin huzuruna çıkarılır.

'Bizim erbab-ı aşka, sıtk ile ıkrarımız vardır.' Anlayışına sahip olunan Mevlevilik'te ıkrardan dönmek asla tasvip edilmeyen bir davranıştır. İkrar verıp onsekiz günlük ayakçılık hizmetini tamamlayan can'a, ahçı dedenin emriyle arakiye, mutfak tennuresi ve elifi nemet verilir. Can manevi mürebbi sayılan Kazancı Dede nezaretinde, ayakçılıktan başlayarak, keravcı, süpürgeci, pazarcı, bulaşıkçı, abrizci, çamaşırcı gibi onsekiz değişik hizmeti görür. Kendisine tarikatın tarihçesi hakkında bilgi verilir. Farsça öğretilir. Mesnevi yanında lüzumlu eserler okutulur, kabiliyetine göre hat, musiki, teship, şiir talim ettirilir ve sema çıkartılır.

Onsekiz değişik hizmeti yapmakla geçen 1001 günün sonunda, meydana giren can sertariki müteakip dedelerle daha sonra matbahtaki canlarla görüşür, niyaza durur, sertarik gülbank okur.

Bu merasimden sonra üç gün hücresinde sır olan canı, meydancı tarikatçı dedenin yanına getirir. Kendisine destegül ve merasim hırkası giydirilerek sikke tekbirlenir. Tennure nefsin kefenini, sikke kabir taşını, hırka da kabri sembolize eder. Bu suretle Mevlevi dervişleri ölmeden evvel ölme sırrına ererler. Bir bakıma ham olarak geldikleri dergahın matbahındaki ocakta pişerler ve yanarlar. Nihayet 18 günlük hücre çilesinden sonra sertarik veya Çelebi efendiden evrat ve eskanını talim ederek çilesinin tamamlayan derviş dede ünvanını alarak hücre sahibi olur.

Hakiki aşkın masharı, muhabbet sırrının mahremi olan Mevlevi mürşidleri feyz kaynağı olan kuvvetli nazarlarıyla müridlerin iç dünyalarında mükemmel bir inkılap meydana getirirler ve adeta toprağı altına dönüştürürler.

Sadece Allah’a olan ve ondan başkasına ihtiyaç duymayan dünyadan müstani ve kanaat sahibi Mevleviler bilhassa ruhi olgunlukları, fikri incelik ve tekamülleri, sanat kabiliyetleri yanında temizlik ve zerafetleriyle de dikkatleri üzerlerine çekmişler, sosyal hayatı derinden etkilemişlerdir.

Derviş dünya veya varlık, yalan veya şehvetten kendini arındıran insandır. İşte bu derviş semazenler mahsunca boyunlarını bükerek, ötelerdeki hakikatlere açılırcasına semaya başlarlar ve halktan aldıklarını halka dağıtırlar.

2.3. Mevlana Celaleddin-i Rumi (40’) (Anadolu’nun Göbeğinden Dünyaya Yayılan Işık)

Sera Filmin yapımını üstlendiği Mevlana Celaleddin-i Rumi belgeseli teknik olarak büyük aksaklık ve eksikliklere rağmen uzun bir süredir satışı gerçekleşen bir belgesel filmidir.

Özellikle İslami açıdan Mevlana ve Mevlana Felsefesi’ne yaklaşan belgesel daha çok muhafazakar kesimin ilgi duyduğu bir belgeseldir. Ulusal veya uluslararası hiçbir film festivali ve organizasyonda yer alamayan belgesel, daha çok VCD olarak kitabeveleri, İslami yayınlar kanalı ile kitlelere ulaştırılmıştır.

2.3.1. Künye

Filmin içerisinde VCD kapağı ön, arka ve iç kısmında projenin yapım kadrosu, teknik ekibi hiçbir bilgi yer almamaktadır. Belgeselin içerisinde ise hiçbir yazı veya bilgi bulunmamaktadır. Filmin VCD dağıtımıcısı ile iletişime geçilmiştir ancak her filmde olması gereken bu bilgilere ulaşamamıştır.

Daha çok İslami tarzda üretilen projelerde zaman zaman projenin hiçbir yerinde teknik kadro veya yapım şirketi gibi bilgiler yer almamaktadır.

2.3.2. Teknik Özellikleri

Teknik açıdan büyük eksikliklere sahip olan belgesel tamamen İslami tarzda oluşturulmuştur. Kamera kullanımı, çekimler, ışık kullanımı, röportaj yapılan kişilerle yapılan kompozisyon ve ses gibi sayılacak pekçok aşamada belgesel büyük aksaklıklara sahiptir.

Belki de projenin en büyük problemi içerisinde zaman zaman kullandığı dünya sinemasında yer etmiş önemli filmlerden kullanılan görüntüler oluşu. Zira bu görüntülerin hiçbirinin telifi alınmadığı apaçık ortadadır. İslam tarihini bu güne kadar en iyi şekilde anlatan ender yapımlardan biri olan ‘Çağrı - Message’ filminde geçen dünyaca ünlü oyuncu Anthony Quinn’in yer aldığı birkaç sahne ciddi anlamda göze çarpmaktadır. Ayrıca Mevlana’nın babası ve ailesiyle ilgili göç sahneleri de yine bir filminden alınmış görüntülerdir. Zaman zaman kullanılan pekçok toplama görüntü filmin hiçbir yerinde görsel bir anlam bütünlüğü kuramamıştır. Yapılan röportajlardaki çekimler, renk ve görüntü kalitesi ise hiç başarılı değildir.

Mevlana’yı, hayatını ve felsefesini anlatmak yerine birkaç paragraf metni, Kuran-ı Kerim ve Mevlana’nın eserlerinden toplanan çok sayıda ayet ve şiirleri yazılarla birlikte ekrana getirerek proje oluşturulmuştur. Kurgu ve görsel malzeme açısından çok zayıf olan proje ticari kaygıyla hiçbir teknik estetiğe önem vermeden üretilmiştir.

2.3.3. Yapım Özellikleri

Mevlana Celaleddin-i Rumi (Anadolu'nun Göbeğinden Dünyaya Yayılan Işık) projesi İslami bakış açısıyla hazırlanmış bir projedir. Projenin metni ve anlamsal akışı değerlendirildiğinde Mevlana'yı sadece İslam dininin önemli bir figürü olarak gösterilmeye çalışıldığını görürüz. Kuşkusuz Mevlana'nın çağları aşan bir dünya insanı olduğu farkedilmekte, ancak ağırlık olarak Mevlana'nın İslami bir bakış açısı ile yorumlanması göze çarpmaktadır.

Projenin hiçbir yerinde yapım yılı, yapım ekibi, yönetmeni ve teknik sorumlularının da yazılmaması çok ilgi çekicidir. Ayrıca Mevlana'nın veya felsefesinin anlatılmaya çalışıldığı projede metin eksikliği göze çarpmaktadır. Yapılan röportajların kurgusundaki anlamsal bütünlüğün olmayışı, filmin son bölümünde sadece Mesnevi'den sözlere yer verilmesi ve bunların da en büyük yazı karakterleriyle magazin programı altyazıları gibi verilmesi projenin değerini oldukça düşürmüştür.

Görsel anlamda hiçbir estetiğe sahip olamayan proje yapım özellikleri açısından da sınıfta kalmıştır. Birbirleriyle görsel kalite, renk ve çekim tekniği olarak hiç uymayan ve pek çok yerden toplama olarak tamamlanan görüntüler ise ciddi bir uyumsuzluk içerisinde kurgulanmıştır. Pek çok defa kullanılan görüntü tekrarları göze batmaktadır. Pek çok estetik görüntü ise ulusal ve uluslararası film projelerinden alıntılardır.

Proje içerisinde kullanılan tasavvuf müziği ise göze batmayan az sayıdaki özelliktir. Röportajların çekim ve ses kalitesi pek iyi değilken, projede kullanılan seslendirmeler ise temiz ve problemsizdir. Ancak çok az sayıdaki olumlu etkiler filmin ciddi anlamda görsel problemlerini kapatamamaktadır. Ayrıca Uluslararası Telif gerektiren görüntü paylaşımı ve kullanımı konusunda proje ciddi anlamda sorunlar yaşamaktadır.

2.3.4. Belgesel Metni

Mevlana Celaleddin-i Rumi

(Anadolu'nun Göbeğinden Dünyaya Yayılan Işık)

‘Yer yüzüne salih kullarım varis olacaktır...’

(El-Enbiya 105. ayet...)

‘Bilesiniz ki elliyaullaha korku yoktur. Ve onlar mahzun da olmayacaktır.’

(Yunus 62. ayet)

‘Dünya hayatında da ahirette de onlara müjde vardır.’

(Yunus 64. ayet)

‘Yarla hoş geçinen kimse, yarsız kalmaz.

Ay geceden ürkmediği, karanlığından kaçmadığı içindir ki nurlandı.

Gül, o güzel kokuyu, dikenle hoş geçirmekle kızandı.’

Hiz. Mevlana

Yıl 1207... İslam Alimlerinin ve evliyaların büyüklerinde olan Hz. Mevlana bu tarihte Belh şehrinde dünyaya gelir. Asıl ismi Muhammed’dir. Lakabı ise Celaleddin’dir. Anadolu’ya yerleştiklerinden Rumi diye anılır. Babası Sultan-ul Ulema Muhammed Bahaüddin Veled, annesi ise Mümine Hatun’dur. Soyu baba tarafından Hz. Ebubekir’e, annesi tarafından da İbrahim Ethem Hazretlerine ulaşır. Babası Sultan-ul Ulema Muhammed Bahaüddin Veled bazı sebeplerden dolayı kendine bağlı olan üçyüz kişi ile birlikte Belh şehrini terk etmek zorunda kalır. Hz. Mevlana ise o zamanlarda beş yaşındadır. Ailesiyle birlikte Nişabur, Bağdat, Hicaz, Şam ve Anadolu’nun çeşitli şehirlerine giderler. Nişabur’da bulundukları sırada Ferüddin-i Attar Hazretleri, Hz. Mevlana’yı görür görmez ‘Bu çocukta bir nur-u ilahi ve yaratılışında bir istidat var’ diyerek kıymetli eserlerinden Esrarname’nin bir nüshasını kendisine hediye eder.

‘...Hiç şüphe yok ki gerçek alimler, peygamberlerin varisleridir. Peygamberler ise ne dindarı, ne de dirhemi miras bırakmışlardır. Onlar miras olarak ilmi bırakmışlardır. Kim o ilmi alırsa çok büyük bir nasibi almış olur. (Hadisi Şerif)

Prof. Dr. Halil CİN: (Selçuk Üniversitesi Rektörü)

Mevlana'nın sevgisi, herşeyden evvel ilahi bir sevgidir. Ve insan sevgisi, ilahi sevgiden, Allah sevgisinden kaynaklanmaktadır. Mevlana bütün tasavvufunun esasını İslam dininden alır. İslam dini insanlar arasında sevgiyi, hoşgörüyü, yardımlaşmayı kaçınılmaz bir kural telakki ettiği için, Mevlana tasavvufunda da sevgi en baş yeri işgal etmektedir.

Prof. Dr. Ayhan SONGAR:

Bu gün artık yalnız bizim değil, dünyaya, insanlığa malolmuş olan bu büyük zat, hiç unutmayalım ki öz be öz Türk ve İslam alimidir. İslam velisidir. İslam ulusudur. Hz. Mevlana Mesnevi'sini ve birçok şiirlerini Fars lisanında yazmıştır. O bakımdan kendisine İran'lı, Fars kökenli diye bir takım yakıştırmalar yapılmış, en güzel şekilde bunu kendisi reddetmiştir.

Prof. Dr. Orhan KARMIŞ:

Hız. Mevlana bir kere büyük bir İslam Alimidir. Zamanında tahsil edilmesi gereken İslam ilimlerini tam olarak elde etmiş, bunlarda kendisini kemal erdirmiş, yetiştirmiş bir insandır. Ayrıca onun bir de tasavvufi cephesi vardır. Ama Hız. Mevlana o yüksek ilim ve irfandan insanların en aşağı seviyesinde olanlara bile, sosyal sınıfın en alt kademesinde olanlara bile hitap edebilecek şekilde büyük bir eğitimci, büyük bir terbiye üstadı olarak ortaya çıkmıştır.

Doç. Dr. Hasan Kamil YILMAZ:

Mevlana Hazretleri bizim kültür tarihimizin unutulmaz, önde gelen büyük şahsiyetlerinden birisidir. Büyük insanlar genellikle büyük çilelerden, büyük ıstıraplardan, meşakkatlerden gelen insanlardır. Hız. Mevlana'da büyük çilelerden gelen, büyük sıkıntılar geçirmiş bir insandır. Onun hayatında fırtınalar koparan, onu aşk ve sevgiyle eğiten Şems'i Tebrizi Hazretleri'dir. Şems-i Tebrizi'yi tanıdıktan

sonra Mevlana aşk denizinde aradığını bulmuş ve sevgi üzerine kurduğu düşünce sistemini ondan sonra şekillendirmiştir.

‘Bu can bu tende oldukça Kur’an’a kulum, köleyim; Muhammed muhtar sallallahu aleyhi vesselamin yolunun toprağıyım...’ Hz. Mevlana

Ve Karaman... Yedi sene kaldığı Karaman diyarına gelmeden önce, Şam’da Şeyh Muhiddin-i Arabi, Şeyh Sadeddin-i Hamevi ve Osman Rumi gibi alimlerin sohbetlerinde bulunur ve onların ilim ve iltifatlarına kavuşur. Babasının ölümüne kadar lugat ve Arabi ilimlerini tahsil eder. Ayrıca tefsir, hadis, fıkıh, mantık, usul, meyali, edebiyat, matematik, fen ve tıp gibi pek çok zahiri ilimlerle de mütehasıs olur. Ve babası vefat eder. Hz. Mevlana Seyyid Burhaneddin-i Tirmizi Hazretlerinden manevi ilimleri öğrenmeye başlar. Ve bu dergahta nefsin istediklerini yapmamak ve nefsin istemediklerini yaparak tasavvufta yüksek makamlara ulaşır.

Kadir MISIROĞLU:

Mevlana tasavvuf aleminin zirvelerinden biridir. Mevlana’nın hayat görüşü aynen insanlara dahi Nasrettin Hoca gibi bir takım küçücük hikayelerle ciltlere sığmayacak hakikatleri nakletmek suretinde olur. Mesnevi’deki hikayelerin tamamı sonsuz ibret dolu dolu hikayelerdir.

Doç.Dr. İrfan GÜNDÜZ:

Mevlana’yı tarihimizin abide kişileri olarak tanımak ve tanıtmak bizim için boyun borcudur.

Çelebedin Çelebi:

Dünya tarihinde eşi görülmemiş kansız, sessiz, sedasız gerçekleşen en büyük fetihtir bu fetih. Eşi yoktur. Bu fetih Türk’ün fethi. İslamiyeti kansız, sessiz, sedasız, kavgasız gerçekleştirmiştir, yaymıştır. O bakımdan son derece mühim bir şey bu.

Şems-i Tebrizi Konya’ya gelir. Hz. Mevlana Şems’i çok sever ve 6 ay birlikte kalır, sohbet eder. Hz. Mevlana’nın Şems-i Tebrizi’ye olan sevgisi bazılarının hasedine ve kıskançlığına sebep olur. Fitne kazanlarıysa alabildiğine kaynamaya başlar. Gayeleri

Şems-i Tebrizi'yi Hz. Mevlana'nın yanından uzaklaştırmaktır. Bu fitne yüzünden Hz. Mevlana'dan izin alarak Şam'a gider, Şems-i Tebrizi. Günler ve aylar geçerken Hz. Mevlana Şems'in hasretiyle kavrulur. Onun ayrılığına dayanamaz ve gelmesi için oğlu Sultan Veled'i Şam'a gönderir.

Doç. Dr. Hasan Kamil YILMAZ:

Hz. Mevlana'yı anlatırken o hümanist duygulara sahip olduğunu söyleyenler ya hümanizma ile Mevlana'yı birbirinden ayıramıyorlar veya Mevlana'yı iyi tanımıyorlar. Mevlana'nın o gel davetinde ve insanları kucaklayan davetinde onları Allah sevgisinde, imanda ve ihsanda buluşturma özelliği vardır.

‘Ben kul oldum, kul oldum, kul oldum

Ben aciz kul, kulluğumun ifade edemediğimden utandım

Ve ben başımı öne eğdim. ‘

Hz Mevlana

Hz. Mevlana 17 Aralık Pazar günü vefat eder. Cenaze namazını ise zamanın alimlerinden Sadettin Konevi Hazretleri kıldırır. Ve bu günkü türbesinin bulunduğu yere defnedilir. Hz. Mevlana Mesnevi adlı eserinden başka Mesnevi, Divan-ı Kebir Fihi Ma Fih, Mektubat ve Mecalis-i Seba eserlerini yazmıştır.

‘Bak o dağın üzerine konup kalkan kuş

O dağın nesini arttırdı

Nesini eksiltti..?’

Hz. Mevlana

Celalettin Çelebi:

Hz. Mevlana'nın eserlerini gördüğümüzde bizin ne kadar küçük olduğumuzu, ne kadar cahil olduğumuzu da görüyoruz. Hz. Mevlana'yı tam manasıyla kavramak ve anlamak güçtür.

Mevlana Hazretlerinin Nazarında Ölüm

Büyük veli ölüm gecesini dünya gurbetinden kurtuluş, vuslata eriş olarak ifade eder. Ölümün ruhun hürriyete kavuşup, hakiki bir ölümsüzlük ve ikbale gidiş olduğunu şu mısralarıyla ne güzel ifade eder.

‘Öldüğüm gün tabutumu götürürlerken bende bu dünya derdi var sanma.

Benim için ağlama, yazık vah vah deme. Beni toprağa verdiklerinde de veda veda ayrılık deme. Mezar bir perdedir ki onun arkasında cennetin huzuru vardır.

Batmayı gördün değil mi?

Doğmayı da seyret. Güneş ve aya grubdan hiç ziyan bir gelir mi ?

Yere hangi tohum ekilip de bitmedi, diye endişelenme. İnsan tohumu bitmeyecek diye telaşlanma. Toprağa konulduğumu zannetme. Ayağımın altında yedi gök vardır.

‘Hem değil mi ki, canı Allah almaktadır; bil ki ölüm has kullar için şeker gibi tatlıdır.’

‘Ölüm ateş bile olsa Allah’a halil olana güllük, gülistanlıktır. Ab-ı hayattır. ‘

‘Ölümü korkutucu kılan zorlaştıran şu ten kafesidir. Teni bir sedef gibi kırdığın zaman, ölümün bir inciye benzediğini sen de göreceksin.’

O hiçbir zaman bir tarikat kurucusu değildir. Yeni usullerle de ibadet şekilleri de bulmamıştır. Ney, tambur, kudüm gibi aletlerle çalınan ayinler ise ilk defa 15.yy’da ortaya çıkmıştır. İlk Mevlevi bestelerinin bestelenmesi de aynı zamana rastlar. Onun Mesnevi’sinde geçen ney kelimesi bazı edebiyatçılar tarafından çalgı aleti Ney olarak düşünüldüğü için yanlış olarak kendisinin ney çaldığı veya ney dinlediği sanılmıştır.

Gel ne olursan ol yine gel!

Hz. Mevlana

‘Sen ey ilkbahar güzelliğine dudak ısırın, hayran olan kimse

Bir de sonbaharın sararmış haline ve soğukluğuna bak’

‘Şafak vaktinde güzel güneşin doğuşunu görünce

Gurup zamanı onun ölümü olan demek batışını hatırla’

‘İnsan da aynı bu macerayı yaşar
Kemali ve cemali zevale mahkumdur’

‘Ustaları hayran bırakan öyle maharetli eller vardır ki
Sonunda titrek olmuştur.’

‘Aslanların safında giden aslan gibi bir er,
Gün gelir fare gibi aciz birine mağlup olur’

‘Güzelliği ile iftihar eden, ay gibi parlak olan her güzelin yüzüne bak
Fakat evvelini gördükten sonra sonunda da nazar et ki şeytan gibi tek gözlü yani
birşeyin dünya tarafını görüp ahiret tarafını görmemek ahmaklığına düşmeyesin.’

‘Gönül kimin elinden tutarsa o kimse kirli arzuların çamuruna düşmez.’

2.4. ‘Rumi-Ahlaf’ (2002) (30’)

2002 yılında yapımı gerçekleştirilen Rumi-Ahlaf belgeseli uluslararası alanda pek çok ödül ve gösterim ile Mevlana’nın evrensel düşüncelerini anlatmaya çalışan şiirsel bir belgesel filmidir.

Yapımcılığını Murat Kızbaz’ın, yönetmenliğini ise Kürşat Kızbaz’ın üstlendiği belgesel Türkiye’de çekilmiş, ABD’de montajlanmıştır.

Discovery Channel’da ve NTV’de primetime’da yayınlanan belgesel film tüm dünyada 200 ülkede gösterilerek milyonlara ulaştırılmıştır. Sadece ABD sınırları içerisinde otuzu aşkın üniversitede gösterimleri gerçekleştirilen ‘Rumi-Ahlaf’ belgeseli tüm dünyada saygın film festivalleri, özel gala gösterimleri ve etkinliklerde Mevlana’yı ve sevgi ışığını yansıtmaya çalışmıştır.

2.4.1. K nyeye

Yönetmen – Senaryo : K r at Kızbaz

Yapımcı : Murat Kızbaz

Kurgu : K r at Kızbaz
Murat Kızbaz
Lucy Spears
Alexander Fox

Kamera : K r at Kızbaz

Grafik : Alexander Fox

Seslendirme : Koray Can
Müzik : Yansımalar Grubu
Kalan Müzik

Sanat Danışmanı : Sermet Aslan

Çeviri : Can Ceylan
Neşe Zinn

Neyzen : İsmail Hakkı Hafız

Yapım Danışmanı : Alexander Fox
Lenny Spears

2.4.2. Teknik Özellikleri

Ufak bir kamera ile ‘MiniDV’ formatında 2002 yılında çekilen ‘Rumi- Ahlaf’ belgesel filmi teknik olarak bazı eksikliklerine rağmen iyi kotarılmış bir belgesel filmidir. Sema çekimleri ve tüm iç mekan çekimlerinde hiçbir ışık, ses, kamera sabitleyici, tripod gibi teknik gereçler kullanılmadan çekilen belgesel, dış çekimlerdeki renk zenginliği ile göz doldurmuştur.

Ön yazı jeneriği ve grafikleri profesyonel derecede kaliteli olan bu amatör belgeselde şiirsel bir dramatik yapı için ağırlık olarak müzik kurgusuna yer verilmiştir. Sadece bir anlatıcının okuduğu şiirler ile yapılan kurgu ve sinematografik resimler, belgesele derinlik ve zenginlik katmıştır. Mevlana türbesinin dış genel çekimleri, güneşin doğuşu ve batışı sahneleri, türbe üzerine çakan şimşek gibi planlar belgeselin görsel gücüne güç katmıştır. Ek olarak dış çekimlerdeki yaratıcı kamera ölçekleri de belgeselin görsel dilini zenginleştirmiştir.

Yaklaşık 30 dakika boyunca sadece metne sadık kalan bir anlatım değil, görüntüler ve müzik üzerine kurgulanan bir belgesel yapımı gerçekleştirilmiştir. Müzikler ve seslendirmelerin profesyonelliği, kurgunun desteğiyle görsel anlatım zenginliği ile birleşince ortaya çıkan çok düşük bütçeli amatör belgesel, profesyonel sonuca ulaşarak ulusal ve uluslararası çok önemli belgesel ve haber kanallarında milyonlara ulaşmıştır.

Mevlana’nın Türk toplumun geniş bir bölümünün ve özellikle yabancı kültürlerin anlayabileceği en sade şiirlerinin seçilmesi ise filmin anlatım dilini kolaylaştırmıştır. Şiirlerin görsel anlatım dili ile uyumu, detay ve genel çekimler ayrıca biblo, mum ve semazen figürü gibi aksesuarların kullanılması belgesele farklı bir hava katmıştır. Zaman zaman yapılan görüntü tekrarları ise izleyici ilgisini biraz azaltsa da, belgeselin kurgusu içerisinde farklı noktalarda yedirilmesi büyük bir eksiklik olarak göze çarpmamaktadır. Ayrıca kurguda yapılan ağır çekimler ise belgeselin şiirsel metni ile birleştiğinde dramatik etkiyi arttırmıştır.

Kullanılan minyatür ve hatlar belgeselin görsel estetiğine katkı sağlamıştır. Belgeselin son bölümünde neyzenin sadece mumlarla aydınlatılan bir odada ney çalması, filmin mistik boyutunu arttırmıştır. Jeneriğin de bu son kısımda müziğin ve neyzenin performansı ile akıtılması belgesele farklı bir hava katmıştır.

Müzikler konusunda çok önemli bir destek alan çalışma, Kalan Müzik'e bağlı Yansımalar Grubu ile tüm parçalarını oluşturmuştur. Özellikle Mevlevi müziği ve çok sesli batı müziği arasında yoğurulmuş özel parçalar filmin görsel estetiğine çok güzel bir şekilde yedirilmiştir.

2.4.3. Yapım Özellikleri

30 dakika olarak tamamlanan 'Rumi-Ahlaf' belgesel filmi ilk defa bir Mevlana belgesel projesinin tüm dünyada bu kadar farklı coğrafyalarda izleyicilere sunulması açısından önem taşımaktadır. Türkiye'de çekilen ve ABD'de yapımı tamamlanan 'Rumi-Ahlaf' ABD sınırları içerisinde çok sayıda üniversite, gala gösterimi ve özel gösterimlerle izleyicileriyle buluşmuştur.

Ayrıca 'Rumi-Ahlaf' Discovery Channel'da tüm dünyada beş farklı kıtada yayınlanmış, Türkiye'de de 2002 yılında NTV'de izleyicileriyle buluşan belgesel Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin dünyaya tanıtımına büyük katkılar sağlamıştır.

Özellikle şiirsel bir dilde izleyiciyi yormadan akan kurgusuyla kolay izlenebilir bir belgesel olduğunu göstermiştir. Ayrıca belgeselde derviş, semazen, ney ve Mevlana kavramlarının kısaca açıklanması filmin farklı kültürlerle kolayca iletişim kurabilme çizgisini oluşturmuştur.

Projenin belki de en önemli özelliği ufak bir kamerayla çekilmiş olmasıdır. El kamerasıyla yapılan iç mekanlardaki çekim kalitesi, kurgu, müzik, seslendirme ve grafik çalışmaları projeyi estetik bağlamda ileri seviyelere taşımış ve tüm dünyada çok geniş bir kitleye sunulmasını sağlamıştır. Rumi-Ahlaf Mevlana'nın evrensel duygularını, şiirlerini, dostluk, barış ve kardeşlik mesajlarını şiirsel bir dille

aktarmıştır. Metin açıklamalarının olmadığı, sadece Mesnevi ve Divan-ı Kebir'deki rubailerin ve 'Mevlana, Sema ve Ney' için yazılmış şiirlerin kullanıldığı belgesel bu açıdan da önemli bir farklılık göstermektedir.

Sema çekimlerinin Semahane'de doğal bir Sema Ayini sırasında yapılması belgeselde önemli bir özellik olarak öne çıkmaktadır. Hiçbir dış müdahale ve etkileme yapılmadan Mevlevi Semazenlerin sema töreninin bu doğal atmosferde çekilmesi belgeselin gerçekçilik boyutunu arttırmıştır.

2.4.4. Belgesel Metni (30'')

Rumi-Ahlaf

Gel, gel ne olursan ol yine gel
İster kafir, ister mecusî, ister puta tapan ol, yine gel
Bizim dergahımız ümitsizlik dergahı değildir
Yüz kere tövbeni bozmuş olsan da, yine gel

Gel, gel ki gönllerimizden birbirimize seslenelim
Gel ki karanlığı aydınlatıp insan olalım
Gel ki aşkın sırrına varalım
Gel ki o sır kapısını açalım

Tevazu ve alçak gönüllülükte toprak gibi ol
Cömertlik ve yardım etmede akarsu gibi ol
Başkalarının kusurunu örtmede gece gibi ol
Hiddet ve asabiyette ölü gibi ol
Şevkat ve merhamette güneş gibi ol
Ya olduğun gibi görün ya görüldüğün gibi ol

Mevlana dosttur, sevgidir, hoşgörüdür, arkadaşır, barıştır, sonsuzdur, aşktır.

Mevlana dosttur,

O aşkın, aşığın, acizlerin, çaresizlerin, düşkünlerin, herkesin ve herşeyin dostudur.

O dostluğun anahtarı aşkta gizlidir.
Ben ormanın iniltisi, dalgaların sesiyim,
Ben direk, duman, süvari ve gemiyim,
Ben geminin parçalandığı kayayım,
Ben kuşcu, kuş ve tuzağım,
Ben resim, ayna, ses ve aks-i sadâyım,
Ben insanın ruhuyum,
Ben taşlardaki kıvılcımım,
Ben madenlerdeki altın damarıyım,
Ben gül ve gülün hayran bıraktığı bülbülüm,
Ben tabip ve hasta, sihir ve ilacım,
Tatlılık ve acılık, bal ve zakkumum,
Ben sükût, düşünce, dil ve sesim,
Ben neyin sesiyim...

Dönüyordum semazenle,....
Semazene fısıldıyordum.
Semazen duyuyordu beni.
Dönüyorduk birlikte.
O bedeniyle, ben melodilerimle...
Yaşıyorduk birlikte.
Neyden çıkan ses, aşkı anlatıyordu.
Aşk semazenin dönüşüyle büyüyordu.

Dönüyorum, Sema'hındayım aşkın.
Duyuyorum sesini, görüyorum yüreğindeki gerçek seni.
Gönlünün ışıyla aydınlat beni.
Yön ver bana. Duy beni, neyin feryadı gibi.
Yaşıyorum seni, dönüyorum sana.
Aşkın şarabını içtim doya doya.

Güneş olmak ve altın ışıklar halinde, ummanlara ve çöllere saçılmak isterdim.

Gece esen ve suçsuzların ahına karışan, güz rüzgarı olmak isterdim
Ateş olmak isterdim, aşkından yanmak için
Deniz olmak isterdim, tüm yüreğimle
Toprak olmak isterdim, sevginle
Sen olmak isterdim, Sema'nın güzelliğinde
Akalım nehirlerde sevgiyle
Güneş dolsun gönüllerimize
Koşalım aşka, böylesini hiç tatmamışçasına
Sırrı oldum ilahi aşkın
Tohum oldum, düştüm sazlığa
Büyüdüm, kamış oldum sevgi sazlığında.
Neyzen gelene kadar...
Neyzen tuttu elimi. Verdi sevgi öğretisini
Kesti beni, aldı yanına
Önce dağladı içimi, boşalttı yüreğimdeki sevgisizlikleri
Sonra yol gösterdi bana neyzen
Aşkı buldum onunla
Üfledi beni insan oldum onunla
Ses oldum, nefes oldum aşkıyla

Duy, şikayet etmede her an bu ney,
Anlatır hep ayrılıklardan bu ney
Der ki feryadım kamışlıktan gelir
Duysa her kim gözlerinden kan gelir.
Dinle... bu ney nasıl şikayet ediyor
Ayrılıkları nasıl anlatıyor
Bu ney sesi ateştir
Ateş aşkı anlatır,
Aşk semazenin yüreğindeki mumdan gemi, ateşten denizdir.

2.5. ‘Mevlana Aşkın Dansı’ (2008) (75’)

‘Mevlana Aşkın Dansı-Rumi The Dance’ adlı dramatik belgesel film yönetmenliğini, yapımcılığını ve senaryosunu Kürşat KIZBAZ’ın üstlendiği bir belgesel filmidir.

Mevlana Aşkın Dansı belgesel film projesi 35mm formatında 25 Nisan 2008 tarihinde Türkiye’de 100 kopya gibi bir belgesel film için rekor adette kopya sayısı ile sinemalarda gösterime girmiştir. 5 hafta sonunda Türkiye’de 65.000 kişi tarafından izlenen belgesel film Türkiye’de tanınan ve sevilen çok değerli sanatçıların canlandırma ve seslendirme katılımlarıyla gerçekleştirilmiştir. Canlandırma-belgesel (Doküdruma) olarak tanımlanan proje şiirsel biyografik bir anlatıma sahiptir. İlk defa dünyaca ünlü, kırk farklı Mevlana uzmanı, araştırmacı, profesör, tarihçi ve yazar ile görüşülerek Mevlana hakkında röportajlar yapılmıştır. Ayrıca 2007 yılının UNESCO tarafından ‘Mevlana Yılı’ olarak ilan edilmesinin ardından ‘Mevlana Aşkın Dansı’ projesi de UNESCO ve Birleşmiş Milletler Genel Merkezi’nde özel olarak çekim yapma şansını elde etmiş, Caterina Stenau (UNESCO) ve Ahmet FAWZI (Birleşmiş Milletler Basın ve Enformasyon Genel Sekreteri) ile özel olarak görüşülmüştür. Ayrıca Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri ‘Ban-Ki moon’un Mevlana ve Mevlana Yılı ile ilgili özel bir konuşmasından görüntüler yayınlanmıştır.

2.5.1. Künye

Yapımcı–Yönetmen - Senaryo: Kürsat KIZBAZ

Cast

Mevlana Celaledin-i Rumi	: Sinan Tuzcu
Şems-i Tebrizi	: Burak Sergen
Çelebi Hüsameddin	: Özcan Deniz
Bahaüddin Veled	: Müşfik Kenter
Kuyumcu Selahaddin	: Selçuk Yöntem

Burhaneddin Tirmizi : Turan Özdemir
Sultan Veled : Kivanç Solmaz
Alaeddin Çelebi : Nesimi Kaygusuz
Mümine Hatun : Gökçe Bahçıvan

Anlatan : Mehmet Atay

Seslendirenler : Yıldız Kenter
Yılmaz Erdoğan
Cüneyt Türel
Meltem Cumbul
Müşfik Kenter
Özcan Deniz

Görüntü Yönetmeni : Levent Vural

Kurgu : Vedat Vural

Uygulayıcı Yapımcı : Abdullah Baykal

Montaj : Burak Yalman
Mehmet Ali Hancı
Erdal Küçük
Sinan Taşdemir

Görsel Efekt/
Animasyon : Ekmel Özalp

Compositing : Can Büyükberber
Burak Yener

Matte Painting : İsmail Çiftçi

Focus Puller	: Yasin Dere
Yapım Yardımcısı	: Serhat Turanoğlu
Kamera Asistanı	: Özcan Salcan
Işık Şefi	: Vahit Balta
Işık Asistanları	: Suat Kaya Kenan Seçkin
Ses Kayıt	: Serkan Korkmaz Halil İlgat
Sanat Yönetmeni	: Türkan Kafadar
Kostüm-Dekor Sorumlusu	: Enver Adıgözel
Set Amiri	: Gazi Akbal
Set Asistanları	: Hakan Akbal Murat Yavuz
Seslendirmeler/ Dublaj (Alfabetik)	
Aziz Sarvan	
Ahmet Özaslan	
Atilla Sendil	
Bora Sivri	
Canan Sanan	
Cengiz Daner	
Emir Tayla	
Faruk Akgören	

Ferdi Atuner
Figen Harman
Fusun Kokucu
Hüseyin Yirik
İsmail Yıldız
Mazlum Kiper
Murat Atıl
Nur Subaşı
Orhan Hızlı
Suna Dizdar
Zafer Önen

Seslendirme Danışmanı : Aziz Acar

Müzik : Yansımalar/ Kalan Müzik
Ömer Faruk Tekbilek
Sezen Aksu
Burcu Güneş
Uğur Işık

ABD Çekimleri /
Yapım Sorumlusu : Murat Kızbaz
Konya - ABD Çekimleri
Görüntü Yönetmeni : Erkan Umut
Set Fotoğrafi : Banu Kaplanlı

Reji Asistanı : Cenk Oğlakçı

Yapım Asistanları : Evren Taştımur
Onur Erdil

Makyör / Kuaför : Erdal Bektaş

Kamera Ekipmanı	: VSG Sony F900 R Sony HRVZ1e
Storyboard	: Arif Gezin
Araştırma - Metin Çeviri	: Dr.Arzu Toğuşlu Kızbaz
PR/ Halkla İlişkiler	: 3D İletişim Gölçin Yılmaz Izel Nilüfer Hurşitağaoğlu Göluy Yılmaz Ayten Göymen
Dağıtım	: Bestline Pictures Bahadır Özön
Ulaşım	: Cengiz Taşdemir
Laboratuar	: şafak Stüdyoları
Laboratuar& D.I. Koordinatörü	: Serkan Üstün
Process Kontrol- Negatif Yıkama	: Özkan Sevinç
Film Yıkama	: Arif şengöl Kadir Burç
Renk Düzeltme	: Uğur Orbay
Film Baskı	: Uğur Orbay İlker şen Doruk Can
Kopya Kontrol	: Tamer Eskazan

Digital Intermediate	: Şafak Stüdyoları
Stüdyo Süpervizörü	: Emre Yıldırım
Digital Film	
Renk Düzeltme	: Tolga Girici
Lustre Asistanı	: Haluk Korkut Turaç
Arri Laser Transfer	: Kadir Burç
Miks	: Soner Koç Cem Üner
Miks Asistanı	: Seda Karpat
Ses Tasarım	: Cem Üner Soner Koç
Dolby Digital & SR Optical Transfer	: Soner Koç
Dolby Consultant	: Nurkut Özdemir
Elektroteknik	: Ercan Cansever
Stüdyo Asistanları	: Musa Sevim Ender Özyer Özgür Emek Mustafa Türkmen Caner Yılmaz
Stüdyo Görevlileri	: Meliha Eker Serpil Bodur Kumsal Kunz Hamit Öcal Hakkı Taşkın

Akademik Kadro

Coleman BARKS (Sair - New York Times Bestseller 2003, ABD)
Seyyid Hussein NASR (Georgetown University, ABD)
Tuğrul İNANÇER (TÜRKİYE)
Carl ERNST (University of North Carolina, ABD)
Alan Abdulhak GODLAS (University of Georgia, ABD)
William C. CHITTICK (State University of New York, ABD)
Esin ÇELEBİ BAYRU (Çelebi Ailesi, TÜRKİYE)
Mahmud Erol KILIÇ (Marmara Üniversitesi, TÜRKİYE)
Kabir HELMINSKI (The Threshold Society, ABD)
Camille HELMINSKI (The Threshold Society, ABD)
Talat HALMAN (Bilkent Üniversitesi, TÜRKİYE)
Nuri ŞİMŞEKLER (Selçuk Üniversitesi, TÜRKİYE)
Dr.Ghasem KAKALE (Shiraz University, IRAN)
Janis ESOTS (University of Latvia, LITVANYA)
Hotem ASOEV (University of Kulob, TACIKISTAN)
Uldis BERZINS (Yazar, Sair ve Çevirmen, LETONYA)
Jawid MOJADDEDI (The State University of New Jersey, ABD)
Syed Farid ALATAS (National University of Singapore, SINGAPUR)
Nasir TAMARA (Rumi Society in Indonesia, ENDONEZYA)
Thierry ZARCONE (Democratic Institutions and Human Rights, FRANSA)
Mustafa Zaman ABBASI (Dialogue on Cultural Policy, BANGLADES)
Seyfeddin SEYFULLAH (Ali Sir Nevai Enstitüsü, ÖZBEKİSTAN)
Mulyadhi KARTANEGARA (Islamic University of Jakarta, ENDONEZYA)
Victor Palleja De BUSTINZA (International University of Catolonia, İSPANYA)
Joseph E.B. LUMBARD (Brandeis University, ABD)
Virginia Gray BLAKEMORE (Yayıncı, FONS VITAE, ABD)
Tofigh H. SOBHANI (Mesnevi Editörü, IRAN)
Ahmet Fawzi/ (Director, Office of Information and Press UN,ABD)
Shems FRIEDLANDER (The American University in Cairo, ABD)
Abdulkerim SURUS (University of Amsterdam, IRAN)

Javid IQBAL (Muhammed IQBAL'ın oğlu, PAKISTAN)
Ömer Faruk TEKBİLEK (Müzisyen, ABD-TÜRKİYE)
Ban-ki moon/Birlesmis Milletler Genel Sekreti ABD
Lale Çelebi Dai TÜRKİYE
Cemalinur Sorgut(TURKKAD,TÜRKİYE)
Katerina Stenou(UNESCO Divison of Culttural Policies, Fransa)
Nuri Şimşekler(Selçuk Üniversitesi Mevlana Arastirmalari ve Uygulama
Merkezi)
Fatik Çıtlak/TÜRKİYE
Kenan Gürsoy (Galatasaray Üniversitesi, TÜRKİYE)
Sermet Aslan/ABD
Cangüzel ZÜlfıkar (University of North Carolina, ABD)
Eric Geoffroy (Universite Marc Bloch, Fransa)
Mgr Francesco Follo(Observateur Permanent Du St-Siege Aupres De
L'UNESCO)
Leyli Anvar (INALCO, Fransa)
Şerif Çatalkaya (ABD)

Müzikler

Sezen Aksu

'Dua'

Söz: Sezen Aksu

Müzik: Anonim

Refik Kaya / RUHNÜVAZ

Ergenekon Sarkisi

Anonim

Refik Kaya / RUHNÜVAZ

Nihavend Saz Semaisi

Kalan Müzik

Aziz Senol Filiz - Birol Yayla

YANSIMALAR

'Günüşığı'

'Bir Eski İstanbul'

BAB-I ESRAR

'Yaban Gülü'

SERZENİŞ

'Serzeniş'

'Ares'

'Mavinin Yankısı'

'Akl-ü Hikmet'

VUSLAT

'Elli Yas'

'Kayıkçı'

'Yüce Dağlar'

PERVANE

'Senden Kalan'

'Onsekiz'

'Veda'

'Beyhude'

'Pervane'

'Uzakta'

MIZRABIN NEFESİ

'Serin Selviler'

BİR ÖMÜR SADECE

'Sürmeli'

'Bir Ömür Sadece'

CELLO UNVEILS ANATOLIAN SPIRIT

'Acem İlahi'

Ömer Faruk Tekbilek

One Truth

'Sufi'

Tree of Patience

'Why'

Tree Of Patience

'Gizemli'

Beste: Ömer Faruk Tekbilek - Brian Keane

Yayıncı: BMI - ASCAP

2.5.2. Teknik Özellikleri

'Mevlana Aşkın Dansı –Rumi The Dance of Love' dramatik belgesel filmi HD formatında çekilmiştir. MiniHD ve FullHD formatlarında çekilen belgesel 35mm aktarılarak sinemalarda gösterilmiştir. Mini HD ile 6 farklı ülkede Mevlana ile ilgili çekim ve röportajlar yapılmıştır. Mevlana Aşkın Dansı belgesel filmi canlandırma sahnelerinin olduğu dramatik bir belgesel filmidir. 75 dakikalık süresi içerisinde Mevlana'nın biyografik yaşam öyküsü, şiirsel bir dille izleyiciye aktarılmıştır. HD formatı ile çekilen belgesel film 35mm'ye özel renklendirme (Luster) işlemleri yapılarak aktarılmıştır. Canlandırma sahnelerindeki renk düzeni ve ayarlamaların 35 mm'ye aktarımı bir takım teknik işlemlerle sonlandırılmıştır. Belgeselde dikkat çeken bir diğer teknik özellik ise özel 3D animasyon ve görsel efekt çalışmalarıdır. 13.yy'dan günümüze kadar gelen özel minyatürler ilk olarak digital ortama aktarılmıştır. Matte painting, compositing işlemleri ile Anadolu coğrafyasının dokusu, 13. yüzyıl Konya Şehrinin dokusu gibi görsel malzemeler üretilmiştir.

Minyatürlere 3 boyut verilmiş ve hareketlendirilmiştir. Ayrıca ‘Sema’ bölümünün anlatıldığı uzay, evren, hücre yapıtaşı, DNA, derviş, kan pıhtısı ve galaksi görsellerinin peşpeşe bir animasyon dizgisi içerisinde sıralanması da belgesel filmin görsel estetiğine renk katmıştır. Ayrıca Goethe, Spinoza, Hegel, Novalis ve Papa’nın Mevlana’nın evrensele ulaşmasının anlatıldığı bölümde fotoğraflarıyla hareketli bir animasyon bölümü içinde gösterilmiştir. Röportajların farklı mekanlarda oluşu, farklı ülkelerde yapılan sema töreni çekimleri, animasyonların renkliliği, dış çekimlerin güneşin en renkli olduğu anlarda yapılması ve Mevlana’nın türbesi gibi iç mekanlardaki renklilik filmin renk dilini zenginleştirmiştir. Ancak izleyici alışkanlığı olarak ise farklı sahne ve renklerin peşpeşe gelmesiyle görsel bir yorgunluk oluşmuştur. Bir diğer özellik ise Mevlana Aşkın Dansı belgesel filminde geniş bir seslendirme kadrosunun bulunuşudur. Mevlana’nın şiirlerini farklı sesler ve sanatçılar film boyunca belli aralıklarla seslendirmiştir. Şiirlerin okunduğu sahnelerde zaman zaman dış mekanlar ve animasyonlar gösterilirken, müzik kurgusu ile şiir bölümlerinin bütünleştirilmesi de filmin genel kurgusu içerisine uyum sağlamıştır. Kostüm, aksesuar ve dekor çalışmaları ise dönemin havasını yansıtmaları açısından başarılı olarak görülmektedir. Ancak kullanılan takma sakal ve bazı aksesuarlar inandırıcılığını yakalayamamıştır. Mekan seçimleri ve dar mekanlarda hareketli kamera ve şaryo planları ise filmin görsel diline akıcılık katmıştır. Yakın planlarda sabit ve hareketli ölçeklerin kullanımı, tele şaryo panlarda alınan stabile sonuç ise canlandırma sahnelerindeki verimi arttırmıştır. Filmin başında yer alan sponsor kuruluşların listesi ise belgeselin mistik boyutuna zarar vermiştir.

2.5.3. Yapım Özellikleri

‘Mevlana Aşkın Dansı’ belgesel filmi ilk defa Mevlana ile ilgili bir belgesel filmin sinemalarda gösterimini gerçekleştirmiştir. 100 kopya ile 25 Nisan 2008’de Türkiye’de vizyona giren belgesel filmin canlandırma sahnelerinde Sinan Tuzcu, Burak Sergen, Özcan Deniz, Müşfik Kenter gibi değerli bir oyuncu kadrosu görev almıştır. Ayrıca Yılmaz Erdoğan, Meltem Cumbul, Yıldız Kenter gibi önemli isimler de Mevlana’nın Mesnevi’si ve Divan-ı Kebir’inden önemli şiir ve rubailer okumuşlardır. Belgeselin anlatıcılığını ise Mehmet Atay üstlenmiştir. Dramatik bir

belgesel olarak yapımı tasarlanan Mevlana Aşkın Dansı belgesel film projesi Mevlana'nın biyografik yaşam öyküsünü, ilahi dostu Şems-i Tebrizi ile olgunlaşmasını ve Mevlana'nın eserleri ve fikirleriyle dünyaya yansımalarını 75 dakikalık bir süre içerisinde anlatmaya çalışmaktadır. ABD, Kanada, Fransa, Türkiye, Suriye ve İsviçre'de çekimleri tamamlanan proje UNESCO ve Birleşmiş Milletler'in resmi olarak tanıdığı ve özel çekimler için Genel Merkezleri'ni açtığı bir projedir. Canlandırma belgesel olarak yapımı tasarlanan proje Mevlana'nın biyografik yaşam öyküsü içerisinde önemli olan olayları canlandırma sahneleriyle ve sinematografik bir kurgu içerisinde filmin bütününe yaymaya çalışmıştır. Mevlana Aşkın Dansı belgeselinde ilk defa kırkı aşkın profesör, tarihçi, araştırmacı ve yazar Mevlana'yı anlatmıştır. Bu kadar farklı coğrafyada Mevlana'yı tanıyan ve araştıran kişiler röportaj teknikleriyle konuşturulmuştur. Mevlana Aşkın Dansı belgesel filmi için yapılan teknik hazırlık süreci kadar fikri, ilmi ve felsefi olarak da ciddi bir hazırlık süreci gerçekleştirilmiştir. İki yılı aşkın bir sürede projenin yönetmen ve senaristi toplam 20.000 sayfa kitap okumuştur. Mevlana'nın biyografik yaşam öyküsü, Mesnevi derlemeleri, Mevlana ile ilgili 'Uluslararası Bestseller' olmuş eserler, Divan-ı Kebir derlemeleri gibi pekçok eser belgeselin senaryo sürecine katkı sağlamıştır. Ayrıca oluşturulan akademik kurul da projenin altmetni, anlam bütünlüğü, görsel ve estetik doğruluğu gibi konuları dönemsel olarak çekim öncesi, çekim sırası, kaba kurgu sırası, final kurgu öncesi gibi dönemlerde belgeselin hatasızlığına katkı sağlamak amacıyla kontrol etmiştir. Sema çekimlerinin UNESCO Genel Merkezi (Paris) ve Birleşmiş Milletler Genel Merkezi'nde (New York) oluşu ise Mevlana'yı 2007 Mevlana Yılı'nda saygıyla anan, dünya liderlerine ev sahipliği yapmış bir mekanda tamamlanması, projeye evrensele ulaşan Mevlana'yı anlatması vesilesiyle büyük uyum sağlamıştır.

2.5.4. Belgesel Metni

'Mevlana Aşkın Dansı' – 'Rumi The Dance of Love'

'Yeryüzünde yaşanan ve yaşanacak olan tüm ilahi aşklara...'

'Bütün kainat birbirine sevgi ile bağlanmış, sevgini vermesini öğren.
Gönlün anlasın ki, hepsine yer varmış. Sevgisiz insandan dünya korkarmış.'

'13. yüzyıl... Anadolu... Aşkın ve sevginin çılgınlığını haykıran bir adam.
Yüzyılları aşan şiirleriyle, hümanizmin temellerini atan bir kalp.
Gel, çağrısıyla zamanı ve insanlığı sürükleyen bir şair.
Doğunun ve batının sevgi önderi... Mevlana Celaleddin-i Rumi.
'Aşkın Dansı'

13. yüzyıla kan, nefret ve acı damgasını vurmuştu. Haçlı seferleriyle yorulan Anadolu, doğuyu hakimiyetine alan ve yönünü batıya çeviren Moğolların tehlikesi altındaydı. Moğollar, Asya'ya ölüm saçıyordu. Anadolu, siyasi çalkantılar içerisindeydi. İktidar kavgaları ise büyük ayrılıkların, küçük habercisiydi.

Tam bu sırada Asya'nın derinliklerinde bir güneş doğdu. Adı Muhammed Celaleddin'di. Belh şehrinin Bilginler Sultanı Bahaüddin Veled' in oğlu Celaleddin. 1207' de parlayan bu ışık, yüzyılları aşan evrensel aşk ve hümanizm felsefesiyle ölümünün ardından milyonları sürükledi. Onbinlerce beyitte aşkı ve sevgiyi anlattı. Çağlar boyunca doğunun ve batının tüm bilginlerini etkiledi. İlahi aşkın derinliklerinde, hiçliği ve koşulsuz sevgiyi buldu. Ve işte bu sevgiyle, 'aşkın sesini' çağlar boyu duyurdu.

Güneş ülkesi Horasan kararıyordu. Celaleddin çok küçük yaşlarda dönemin siyasi çalkantıları sebebiyle, babası Bilginler Sultanı Bahaüddin Veled ve ailesi ile doğduğu Belh şehrinde uzun bir yolculuğa çıktı. Kfile Nişabur, Bağdat, Mekke ve Şam gibi şehirleri dolaşarak Anadolu'ya ulaştı. Uzun bir yolculuktu bu. Alimler ve bilginlerin ziyaret edildiği, ilim dolu bir yolculuk...

Binlerce kilometre süren bu yolculukta Celaleddin kutsal topraklara, tarih Celaleddin'e doğru yürüyordu. Küçük bir şehirden dünyaya, oradan da evrene açılan

bu ilk yolculuk sona erecekti. Anadolu’da ilk durak Karaman’dı. Son durak Konya oldu.

Siyasi boşluk ve çalkantılar içerisindeki Anadolu, Bilginler Sultanı Bahaüddin Veled, oğlu Celaleddin ve ailesiyle birlikte heyecan buldu. Karaman’da geçen yedi yıl boyunca Celaleddin ilmine ilim kattı, büyüdü, olgunlaşma yolunda dolu dizgin yürüdü... Artık gerçek bir bilgin adayıydı. Devrin tüm ileri gelenleriyle sohbetler ediyor, babasının derslerini kaçırmıyor, doldukça doluyordu.

Konya... Aşıklar şehri... Ölümsüzlerin yurdu ...

13. yüzyılda Konya, medeniyetlerin ve kültürlerin başkentiydi.

Ticaret yollarının ve inançların kesiştiği bu coğrafya ortaçağın ışık saçan merkeziydi. Sultan Alaeddin Keykubat’ın özel davetiyle Bahaüddin Veled ve Celaleddin’in kervanı, yolunu son kez Konya’ya çevirdi. Şehrin girişinde Sultan, Bilginler Sultanı Bahaüddin Veled’i karşılayacak ve şehrine büyük bir saygıyla kabul edecekti.

Leyli Anvar:

Mevlana’nın babası bir bilgindi. Hatta o bir ruhani lider gibiydi.

Tarihler 1231 yılını gösterdiğinde Bilginler Sultanı Bahaüddin Veled vefat etmişti. Babasının zamansız vefatının ardından Celaleddin bir boşlukta idi.

Eski bir dost olan Kayserili Burhaneddin Tirmizi, Celaleddin’in bu derin boşluğunu dolduracak, ona yeni bir yol açacaktı. Bu dönemde Celaleddin, hocasının fikirleri ve babasının miras bıraktığı ‘Maarif’ adlı eseriyle hayat bulacaktı.

Esin Çelebi Bayru:

‘Seyyin Burhaneddin Tirmizi Konya’ya geliyor ve Hz. Mevlana’nın neler yapması gerektiğini kendisine söylüyor. Zaten Hz. Mevlana yol boyunca önce babasından ve daha sonra Seyyid Burhaneddin Tirmizi’den çok dersler almış ve tabii ki kendileriyle göç eden diğer alimlerden.’

Dr. Cangüzel Zülfikar:

‘Henüz aşk ile tanılmadığı için daha ilim safhasında, daha işte burda gördüğünüz kitaplarla meşgul. Kitapların içinde neler yazıyor, tarih boyunca İslam feylesofları neler söylemişler, Yunan feylesofları neler söylemişler...’

Celeleddin kısa süre içerisinde doğunun ve batının tüm bilgilerine ulaşmış, yıllar boyu edindiği tecrübeleri babasının yolunda paylaşmaya başlamıştı.

Halep ve Şam seyahatleri bilgisine bilgi katacak, derinliğini daha da yoğunlaştıracaktı. Artık Konya’da adını duyurmuş, babasının bıraktığı ilim tahtının en büyük adayı olmuştu.

Hocası Tirmizi’ın vefatı Celeleddin’i bir kez daha yıpratıacaktı. Ancak bu kez çok daha güçlüydü. Yanında onlarca öğrencisi vardı.

Yıllar geçtikçe Celeleddin’ın ünü yayılmış, artık doğunun büyük bilginleri arasına girmişti. Fıkıh, kelam ve hadis bilmini derinlemesine özümsemişti. Yüzlerce öğrencisi, binlerce seveni vardı. İyi bir hoca, derin bir bilgin ve saygın bir din adamıydı. Ta ki o ana kadar...

Şerif Baba:

‘Fakat tabi bu kitaplardaki ilim ona yeterli değildi. Çünkü Mevlana’nın içinde değişik bir yanma vardı. Aşk... Yani okumuş olduğu ilmin sonucunda ne olacağını hissediyordu.’

29 Kasım 1244. Tarih, bir daha hiçbir zamanda, hiçbir mekanda böyle bir olaya tanık olamayacaktı. Yanma kabiliyeti olanları yakacak bir gündü o gün.

‘Aşk’ı görebilenler, şahit olacaktı o güne... Konya’nın ortasında büyük bir ateş vardı. Şems-i Tebrizi... Nereden geldiği bilinmeyen bu adam, Celeleddin’i almış, bir kor parçası gibi aşkın ateşiyle sarmıştı...Zamanın dışından gelen farklı görünümlü bu kişi, Celeleddin’i Mevlana yapacak olan ışığı taşıyordu.

Prof.Dr. Kenan Gürsoy:

'O güne kadar yani karşılaşma anına kadar kitaplarla, nakledilen bilgilerle, akli yoldan ulaşılan bilgilerle uğraşmış olan Hz. Mevlana işte Şems ile karşılatığı andan itibaren şimdi bir başka kapının gönlünde ve gönlünün ufkunda açıldığını farketmiştir.

Dr. Alan Godlas:

'Mevlana, Şems ile tanıştığında çölde su arayan bir seyyah gibiydi. Ya da yanmaya hazır, kıvılcımını bekleyen kuru bir odun parçası gibi. Şems ise, onu yakan bir kıvılcımdı.'

Tuğrul İnancer:

'Hz. Şems'e kadar, Hz. Mevlana hazırlanmış, temizlenmiş, fitili konmuş bir kandil gibiydi. Hz. Şems kibriti çaktı ve etraf aydınlanmaya başladı.'

Güneşe benziyor yüzün Şemseddin.

Bulutlar gibi gönlümüzü peşinden götürür.

Esin Çelebi Bayru:

'Şems-i Tebrizi Hz. Mevlana'nın hayatında önemli bir yer almış. Ancak kendisi çok iyi yetişmiş bir alim. Önemli bir alimin oğlu aynı zamanda...'

İki deniz bir araya geldi. Şems ve Celaleddin günler ve geceler boyu medresede ilahi aşktan bahsetti. Şems, Celaleddin'in kalbindeki ışığı keşfetti ve onu kuyumcu titizliği ile işledi. Celaleddin ise Şems'te ilahi aşkın bir yansımasını görmüş ve çok etkilenmişti. Konuşulan ve anlatılan tek şey aşktı. Her ikisi de yemiyor, içmiyor hatta uyumuyordu. Celaleddin, adeta Şems'te yeniden doğmuştu. Konya'da manevi bir iklimin en tatlı rüzgarları esiyordu.

Bu denizde ne ölmek var bize,

Bu denizde ne gam ne keder.

Bu deniz alabildiğine muhabbet.

Bu deniz iyilikten, cömertlikten ibaret.

Prof. Dr. Carl Ernst:

‘Mevlana Şems ile tanıştığında deneyimlerinin dönüşümü yaşanmaya başlamıştı. Şems-i Tebrizi kendine has, sıradışı ve özgür bir düşünürdü. Bazılarına göre o bir kalender dervişti.’

Coleman Barks:

‘Şems kalıpların dışındaydı. Ve o, Mevlana’yı da kalıpların dışına taşıdı.’

Celaleddin, Şems ile birlikte içsel bir yolculuğa başladı. Kendini ve benliğini bir kenara bırakıp, hiçliğe ulaştı. Artık dudaklarından dökülen kelimeler dünyanın en güzel şiirleri arasındaydı. Dosta, sevgiliye, aşka, doğaya varolan herşeye şiirler yazdı. Kimi zaman kuşları övdü, kimi zaman kainattaki herhangi bir nesneyi...

Ben ormanın iniltisi, dalgaların sesiyim
Ben direk, duman, süvari ve gemiyim,
Ben geminin parçalandığı kayayım
Ben kuşcu, kuş ve tuzağım.
Ben resim, ayna, ses ve aks-i sadâyım
Ben insanın ruhuyum
Ben taşlardaki kıvılcımım
Ben madenlerdeki altın damarıyım
Ben gül ve gülün hayran bıraktığı bülbülüm
Ben tabip ve hasta, sihir ve ilacım
Tatlılık ve acılık, bal ve zakkumum
Ben sükût, düşünce, dil ve sesim
Ben neyin sesiyim

Leyli Anvar:

‘Onu Mevlana yapan Şems’ti. Tabii ki o önceden de Mevlana’ydı, O önceden de bir bilgindi. Ancak, o bir şair değildi, aşık değildi. O eşsiz ve inanılmaz eserleri ortaya koyan Mevlana hiç değildi.’

Celalededin, Şems’in gelişiyle artık bilgin elbiselerinin yerine basit giysiler tercih ediyordu. Kendini ve benliğini bir kenara bıraktı. Kitabı bilgilerin ötesinde, yaratana coşkulu bir sevgiyle ulaşmanın erdem olduğu inancındaydı. Ve hep bu coşkulu sevgiyi aradı. Şiirlerinde ve rubailerinde işte bu sevgi ve coşkuyu dile getirdi.

Şerif Baba:

‘37 yaşına kadar ilim okudu, kültür okudu, doğudan batıdan her yerden alışverişler yaptı. Okudu, okuttu ama sonunda bir Şems gibi bir kalendere rastladı, onunla beraber bu hayatın felsefesinin perdelerini yırttılar aştılar, baktılar ki bir vücut bir beden başka hiçbir şey yok. Burda bir aşk tecelli etti. Allah aşkı ve o Allah aşkından herkese kucaklarını açtılar.’

Coleman Barks:

‘Onların dostluğu farklı bir enerjinin kaynaşmasıydı.’

Şems Friedlander:

‘Mevlana manevi yaşamın özüdür. O aşktan bahsetmiştir. Ancak o aşk fiziksel bir aşk değildir. O aşk metafiziksel bir aştır.’

Prof .Dr. Abdulkerim Suruş:

‘Mevlana’nın aşkı bugün bildiğimiz ve filmlerde gördüğümüz, hissi ve duygusal bir aşk değildi.’

Çok geçmeden Şems ve Celaledin’in arasındaki bu manevi birlik pek çok kişi tarafından kıskanıldı. Öğrenciler ve halk, Şems’in bu ani gelişini ve hocalarını adeta ellerinden alışını hazmedemedi. Şems istenmiyordu.

Ya gidecek ya da ölecekti.

Bu olaylara Şems, sadece susarak cevap verdi. Celaleddin ise herkese koşulsuz sevgi ve içten gelen bir tevazuyla yaklaşıyordu. Sakin ve dengeliydi.

Bir sabah olan oldu. Şems yok oldu. Celaleddin, dostunun gidişiyle adeta yıkıldı. Büyük ıstıraplar içinde dostu onlarca beyit şiir ve rubai yazdı. İlahi aşkının ilk kıvılcımını başlatan biricik dostu Şems artık yoktu. Büyük acı, üzüntü ve keder vardı.

Duydum ki bizi bırakmaya azmediyorsun etme
Başka bir yar, başka bir dostu meylediyorsun etme
Ey ay felek harab olmuş, ziyan olmuş senin için
Bizi öyle harab, öyle ziyan ediyorsun etme
Ey makamı var ile yokun üstünde olan
Sen varlık sahasını terk ediyorsun etme
Sen yüz çevirecek olsan, ay kapkara olur gamdan
Sen ayın da evini yıkmayı kastediyorsun etme
Şekerliğinin içinde zehir olsa dokunmaz bize
Sen zehri şeker, şeker zehir ediyorsun etme
Harama bulaşan gözüm güzelliğinin hırsızı
Ey hırsızlığa da değen, hırsızlık ediyorsun etme
Aşıklarla başa çıkacak gücün yoksa eğer
Aşka öyleyse ne diye hayret ediyorsun etme
İsyen et ey arkadaşım söz söyleyecek an değil
Aşkın baygınlığıyla ne meşk ediyorsun etme

Prof. Carl Ernst:

‘Şems’in ortadan kaybolması, Mevlana için tarifsiz bir acıydı. Aralarında manevi bir bağ vardı. Bu bağ, alışlagelmiş usta-çırak veya mürid-mürşid ilişkisi değildi. Onlar aynı seviyede iki kişi gibiydiler. Birbirlerini anlayan ve yukarıya taşıyan...’

Şems’in gidişi ile şiirleri de kalbi gibi yanıp tutuşuyordu.

Dert de sensin derman da

Hasta da sensin doktor da
Kış da sensin yaz da
Hadi Şems gel artık
Gel de bitsin şu ayrılık

Esin Çelebi Bayru:

‘Gerçekten bu can dotluğu, bu beraberlik öyle bir şey ki, kim kimin hocası olmuş, kim kime ne öğretmiş bizim bu gün bile aklımız ermez.’

Şerif Baba:

‘Mevlana mı Şemsin mürşidi, Şems mi Mevlana'nın mürşidi hiç belli değil. İkisi de eksik taraflarını birbirlerinde tamamladılar. Ve ikisi bir bütün, bir vücut olarak meydana çıktılar. Şimdi Şems deyince akla Mevlana geliyor, Mevlana deyince akla Şems geliyor... İkisi de ayrılmaz bir bütün gibi oldu.’

Leyli Anvar:

‘Belki de Şems ile bir caddenin ortasında karşılaşsak onu tanıyamazdık. Onu tanımak için Mevlana'nın gözlerine sahip olmamız gerekir. Ne söylersek söyleyelim, Şems-i Mevlana gibi anlamlandıramayız. Şems herşeydi, Şems güneşti, Şems okyanustu, Şems Tanrıya ulaşan bir yoldu.’

Gönül, söz ve aşk, şiire karışacak; aşksız gönülleri de aydınlatacaktı.

Başın kille ıslak da olsa, yıkama gel
Ayağına dikende batsa, çıkarma gel
Gel, gel de kurtar beni şu gelgit sözünden
Gel, gel de kurtar beni şu ah edip inlemekten...

Celeleddin'in bu dönemi, onunla birlikte herkesi derinden üzmüştü. Genç ve iyi yürekli oğlu Sultan Veled, babası Celeleddin'in sözünü emir sayarak Şems'i bulmaya gitmişti.

Git de gel hadi,
Nefesin alıncaya kadar gel,
Göz kırpıncaya kadar gel,
Ne olur evlat hemen gel
Git de al onu, hemen gel

Prof. Dr. Carl Ernst:

‘Şems’in gidişi gerçekte onun yok oluşu değildi. Bu gidiş Mevlana’yı bir farklı bir seviyeye taşıyan bir değişimdi.’

Leyli Anvar:

‘Kanımca ‘sadece’ Mevlana, Şems’in kim olduğunu biliyordu.’

Ve bir sabah güneş, Şems ile birlikte yeniden Konya üzerine doğdu. İki dost ayrılığa fazla dayanamamıştı. Düğün ve bayram vaktiydi. Celaleddin’e ilahi aşkı anlatan, ona farklı bir yol çizen dostu Şems tekrar yanındaydı.

Güneşim, ayım geldi, kulağım gözüm geldi
Gümüş bedenlim geldi, altın madenim geldi
Başımın sarhoşluğu geldi, gözümün nuru geldi...

Kara bulutlar ve ebedi ayrılık çok yakındı. Şems’in gelişi ile kısa bir süre susan ağızlar, yavaş yavaş yeniden konuşmaya başlamıştı. Gün geçtikçe Şems’e olan kin artmaktaydı. Ve sonunda Şems bir kez daha yok oldu. Bu sefer hiçbir kimse nereye gittiğini ve nasıl gittiğini bilemedi. Ayrılık rüzgarı bir kasırga olmuş ve tekrar Celaleddin’i vurmuştu. Celaleddin bu dönemde adeta çıldırma noktasına gelmiş, dosta olan özlemini acı dolu dizelere gömmüştü... Kendini sadece şiirleriyle ifade edebiliyordu.

Ey canımın canı, gül bahçesine gitme bensiz
Ey gök dönme bensiz, ey ay ışımaya bensiz
Ey göz görme bensiz, ey can gitme bensiz

Ey yeryüzü kalma bensiz, ey zaman geçme bensiz.

Sermet Aslan:

‘Kendisini kendisinde buldurdu Şems-i Tebrizi. Ayna oldu yani kendisine. Ondan sonra dönmeye de ondan sonra başladı, yazmaya da ondan sonra başladı.’

Artık sadece sema ve şiir vardı...

‘Gittin; ayrılık gözlerimi yaşartıyor.

Her an artmakta olan heyecanım, gözyaşlarımı da arttırıyor.

Sen, yalnız gitmiş değilsin... Gözlerim de seninle gitti.

Ve, artık gözlerim yokken ben nasıl akıtabilirim gözyaşlarımı...’

Sema... Aklın ötesi, manevi bir yolculuğun simgesi. İlahi aşkın alevi.

Bir dönüş... Aşka dönüş...

Bu gün sema var... Sema var... Sema... Akla veda var... Veda var... Veda....

Kainatta herşey dönmektedir. En ufak zerreden, en uzak yıldızlara kadar herşeyin temelindeki elektron ve protonlar hareket halindedir. Tüm varlıklardaki bu fiziksel ve kimyasal hareketlilik insan vücudundaki kanın dönmesiyle, topraktan gelip toprağa dönmesiyle, dünya ile dönmesiyle bir bütünlük içerisinde. Sema insanın gerçeğe ve aşk’a dönüşüdür.

Joseph Lumbard:

Dervişlerin dönmesi Mevlana’nın öğretilerine çok güzel bir örnek teşkil eder. Dönerken bir eli yukarıya, cennete doğru açılır, diğer eli dünyaya doğru...

Leyli Anvar:

‘Dönüş yani sema kesinlikle duygularla bağlantılıdır. Tanrıya ve onun tüm yarattıklarına işarettir. Bana göre Mevlana da semayı bu şekilde hissetmiştir.’

Jawid Mojajeddi:

‘Dervişler sema sırasında kalpleri etrafında döner. Aynı zamanda gezegenlerin güneşin etrafında döndüğü gibi Şeyhin de etrafında dönülür. Bu Mevlana’nın ilahi dostu Şems-i Tebrizi ile olan iletişimini de simgeler.’

Sema nefsin tükendiği, benliğin ve bencilliğin bittiği yerde başlar. Bütün yaratılanlara, yeni bir ruhla sevgi için aşka dönüştür sema. Semazen hırkasını çıkarmasıyla manevi bir yolculuğa çıkar, ebediyete doğar. Başındaki sikkesi nefsinin mezar taşı, üstündeki tennuresi nefsinin kefenidir.

O ilahi dönüş esnasında kolları açık, sağ eli dua edercesine göklere, sol eli ise yere dönüktür. Bu duruş Hak’tan aldığı sevgiyi halka paylaşmasıdır. Sağdan sola kalbin etrafında dönerek, bütün insanları, bütün yaratılmışları, bütün kalbiyle sevgi ve aşkla kucaklayışıdır.

Dönüyorum sema’ındayım aşkın...

Duyuyorum seni... Soluyorum nefesini..

Gönlünün ışıyla aydınlat beni... Duy beni... Neyin feryadı gibi...

Kabir Helminski:

‘Sema duyguların meditasyonudur. İlahi aşkın ifadesidir ve ona duyulan saygıdır.’

Jawid Mojadeddi:

‘Dervişler sema sırasında kalpleri etrafında döner. Aynı zamanda gezegenlerin güneşin etrafında döndüğü gibi Şeyhin de etrafında dönülür.

Bu Mevlana’nın ilahi dostu Şems-i Tebrizi ile olan iletişimini de simgeler.’

Mevlana’nın düşünce sisteminde sema daha yüksek bir bilgiye, daha büyük bir hürriyete ve daha derin bir aşka doğru ilerleyiştir. Beyazlara bürünmüş semazenlerin ahengi, sanki aşkın ne olduğunu açıklamaktadır.

Esin Çelebi Bayru:

‘Onun devriyle düşünürsek bu gün bildiğimiz formun çok dışında. O Hz. Mevlana her hangi bir sesle coşuyor, sokakta bile sema etmeye başlıyor.’

Prof. Dr. Mahmud Erol Kılıç:

‘İlk başlarda görüldüğü gibi planlanarak çok da müzikal bir forma henüz sahip olmadan içten geldiği gibi çok samimi bir şekilde meydana gelmiştir. Ve Hz. Mevlana’nın hayatında daha çok bu şekilde görürüz semanın yapılışını.’

Prof. Dr. Abdulkerim Şuruş:

‘Sema Mevlana’nın ortaya çıkardığı yeni bir şeydir. Tanrıya ulaşmak adına yenilikçi bir yaklaşımdır. Dönüş esnasında adeta bilinçsiz bir şekilde Tanrıyı hissederek bir olmak ve ona ulaşmaktır.’

‘Dervişler birer birer başları eğik, kolları kenetlenmiş bir şekilde ayaklarını sürüyerek geliyorlardı. Selamlarını verdiler. Sol ayakları ekseninde yavaş yavaş dönmeye başladılar. Gözleri kapalıydı. Döndükçe ilahi bir ritimle kollarını her iki yana açtılar. Melekler gibi dönüyorlardı. Büyüleyiciydi. Sağ avuçları göğse, sol avuçları yere dönüktü. Gökten aldıklarını yere, toprağa veriyorlardı.’

Jawid Mojadeddi:

‘Semazenlerin siyah kostümlerini çıkarması ve beyaz tennureleriyle kalmaları... Bu aynı zamanda egonun ölümü ve yeniden doğuşu simgeler. Beyaz tennurelerle sema başlar.’

Prof. Dr. Mahmud Erol Kılıç:

Gaye sema yapmak değildir. Gaye insanın kendinden geçip bu ölümlü bedeninden geçip kendi içindeki o ölümsüz yönünü keşfetmesidir. O ilahi olan cevheri ortaya çıkarmasıdır.

Celaleddin, Şems’ten sonra acı dolu şiirlerine devam etti. Teselli edilemiyordu. Sadece bir dostu değil, benliğini kaybetmişti. Ayrılık, acıyla bütünleşmiş bir volkan

gibi kanıyordu. Karanlıklarını aydınlatan o ışık, birden yok olmuştu. Yer ve gök Şems'i arıyordu.

Şems... Dizginini artık bu yöne çevir. Senin yokluğunda sema helal olmaz. Senin olmadığın yerde şiir yazılmaz. Ey dünyanın iftihar ettiği Şems, gel, gel de akşamımız seninle sabaha dönsün.

Zaman akıp gidiyor ancak Celaleddin'i saran ateş bir türlü zayıflamıyordu. Mevlana Celaleddin hasretin en acılı çığlıklarını savuruyor, içindeki ölümsüz başak henüz olgunlaşıyordu.

Celaleddin, Şems'in bir daha dönmeyeceğini anlamıştı. Eski bir dost olan Selahaddin Zerkub, Şems'ten kalan boşluğu doldurmaya çalıştı. Kuyumcu Selahaddin ile yeniden hayata dönen Celaleddin, büyük dostu Şems'in acısını bir nebze dindirmişti.

Kalbim bir midyeye benzer
İnci dostumun sureti
Ben artık içime sığmam
Çünkü o doldurur kalbimi tam...

Bu dönemde ilk defa sema meclisleri düzenlendi. Çoşku ve aşk ile yanan kalpler sema ile nefes aldı.

Celaleddin'in sır katibi Çelebi Hüsameddin yaşanan herşeye tanık olmuştu. Çelebi Hüsameddin, Mevlana Celaleddin'in bu sırrına en yakın öğrencisiydi. Hayatını onun yoluna adanmış, hocası Celaleddin'deki tüm değişimlere tanık olmuştu. Kişiliği ve hocasına olan sevgisi ile Celaleddin kadar saygı görüyordu.

İsteği, hocasının yüreğinden akan dizeleri kaleme almak ve sonsuza kadar yaşatmaktı. Mevlana Celaleddin'in yüzyılları aşacak ve çağdan çağa bir çığ gibi büyüyecek olan değerli hazinesi, Mesnevi'nin temelleri bu dönemde atılacaktı.

Leyli Anvar:

‘Mevlana, Çelebi Hüsameddin’i Mesnevinin ışığı olarak görüyordu. O Mesnevi’ye ilham verendi. Böylelikle Çelebi Hüsameddin, Mesnevi’nin yazılmasında büyük rol oynadı. O Mevlana’ya Mesnevi yazmasını söyleyen kişiydi.’

Prof. Dr. Carl Ernst:

‘Mevlana’yı Mesnevi yazmaya sevkeden Hüsameddin Çelebi, Mesnevi’nin ilk bölümünde Şems’i anıyor ve Mevlana’ya Şems’ten bahsetmesini öneriyordu. Bu olağanüstü bir eserin ilk adımıydı.’

Tuğrul İnaçer:

‘Hz. Pir buyurdu ki ben söylerim, sen yazarsan, hay hay dedi Çelebi Hüsameddin.’

İlk 18 beyitini bizzat kaleme alan Mevlana Celaleddin kalan bölümlerini Çelebi Hüsameddin’e yazdıracak ve eserinde ondan da bahsedecekti. Yaşanan ve kalplerden akan tüm sözler bir araya getirildi.

Duy şikayet etmede her an bu ney
Anlatır hep ayrılıklardan bu ney.
Der ki, feryadım kamışlıktan gelir,
Duysa her kim gözlerinden kan gelir.

Sevgi acıları tatlandırır, bakırları altına çevirir
Sevgiden bulanık sular arınır, dertler şifa bulur

Eğer herkesle beraber olsan,
Bensiz olduktan sonra,
Hiç kimseyle beraber değilsin.
Herkesten ayrılсан bile,
Eğer benimleysen herkeslesin.

17 Aralık 1273... Güneş batıyordu...

Yaşamı boyunca ayrılık acısıyla yanan Mevlana Celaleddin-i Rumi nihayet sonsuz yolculuğuna çıktı. Ölümü, farklı coğrafyalarda derin üzüntü ve yas ile kaşılandı. Ancak Mevlana Celaleddin, ölüm gününü ‘Şeb-i Arus’ yani ‘Düğün Gecesi’ olarak ilan etmişti. Yas olmamalıydı, ney olmalıydı, rebab olmalıydı, düğün olmalıydı, neş’e olmalıydı... Öldüğü gün, ilahi sevgiliye kavuştuğu gündü.

O sonsuzluk yolunda neşe ile yürürken, geride kalanlarda tek bir duygu hakimdi. ‘O’, herkesin Mevlana’sıydı.

Prof. Dr. Abdulkerim Şurus:

‘O öldüğünde farklı dinlerden pek çok kişi cenaze törenine katılmıştı. Sadece Müslümanlar değil, Hristiyanlar da... Yahudiler de... İşte bu gerçekten ruhun ve Mevlana’nın düşüncelerinin evrenselliği idi. Ki o düşünceler çağları aşarak günümüze kadar gelecekti...’

Mevlana Celaleddin’in ölümünden sonra, önce sır katibi Çelebi Hüsameddin ve ardından oğlu Sultan Veled yüzyılları aşacak ve tüm dünyada milyonları etkileyecek bir sevgi birliğinin önderi oldu. Çelebi Hüsameddin, Mesnevi’nin yazılmasında ve kitap haline getirilmesinde büyük rol oynamıştı. Celaleddin’in yaktığı yüzyıllar boyu sönmeyecek olan ateşi daha da büyüttü. Artık Mevlevilik bir yol olacaktı. Bu yol, asırlar boyu insanlığı aydınlatacak, sevgi, barış ve aşkı anlatacaktı.

Tuğrul İnancı:

‘En büyük eseri yazdığı kitapları değil, kurduğu yoldur. Yani Mevlevilik’tir. Bütün Mevlevi sanatı ve Mevlevi ilminin sahibi hakikisi Hz. Mevlana’dır.’

Cemalinur Sorgut:

‘Hz. Mevlana’nın vefatından sonra Hüsameddin Çelebi postu olduğu gibi Sultan Veled’e terkeder. Sultan Veled ise, o sırrın sultanı olan yüce sultan hayır der. Ben onun oğlu da olsam manasını da taşısam onun gözbebeği sendin ya Hüsameddin. Bu mana seninle yürüyecek.’

Leyli Anvar:

‘Sultan Veled babasının anılarını ve metinlerini saklayarak çok önemli bir iş başarmıştır. Bence ona çok şey borçluyuz.’

Mevlana Celaleddin’in Doğu’da ve Batı’da adını duyuran, asırlar boyunca eskimeden günümüze gelen eşsiz eseri Mesnevi’ydi. Bir diğer şaheseri ise, Şems’e adanmış olan, Büyük Divanı... Mesnevi, insanları aydınlatmak adına engin bir ışık iken, Büyük Divanı’nda Celaleddin ruhunun en derin coşkularını ve titreşimlerini ifade etmişti.

Dostum ben senim, sen de bensin.

Beri gel, beri, daha da beri...

Değil mi ki sen bensin, ben de senim.

Peki nedir şu senlik, benlik.

Jawid Mojadeddi:

‘Unutulmaması gereken onun ulaşılabilir olmasıdır. Bu yüzden herkesin Mevlana’dan birşeyler alması, ondan birşeyler kazanması mümkündür. Sadece akademisyenler değil.’

Tuğrul İnancı:

O birliği o kadar güzel ifade ediyor ki, bir mısra yeter yani, ‘Mesneviyi ma dükkan-ı vahdetest.’, benim Mesnevi kitabım birlik dükkanıdır...

Şerif Baba:

Doğuda ve batıda okunan tek kitap, aşk kitabı Mesnevi’dir.

Mesnevi hikayeler anlatarak insanlığa yol gösterir. Hikayeler arasında derin tasavvufi anlamlar bulmak mümkündür. Mevlana, şiirlerinde soyut kavramları somutlaştırır. Lirik şiirlerinin büyük bir bölümü etkileyici satırlarla başlar. Aşk, bazen bir doktora, bazen bir balığa benzetilir. Bazen bir ejderha, bazen de arslan ve

zümürüt olur. İç içe geçmiş binlerce sembollerin arkasında sanki ilahi bir sır vardır. Mesnevi’de 6.cilt gerçek anlamda sonlanamaz. Zira son hikaye çözümsüz kalır.

Kabir Helminski:

‘Mevlana, hikayeleriyle bizlere dünyanın derinliği, taşların ahengini, radyasyon ile değişime uğrayan evreni, güneşin ve dünyanın çemberini, taşın yakuta dönüşmesini anlatır.’

Jawid Mojadeddi:

‘Onun şiirleri tüm kültürler ve insanlık için kolay ulaşılabilir. Kullandığı örnekler ise herkesin anlayabileceği ortak bir dildendir.’

Leyli Anvar:

‘Mevlana sadece ruhani bir lider olsaydı, bugün onu bu şekilde hatırlayamazdık. Onu hepimiz hatırlıyoruz çünkü, o sadece bir ruhani lider değil, düşüncelerini de şiirlerinin içine katan büyük bir şairdir.’

Mevlana Celaleddin’in 26 bin beyitlik Mesnevi’sinde ve 40 bin beyite yakın lirik şiirinde dile getirdiği düşünceleri, dünya hümanizmasında doruk noktası olacaktı....

Sevgi, hoşgörü ve tevazu değerleriyle hümanizmin daha 13.yy’ da temellerini atan Mevlana Celaleddin-i Rumi, derin şiirlerinde aşkı ve aşığı anlatırken insan sevgisini de ön planda tutuyordu. İnsanı yaratandan ötürü seven ve sevginin her daim önemini vurgulayan Mevlana Celaleddin-i Rumi, uzun rubailerinde hep sevgiyi yüceltti.

Coleman Barks:

‘Şems’e adanan 4000 gazel, bizler için neredeyse ulaşılabilir. Bence tüm bunları anlamak için aşkı, Şems ve Mevlana kadar derinlemesine hissetmek gerekir.’

Sevgi acıları tatlandırır; bakırları altına çevirir.

Sevgiden bulanık sular arınır.

Dertler şifa bulur.

Kabir Helminski:

‘Mesnevi, sadece sayfa sayfa, satır satır okunacak bir kitap değildir. O sizi değişime ve dönüşüme uğratan bir eserdir.’

Kartenagra:

‘Mesnevi, bir kitaptan daha fazlasıdır. Sadece bir şiir kitabı değildir. O benim için bir hayat rehberidir.’

Yaşamı boyunca farklı dil, inanç ve kültürlerle büyük bir saygı ve hoşgörüyle yaklaştı.

Yetmiş iki millet, sırrını bizden ııtır.

Biz bir perdeyle yüzlerce ses çıkaran bir neyiz.

Nasir Tamara:

‘Rumi insanlık için çok önemlidir. Sadece Müslüman dünyası için değil, Hristiyan dünyası, Budist dünyası, hatta Hindu dünyası... Dünyadaki tüm inançlar ona yakındır.’

Coleman Barks:

‘Mevlana herkes için ulaşılabilir. Bana göre, o sadece İslam’ın değil, dinlerin de ötesinde bir kimliktir.’

Cemalinur Sorgut:

‘Mevlana gerçekten insanlık aleml için lütuftur. O dinler üstüdür. Çünkü İslam’ın manasını öylesine güzel anlatmıştır ki, bütün dinler onda kendi peygamberinin manasını bulmuştur. Kendisi Divan-ı Kebir’de öyle söyler, ben Hristiyanlar için gerçek bir İsa’yım, Museviler içinse Musa gibiyim, Müslümanlarda da peygamberin manasını taşıyorum. Onun için herkes kendi peygamberi ile bana ulaştı.’

Aşk ise, adeta Mevlana'nın dilinde anlam kazandı. İlahi aşk, onun gönlünde saklı bir kutunun içindeydi. Tebrizli Şems, o kutunun anahtarı oldu. Önce gazeller ve rubailer tanıklık etti o büyük ilahi aşkına, sonraları ise Sema oldu her yer...

Kabir Helminski:

'Mevlana aşkın sesidir. O aşk ki tüm bilgilerin üstündedir. Ve kimsenin anlatamadığı bir aşktır.'

Jawid Mojadeddi:

'Mevlana için aşk arayış içinde olanları birliğe yaklaştıran ve ona doğru iten bir fırtına gibidir. Aşkın hakikati... Bu kökten gelen birşeydir. Ağaçların etrafında büyüyen ve ağaçlar ölene kadar onları besleyen özel bir bitki gibidir. Aşk öyle bir aşktır ki, aşığı tümüyle kayboluşlara sevk eder. Aşık aşkı bulduğunda kendini bulur. '

'Ne ben benim, ne sen sensin, ne de sen bensin
Hem ben benim, hem sen sensin, hem sen bensin'

Mevlana şiire, sanata ve aşka aşıktı. Yaşamı boyunca tüm duygularını şiir ve sanat ile ifade etti. Zihnini kalbinin derinliklerine indiriyor ve buradan çıkan sözleri tüm insanlığa armağan ediyordu. Şiirleri onun aşk ateşinin külleri idi.

Kabir Helminski:

'Her sayfa ilahi gerçekliğe tanıklık eder. Herşey ilahi gerçeklik adına bir birleşimdir. Ve herşey bu birleşime hizmet eder.'

Coleman Barks:

'Aslında çok da fazla söze gerek yok. Mevlana'nın şiirleri kendisini anlatmakta.'

Joseph E. B Lumbord:

'Celaledin'in şiirlerinde herşey yaşamaktadır. Herşey konuşmakta ve ilahi aşka işaret etmektedir. Bizler işte bu yolla herşeyi nasıl iyileştirebileceğimizi öğrenmeliyiz. '

Oraya gitme demedim mi sana?
Seni yalnız ben tanırım demedim mi ?
Demedim mi bu yokluk yurdunda hayat çeşmesi benim?
Birgün kızsın bana alsan başını,
Yüz bin yıllık yere gitsen, dönüp kavuşacağın yer benim
demedim mi?

O bir ney gibiydi. Kendinden boşalmış sahibinin soluğuyla dolmuştu.
Neyden çıkan ses aşkı anlatıyordu. Aşk neyin ayrılığı ile tanımlanıyordu.

Prof. Dr. Kenan Gürsoy:

‘Şikayet etmekte olan ve bizi kendisinden birşeyler dinlemeye çağıran o ney, aslında insanı tasvir etmiş oluyor. İnsanı sembolize ediyor.’

Mevlana, eserleri ve fikirleriyle kendisinden yüzyıllar sonra bile batı ve doğu medeniyetlerini yönlendiren düşünörlere yansımıştı. Goethe, Doğu-Batı Divanı’nda Mevlana Celaleddin’in Almanca’ya çevirilen şiirlerinden ilham almıştı. Rembrandt, Mevlana’nın iki hayali resmini yapmış, PAPA 23. John, Mevlana adına sevgi ve saygı dolu bir mesaj yayınlamıştı. İngilizce çevirileriyle Mevlana’yı Batı’ya en iyi şekilde anlatan Nicholson onu çağların en yüce tasavvuf şairi olarak nitelendirmiş, Gandhi, çoğu zaman Mevlana’nın şiirleriyle halkına seslenmişti. Spinoza, Novalis, Hegel, Nietzsche, Dostoyevsky ve Gabriel Marcel’in eserlerinde Mevlana Celaleddin-i Rumi’nin kokusu derin bir şekilde hissediliyordu.

Kabir Helminski:

‘Mevlana, Shakespeare kadar edebi ve büyük bir kimliktir. Aynı zamanda ilahi gerçekliği derinlemesine işlemiş ve bize sunmuştur.’

Mevlana’nın etkisi, 14.yy Anadolu şiirindeki ilk izlerden, İran edebiyatına ve Pakistan’ın manevi babası Muhammet İkbal’in eserlerine kadar kendini göstermişti. Mevlana’nın eşsiz sözleri, Hint dillerinde halk şiirlerinde, Bengalce’de ve İran tasavvuf felsefesinde de geniş bir şekilde yer alıyordu .

Joseph E.B Lumbard:

‘Celaledin Rumi’nin evrensel mesajları sadece Şii yada Sünni müslümanlar için değil, tüm insanlığa dairdir. Eserleri Urduçaya, Endonezya diline, İngilizceye, Bangladeş diline tüm bu coğrafyalardaki insanlara ulaştırılmıştır. Ve böylece onun evrensel ruhu yaşatılmıştır.’

Virginia Gray Henry Blackmore:

‘Mevlana tüm insanlara ve geleneklere kardeşlik anlamında ulaşma şansı vermiştir.’

Prof. Dr. Carl Ernst:

‘Onun farklı yerlerde farklı isimleri vardı. Afganistan’da Belhi, İran’da Molevi, Türkiye’de Mevlana, Arabistan ve Avrupa’da ise, Rumi... Bu isimlerden hiçbirisi gerçekte onu sınırlayamadı. O farklı coğrafyalara hükmeden ve herkesi etkileyen bir kimlikti. Bizler Mevlana’nın eserlerinin yansımalarını Anadolu’da, İran’da, Hindistan’da, hatta Balkanlar’da bile görebiliyoruz.’

Louis Doncet (Fransız Yazar) :

‘Mevlana, insanlığa aydınlık bir dönem getirmişti. O iyiliği yalnız müsbet yoldan aramış, köleliğe karşı çıkmıştı. O’na göre insan hür ve mukaddes bir varlıktır. ‘

Anne Marie Schimmel (Alman Doğu Bilimci ve Mevlana Araştırmacısı)

‘Mevlana sadece İslam tasavvufunun değil, İslam mistisizminin de en büyük şairidir.’

Dr.Afzal İkbâl

‘Mevlana, kendi zamanında çok kuvvetli bir ışıktı. Günümüzde, o ışığın parıltısı insanlığı olduğu gibi aydınlatmakta. Eserleri her çağa uyan dünyanın bu en büyük Sufi şairinin sevgi saçan ismi, gün geçtikçe daha çok parıldamaktadır.’

Marcel Schneider

‘Semazenlerin dönüşü, insana kainatın boşluğunda gezegenlerin dönüşünü hatırlatıyor. Müziğin ritmine uyarak ve gittikçe artan bir hızla, vecd halinde dönen semazenlerin hallerinde bir huzur ve asalet göze çarpıyor. Mevlevi semazenleri dönerken, adeta tek bir vücut haline geliyorlar. Bu düşünce ve duygu birliği onlara manevi bir güç kazandırıyor.’

Prof. Dr. Amil Çelebioğlu

‘Gerçek büyük insanlardan biri olan Mevlana’da, insanlık sevgisinin kıvılcımlarını buluruz. O kıvılcımlar ki, düştüğü çadırın ateşine göre, büyük veya küçük yangınlar çıkarır.’

Maurice Barres

‘O, öyle bir şairdir ki sevimli ve ahenklidir. O öyle bir dehadır ki ıtır sevgidir. O’nun sema yüklü şiirini gördükten sonra, Dante’nin, Shakespeare’in, Goethe’nin, Hugo’nun eksik kalan taraflarını fark ettim. Mevlana ışığından bir kez tadan, başka ışık istemez.’

Prof. Dr. Abdülhüseyin ZERRİNKUB (İranlı Mevlana Araştırmacısı)

‘Mevlana Celaleddin, tasavvufi şiirin en büyük zirvesidir. Ve kendisinden sonra da hiç kimse bu zirveye ulaşamamıştır.’

Prof. Dr. Eva de vitray MEYEROVITCH (Fransız Doğu Bilimci ve Mevlana Araştırmacısı)

‘Bütün zamanların en büyük mistik dehalarından biri olan Muhammed Celaleddin-i Rumi’nin eseri Mesnevi, tartışmasız dünya edebiyatının en büyük şaheserlerinden birisidir.’

Herman ETHE ***(Alman Doğu Bilimcisi)

‘Mevlana doğunun en büyük mistik şairidir.’

Yaşadıkları ve eserleriyle Mevlana Celaleddin-i Rumi zamanı aşarak ölümsüzleşiyor. Sınırsızlığı, sonsuzluğu, süresizliği yaşıyor. Varlığı yokluk ile eritip ateş oluyor, aşk oluyor.

Dr. Nasir Tamara:

‘Çünkü aşk dost olmaktır, aşk kardeş olmaktır, birlik olmak, anlamak ve empati kurmaktır. İşte tüm bunlar Mevlana’nın aşk öğretileridir. Tanrıya olan aşk dolayısıyla insana olan aşk...’

Mustafa Zaman Abbasi:

‘Mevlana’nın öğretilerinin hissetmenin zamanıdır. Aşk, aşk, aşk... Sevilme ve aşkın sonsuzluğunu keşfetmek için.’

Kabir Helminski:

‘Yaşamın ana felsefesi, aşkın felsefesidir. Ve bütün amaçlananlar sadece o aşkın varoluşu ve bilinirliği içindir.’

Şefkat ve merhamette güneş gibi ol,
Başkalarının kusurunu örtmekte gece gibi ol
İyilik ve cömertlikte akarsu gibi ol,
Hiddet ve asabiyette ölü gibi ol,
Tevazu ve alçak gönüllükte toprak gibi ol,
Hoşgörülükte deniz gibi ol,
Ya olduğun gibi görün ya görüldüğün gibi ol...’

Joseph E.B. Lombard:

‘Mevlana’yı kelimelerle anlatmak neredeyse imkansızdır. Mevlana Celaleddin-i Rumi bir şair, sufi, filozof tüm bunlardan öte aşkın sultanı, aşıkların sultanıdır.’

Şems Friedlander:

‘Mevlana Celaleddin-i Rumi bir okyanustur. O okyanusa bir bardak daldırdığınızı düşünün. Evet, sahip olduğunuz okyanusun kendisidir. Ancak tamamı değildir. İşte bu Mevlana ve Mevlana öğretilerinin özü ve derinliğidir.’

Syed Farid Alatas:

‘Mevlana büyük bir filozof ve şairdir. O evrensel bir düşünürdür. Fikirleri tüm zaman ve mekanlarda ilgi çekmiştir. Bu yüzden bugün bile onun fikirlerini kendi problemlerimizin çözümü için iyi anlamalıyız.’

Mevlana Celaleddin-i Rumi...

Alev salkımı sözleriyle heran büyüyen bir coşku, heyecan.

Hoşgörü adına, dostluk adına, sevgi adına, tevazu adına, anlayış adına, eşitlik adına bir aşk okyanusu...

Dillerimiz renklerimiz ne olursa olsun değil mi ki insanız, dünyaya gelmişiz, mayamız da bir, yapımız da...

Kabir Helminski:

‘Mevlana büyük bir sanatçıdır. Büyük bir şair ve büyük bir anlatıcıdır. O bizlere ilahi aşkı, sanatın estetiği ve tüm nüansları ile birlikte anlatmıştır.’

Kartenagra:

‘Mevlana benim için bir düşünürden ötedir. O gerçekte bir öğretmendir. İlahi bir öğretmen...’

Victor Payeja:

‘O derin düşünceleri çözümleyen, yalın bir insandı.’

Gel, gel, gel ne olursan ol yine gel!

İster kafir, ister mecusi, ister puta tapan ol, yine gel

Bizim dergahımız

Ümitsizlik dergahı değildir.

Yüz kere tövbeni bozsanda yine gel....

Günümüzde, 8 yüzyıl önce yanan ezeli aşkın ateşi, sevgiye, aşka ve güneşe muhtaç olan insanları teselli ediyor.

Bir can var canında o canı ara

Beden dağındaki gizli mücevheri ara

Ey yürüyüp giden dost, bütün gücünle ara

Ama dışarıda değil, aradığını kendi içinde ara...

Ban-ki Moon:

‘Mevlana hala yaşamaktadır. Bu kutlama, insanlık felsefesini, hoşgörünün öne çıkan prensiplerini ve merhameti anlamak için mükemmel fırsattır.’

Ahmed Fawzi:

‘Birleşmiş Milletlerin Mevlana Celaleddin-i Rumi’nin doğumunun 800. yılını kutlaması gerçekten çok anlamlı.’

Birleşmiş Milletler ve UNESCO, Mevlana öğretilerini, sevgi ve barış felsefesini tüm dünyaya bir kez daha anlatmak adına, 2007 yılını Mevlana Yılı ilan etmiş ve Mevlevi kültürünü koruma altına alma çalışmalarını başlatmıştır. Tüm dünyada yapılan etkinlikler, Mevlana’nın ışığının yayılmasına daha da büyük bir katkı sağlamıştır. Akademisyenler ve araştırmacılar Mevlana’nın sevgi, barış ve hoşgörü öğretilerini gelecek kuşaklarla paylaşmışlardır.

Coleman Barks:

‘O bizleri biraraya getirmiştir. Bana göre Birleşmiş Milletler’in 2007 yılını Mevlana yılı ilan etmesi çok önemli ve aydınlatıcı bir adımdır.’

Caterina Stenau:

‘UNESCO’nun Mevlana’nın 800. doğum yılı kutlama etkinliklerini koordine etmesi şahsım adına büyük bir mutluluk ve onurdur.’

Rahip UNESCO:

‘UNESCO’da İsa’yı temsil eden biri olarak söyleyebilirim ki, aramızdaki müşterek ilişkinin değerini arttırmak adına Mevlana çok önemli bir adımdır.’

Sekizyüz yıllık bir sevgi, Mevlana’nın sevgisi. Bir çınar gibi köklü, bir pınar gibi berrak. İnsanı akıl değirmeninde eriten, aşk teknesinde yoğuran bir oluş.

Üçsözden fazla değil bütüm ömrüm şu üç söz:

Hamdım, piştım, yandım...

Zaman büyük bir hızla akıp gitmişti. Mevlana’nın sevgi ateşi ise yıldan yıla, asırdan asıra büyüyordu. Anadolu’nun ortasından, Konya’dan yayılan bu sevgi ışığı, günümüze kadar gelmiş, barışı ve aşkı arayan insanları etkilemişti...

Lale Çelebi Dai:

‘Bir sevgi yumağı, bir edep hoşgörü. Bütün dünyayı kalbine sığdırabilen bir insan.’

Esin Çelebi:

‘Ondaki cevher öyle bir cevher ki, öyle bir ateş yanıyor ki, onun aydınlığı günümüze kadar geliyor.’

Leyli Anvar:

‘Mevlana tüm dünyada bu kadar ünlü olmasına rağmen, hiçbir zaman tam anlamıyla ulaşılamayan saklı ve sonsuz bir hazinedir.’

Her yıl yüzbinlerce kişi Mevlana’yı Konya’da ziyaret ediyor, onun sevgi öğretilerini anlamaya ve yaşamaya çalışıyor... Farklı dil ve kültürlerden gelen bu insanlar, Mevlana’nın hiç dinmeyen o eşsiz ışığının gölgesinde, barışı ve ortak uzlaşımı arıyor... Eserleri ve fikirleriyle yüzyılları aşan Mevlana Celaleddin-i Rumi aşkın gücüyle sonsuzluğa ulaşıyor. Ve bu sozsuzlukta insalığı aydınlatıyor...

Ahmed Fawzi:

‘Öğretileri tutarlı ve dengelidir. Savunduğu görüşleri gerçek barış ve hoşgörüdür. Kadın ve erkeğin eşitliğini vurgular. Hangi dinden olursa olsun, ne yaparsa yapsın, ister Hristiyan, ister Müslüman, ister Musevi olsun. Mevlana’nın gözünde eşittirler.’

Caterina Stenau:

‘O insanları sevmiştir. O yeni bir dostluk ve kardeşlik birliği yaratmıştır. Hristiyan dünyasında, Budist dünyasında ve İslam dünyasında...’

Mustafa Zaman Abbasi:

‘Herkesi sevmek mümkündür. Hristiyanları, Yahudileri, Hinduları, ateşe tapanları ve Müslümanları...’

Mevlana’nın çağrısı aşka ve sevgiye çağrıydı. Evrensel uzlaşmaya, dinlerin birliğine, tüm insanların kardeşliğine ve barışa çağrı.

O karanlıklar içerisinde, insanlığın altın çağını yaşamış ve yaşatmıştı. Sönmeyen ve hiç sönmeyecek olan yıldızlar gibiydi. Zaman ve mekandan bağımsız, hür bir kimlikti. Evreni kalbine sığdıran bir adamdı.

Demirdi ancak ateşte erimişti. Şekerdi ama suda yok olmuştu.

Tevazuyu topraktan, cömertliği akarsudan, insan seçmezliği güneşten öğrenmişti. Aşkın dansını ise kalbindeki o bitmeyen ışıktan...

Hristiyan ülkelerini dolaştım da baştan sona, arandım... ama çarmıhta o hiç görünmedi bana. O, hiç yoktu Hintlilerin puta, mecusilerin de ateşe tapındıkları mabetlerin hiçbirinde... Doludizgin yolları aştım, Kabeyi tavaf ettim de yoktu o, yaşlıya gence sığınak olan Kabe’de. Sonra kendi yüreğime baktım canevice, işte oradaydı, gördüm oradayı, yoktu başka hiçbir yerde....

Jenerik

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Belgesel Film Çalışmalarının Karşılaştırılması

Türkiye’de son yıllarda belgesel film üretimi konusunda bir artış gözlenmektedir. Özellikle ulusal haber kanalları, belgesel kanalları ve yerel kanalların oluşumu yerli program yapımına da olumlu anlamda bir ivme kazandırmıştır. Özellikle tarihi, kültürel ve ülke coğrafyası hakkında hazırlanan belgesel film çalışmaları zaman zaman uluslararası festivallerde ve ulusal TV kanallarında geniş bir izleyici kitlesi ile buluşmuştur.

Anadolu coğrafyasının yetiştirdiği, yüzyılları aşarak bir dünya insanı olan, tarihe damgasını vurup, eserleri ve fikirleriyle dünyada geniş bir coğrafyada bilinen ve çok sevilen Mevlana Celaleddin-i Rumi hakkında bir belgesel üretimi yapmak kuşkusuz kültürel anlamda büyük önem taşımaktadır.

Çağımızın en büyük sanatı olarak nitelendirilen sinema sanatının, bu en önemli kollarından biri olan belgesel sinema alanında, Türkiye’de yapımı tamamlanan Mevlana belgeselleri hakkında inceleme yapmak, birbirleriyle karşılaştırmak gelecekte yapılacak olan projeler hakkında da bir veri oluşumu sağlayacaktır. Özellikle Mevlana Celaleddin-i Rumi, kültürel ve felsefi olduğu kadar turizm ve ülke tanıtımı konusunda da önemli bir figür olarak yer almaktadır. Nitekim her yıl ortalama olarak bir milyon turist, Mevlana’yı Konya’da ziyaret etmektedir. Ülke tanıtım filmlerinde, yabancı pek çok belgeseldede Mevlana Türbesi, Mevlevi semazenler ve dervişler ile ilgili görüntüler çokça yer almaktadır.

Bu bağlamda ülkemizde üretimi tamamlanan, en az bir ulusal TV kanalında gösterilen, DVD veya VCD olarak satışa sunulan, ulusal ve uluslararası film festivallerinde yer alan Mevlana konulu belgesel yapımlar incelenmiştir. Belgesel filmler yapım, teknik özellikler, içerik analizi, anlam ve mesaj gibi konularda bazı bütünlük ve ayrılıklara sahiptir.

İncelenen Eserler:

'Mevlana ve Sema' (1999)

'Sırlar Yolunda Hamdım, Piştim, Yandım: Mevlana' (2005)

'Mevlana Celaleddin-i Rumi' (?)

(Anadolu'nun Göbeğinden Dünyaya Yayılan Işık)

'Rumi-Ahlaf' (2002)

'Mevlana Aşkın Dansı' (2008)

İncelenen eserler ulusal veya uluslararası TV kanallarında izleyicilerle buluşmuş, DVD veya VCD olarak ticari anlamda satışa sunulmuş eserlerdir. 'Mevlana ve Sema', TV ve festivalde gösterilmiş; 'Sırlar Yolunda Hamdım, Piştim, Yandım: Mevlana'; DVD olarak 4 dilde satışa sunulmuş; 'Mevlana Celaleddin-i Rumi (Anadolu'nun Göbeğinden Yayılan Işık)', VCD olarak satışa sunulmuş; 'Rumi-Ahlaf', uluslararası ve ulusal TV kanallarında yayınlanmış, 'Mevlana Aşkın Dansı' ise sinemalarda ticari olarak gösterime girmiş bir eserdir.

3.1. Benzer Öğeler

Yapılan tüm belgesellerde görsel anlamda dikkat çeken özellik, Mevlevi semazenlerin belgeseller içerisinde, gerek Sema ritüeliyle gerekse sabit çekimlerle yer almasıdır. Tüm belgeseller Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin hayatını, eserleri ve fikirlerini, felsefesi ve düşüncelerini anlatırken, Mevlevi semazenleri görselliği arttırmak ve Mevlana Felsefesi'ni anlatmak adına kullanmışlardır. Genel olarak Mevlana ile ilgili bir konu veya düşünce anlatılırken, Mevlana'nın Felsefesi'nin yansıdığı Sema ritüeli de büyük önem taşır. Bu nedenle, tüm belgesellerde Sema ve Mevlevi semazenlerin görüntüleri yer almaktadır. Ayrıca sinematografik olarak da sema ilgi çekici ve gösterişli bir görsel aksiyon da katmaktadır.

Tüm belgesellerde yeralan dikkat çekici bir diğer benzer özellik ise Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin Konya'da bulunan türbesinin iç ve dış çekimlerle yer alması.

Günümüzde müze konumunda olan bu yapı, içerisinde barındırdığı Mevlana'nın özel eşyaları ve 13. yüzyıldan günümüze kadar gelen hat, minyatür, halı, kilim, Mevlevi kültürünün özel eşyaları gibi manevi ve tarihi değeri büyük eserler yer almaktadır. Ancak belgesel içerisinde bu görüntülerin yer alma süresi ve çekim yoğunluğu göz önünde bulundurulduğu takdirde, belgeseller arasında süre ve kullanım farklılıkları göze çarpar. Örnek olarak 'Mevlana ve Sema' belgeselinde Mevlana Türbesi ve iç bölümündeki detaylar daha kısa tutulmuşken, 'Rumi-Ahlaf' belgeselinde ise çok daha uzun çekim süreleri ve farklı çekim ölçekleriyle yer almaktadır.

Tüm belgeseller Mevlana'nın yaşadığı 13. yüzyılda yapılan özel hat ve minyatürleri, 16. yüzyıldan sonra yapılan Mevlana ve Mevlevi dervişler ile ilgili resimleri, gravür ve minyatürleri kullanmışlardır. Hat ve minyatür 13., 14. ve 15. yüzyılda çok önemli bir sanat dalıydı. Resim sanatının da İslami gelenekler ölçütünde yasak olarak nitelendirildiği için, hat ve minyatür bu dönemde büyük önem taşımaktaydı. Mevlana'nın eserleri ve Mesnevi'de anlattığı hikayeleri hat, minyatür ve gravür sanatlarıyla günümüze kadar resmedilmiştir. Bu nedenle, 13. yüzyıldan günümüze kadar ulaşan bu eserler tüm belgesellerde kullanılmıştır.

Ancak kullanım teknikleri ise bazı belgesellerde birbirinden farklılıklar göstermektedir. 'Mevlana Aşkın Dansı' belgeseli 2008 yılı teknolojisi ile 3D ortamında minyatür ve hatların şekillendirilip hareketlendirilirken, 'Rumi-Ahlaf' belgeselinde ise sadece kamera ile minyatürler yakın gerçek çekimler yapılarak kullanılmıştır.

Belgesellerin tümünde doğa, tabiat ve görsel malzeme kullanımında bir bütünlük göze çarpar. Doğal olarak farklı yönetmenler tarafından çekilen, farklı yapımcıların ve senaristlerin oluşturduğu projeler, yapımlarda kullanılan farklı sinematografik gözlerle gerçekleştirilen çekim ölçekleri, çekim açıları ve ışıklandırma gibi teknik özellikler farklılık gösterir. Ancak Mevlana Celaleddin-i Rumi gibi 13. yüzyılda yaşamış bir kişinin hayatı ve felsefesini anlatırken, özellikle soyut kavramları görsel bir yapı düzeninde tutmak ve anlatmak için genel olarak doğa görüntüleri kullanılmıştır. Güneşin doğuşu, batışı, gül ve çiçekler, deniz, göl ve dağ gibi görüntüler belgesellerde soyut kavramları anlatmak adına kullanılmıştır.

Zaman zaman da ‘Mevlana Aşkın Dansı’ ve ‘Mevlana ve Sema’ belgesellerinde örneklerinin mevcut olduğu gibi, özel animasyonlar ve görsel efektler ile soyut kavramları somuta dönüştürmeye çalışmıştır.

Belgesellerde öne çıkan bir diğer özellik ise, kullanılan müziklerin genel olarak tasavvuf müziği ve mevlevi enstrümanlarının kullanılmasıyla oluşturulmasıdır. Mevlana ve Sema gibi konular kuşkusuz o dönemde yer alan, dinlenen müzikler aracılığı ile daha doğru olarak anlatılır. Özellikle Sufizmde ve Mevlevilikte müziğin önemi çok büyüktür. Ayrıca Mevlana Celaleddin-i Rumi yaşamında müziğe çok önem vermiş ve müziğin ritmi ile sema yapmaya başlamıştır. Tüm belgesellerde ‘Ney’ tınısı kesinlikle dikkat çekmektedir. Ayrıca tasavvuf müziğinde kullanılan tanbur, kudüm ve rebap gibi enstrümanlar da müzikler arasında yer almaktadır. Böylece konu ve müzik bütünlüğünü oluşturan bir çalışmaya tüm belgeseller imza atabilmiştir.

Tüm belgeselleri ortak paydada birleştiren bir diğer özellik ise, belgesel metinlerini incelediğimizde göze çarpmaktadır. Zira tüm belgesellerde Mevlana’nın en büyük eseri olarak nitelendirilen Mesnevi ve Şems’e adadığı söylenen Divan-ı Kebir’den seçme şiirler ve rubailer kullanılmıştır. Belgesellerin metinleri içerisinde zaman zaman yoğun bir şekilde, zaman zaman ise anlatıcının anlatım akışı içerisinde belli aralıklarla söz konusu şiirlere ve rubailere yer verilir. Bu şiirler genel olarak anlatımı güçlendiren veya tamamlayan seçme rubai veya mısralardır.

Belgeseller genel olarak bir anlatıcının metni okuması ve dış seslerle bu metni tamamlayıcı şiirler veya rubailerin kullanılması ile oluşturulmuştur. Sadece ‘Mevlana Aşkın Dansı’ ve ‘Mevlana Celaleddin-i Rumi (Anadolu’nun Göbeğinden Dünyaya Yayılan Işık)’ belgesellerinde bilimsel anlamda eserler üreten, akademik araştırmaları olan konuşmacılara yer verilmiştir. Diğer 3 belgeselde ise röportajlara yer verilmeden bir anlatıcının aktarımıyla belgeseller sonlandırılmıştır.

Tüm belgesellerde Mevlana Celaleddin-i Rumi’nin ismi, belgesellerin isimleriyle bütünleştirilerek kullanılmıştır. ‘Mevlana ve Sema’, ‘Sırlar Yolunda

Hamdım, Piştım, Yandım: Mevlana’, ‘Mevlana Celaleddin-i Rumi’ (Anadolu’nun Göbeğinden Dünyaya Yayılan Işık), ‘Rumi-Ahlaf’ ve ‘Mevlana Aşkın Dansı’...

3.2. Farklı Öğeler

Araştırmamıza konu olan belgesel filmler benzerliklerden çok farklılıklarla karşılaştırılabilir. Herşeyden önce, incelenen beş belgesel film, süre olarak birbirlerinden farklılıklar gösterir. ‘Mevlana ve Sema’ belgeseli 53 dakika, ‘Sırlar Yolunda Hamdım, Piştım, Yandım: Mevlana’ belgeseli 13 dakika, ‘Mevlana Celaleddin-i Rumi’ (Anadolu’nun Göbeğinden Dünyaya Yayılan Işık) belgeseli 40 dakika, ‘Rumi-Ahlaf’ belgeseli 30 dakika ve ‘Mevlana Aşkın Dansı’ 80 dakikadır.

Araştırmaya konu edilen beş belgesel film çalışması temel olarak farklı yıllarda, farklı yönetmen ve yapımcıların ürettiği belgesel filmlerdir. Her sanat dalında olduğu gibi, belgesel filmlerde de filmin metin yazarı ve yönetmeni, projenin yapısını, içeriğini, anlamını ve mesajını belirler. Bu nedenle araştırılan beş belgesel filmin de bazı içerik ve anlam farklılıklarına sahip olduğunu açıkça dile getirebiliriz.

‘Mevlana ve Sema’ belgeseli Mevlana Celaleddin-i Rumi’yi ve felsefesini sema ritüeli çerçevesinde anlatmaktadır. ‘Sırlar Yolunda Hamdım, Piştım, Yandım: Mevlana’ belgeseli ise ham bir kişinin dervişlik yolunda Mevlevi örf ve adetleriye derviş olmasını anlatırken, Mevlana Celaleddin-i Rumi’nin yaşamı ve felsefesinden örnekler verir. ‘Mevlana Celaleddin-i Rumi’ (Anadolu’nun Göbeğinden Dünyaya Yayılan Işık) belgeseli ise Mevlana Celaleddin-i Rumi’yi bir İslami öge olarak görmüşken, ‘Rumi-Ahlaf’ belgeseli Mevlana Celaleddin-i Rumi’yi ney ve bir semazenin gözüyle anlatmaya çalışmış, ‘Mevlana Aşkın Dansı’ belgesel film ise Mevlana Celaleddin-i Rumi’nin hayatını canlandırmalarla anlatarak, bir biyografik anlatım ile izleyiciye ulaşmıştır.

İlk olarak belgesel filmlerde anlam ve mesaj özellikleri açısından bazı farklılıklar görülmektedir. Özellikle ‘Mevlana Celaleddin-i Rumi’ (Anadolu’nun Göbeğinden Dünyaya Yayılan Işık) belgeselinin İslami bir yaklaşımla yapıldığını,

ilahiler eşliğinde Mevlana Celaleddin-i Rumi'yi sadece bir İslam Alimi olarak anlatmaya çalışan bir belgesel olduğunu söyleyebiliriz.

'Mevlana Aşkın Dansı' belgesel filmi ise Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin yaşamını, dünyada Mevlana ve Sufizm konusunda uzman, akademik bir kadroyla röportajlar yapılarak anlatmaya çalışmıştır. Temel yaklaşım ise Mevlana'nın sevgi öğretileri, barış mesajı ve hümanizm duygusudur.

'Rumi-Ahlaḫ' belgeseli; Mevlana'yı, sevgi, barış ve aşk dolu şiirlerini görsel bir anlatımla aktarırken, 'Sırlar Yolunda Hamdım, Piştım, Yandım: Mevlana' belgeseli, Mevlana'yı hem bir İslam Alimi hem de büyük bir düşünür olarak göstermiştir.

Yapım teknikleri açısından da belgesel filmler arasında pek çok farklılıklar göze çarpar. Beş ayrı belgesel HD (High Defination), Digital Betacam, Betacam ve DV ve Mini DV formatında çekimleri yapılarak tamamlanmıştır. Farklı yıllarda yapımı tamamlanan bu beş belgesel film, teknolojideki değişim ve sinema sanatındaki teknik ilerleme doğrultusunda, farklı çekim formatlarında tamamlanmıştır. 'Rumi-Ahlaḫ' belgeseli amatör bir el kamerası ile çekilirken, 'Mevlana Aşkın Dansı' belgeseli HD formatta, canlandırma sahneleriyle, sinematografik bir görsellikle tamamlanmıştır. 'Sırlar Yolunda Hamdım, Piştım, Yandım: Mevlana' ve 'Mevlana ve Sema' belgeselleri Betcam formatta çekilmiş, 'Mevlana Celaleddin-i Rumi'(Anadolu'nun Göbeğinden Dünyaya Yayılan Işık) ise farklı çekimlerin ve görüntülerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur.

Ancak 'Mevlana Celaleddin-i Rumi' (Anadolu'nun Göbeğinden Dünyaya Yayılan Işık) belgeselinde prodüksiyonun çekmediği ve prodüksiyona ait olmayan görüntüler, montaj kurgusu içerisinde filmle bütünleştirilmiştir. Diğer tüm belgesel filmler kendi özel görüntüleri ve çekimlerini tamamlamış, 13. yüzyıldan kalma minyatür, hat ve gravür gibi sanat eserlerinin kopyalarını da belgesellerinde kullanmışlardır. 'Mevlana Celaleddin-i Rumi'(Anadolu'nun Göbeğinden Dünyaya Yayılan Işık) belgeselinde daha önce sinema filmi olarak kitlelere duyurulmuş

filmlerden elde edilen görüntüler belgeselin içerisinde kullanılmıştır. Bu belgeselin Mevlana Türbesi üzerinden helikopter ile yapılan çekimleri kullanması ise dikkat çekicidir.

Belgesel filmler çekim tekniklerine ve sinematografik estetik değerlendirmesine göre yorumlandığında, birbirleri arasında ciddi farklılıklar göstermektedir. Örnek olarak ‘Mevlana Aşkın Dansı’ belgesel filmi çekim teknikleri, çekim açıları, renk ve alan derinliği, çekim formatı ve kadraj gibi ölçütlerle değerlendirildiğinde, diğer belgesellerden çok daha öne çıkar. ‘Mevlana ve Sema’ belgeseli de bir TRT prodüksiyonu olması ve gerekli teknik yeterliliklere sahip olması nedeniyle belli bir görsel estetik ve teknik seviyede tamamlanmıştır. Ancak ‘Rumi-Ahlaf’ belgeseli ve ‘Mevlana Celaleddin-i Rumi’ (Anadolu’nun Göbeğinden Dünyaya Yayılan Işık) belgeseli ise teknik açıdan çok yeterli değildir. Işık kullanımı, çekim teknikleri ve kamera kullanımı açısından çok yeterli ve tatmin edici düzeyde değildir.

Araştırmaya konu olan belgeseller iç mekanlarda yapılan çekimlerde kullanılan ya da kullanılmayan ışıklandırma ile de birbirlerinden farklılıklar gösterirler. Örnek olarak tüm belgesellerin çekim yaptığı ortak alan olan Mevlana Celaleddin-i Rumi’nin Konya’daki Türbesi değerlendirilebilir. Tüm belgeseller içerisinde sadece ‘Sırlar Yolunda Hamdım, Piştim, Yandım: Mevlana’ belgeseli, Mevlana Türbesi ve Müzesi’nde özel ışıklandırma ve aydınlatma kullanılarak çekilmiştir. Diğer belgeseller doğal ışıktaki veya ışıklandırmasız olarak türbe içerisinde çekim yapmışlardır. Farklı görüntü yönetmenlerinin ışıklandırma tercihi ile yapılan iç mekan çekimleri ise canlandırma sahnelerinin başarısı ile ‘Mevlana Aşkın Dansı’ belgeseli dikkat çekmektedir. ‘Rumi-Ahlaf’ belgeselinde hiçbir ışık veya ışık yansıtıcı kullanılmamış, sadece doğal atmosferin aydınlığı tercih edilmiştir.

Tüm belgesellerde yer alan Sema ritüeli ya da töreni farklı mekanlarda farklı kadraj ve çekim teknikleriyle kayda alınmıştır. ‘Mevlana ve Sema’ belgeseli Mevlevihane yerine tüm Sema çekimlerini platoda gerçekleştirmiştir. ‘Sırlar Yolunda Hamdım, Piştim, Yandım: Mevlana’ belgeseli ise Sema çekimlerini sadece

Konya'daki Mevlana türbesinde tamamlamıştır. 'Rumi-Ahla' Sema çekimlerini Galata Mevlevihanesi'nde tamamlarken, 'Mevlana Celaleddin-i Rumi' (Anadolu'nun Göbeğinden Dünyaya Yayılan Işık) belgeseli ise Sema çekimlerini her yıl geleneksel olarak Konya'da Büyükşehir Belediyesi'nin spor salonunda gerçekleştirilen 'Şeb-i Arus' töreninden almıştır. 'Mevlana Aşkın Dansı' belgesel filminde ise Sema çekimleri, farklı ülkelerdeki etkinliklerde yapılan Sema törenlerinden oluşmaktadır. 2007 yılının UNESCO tarafından 'Mevlana Yılı' ilan edilmesiyle tüm dünyada pek çok merkezde gerçekleştirilen 'Mevlana Anma Geceleri', 'Tasavvuf Müziği ve Sema Gösterileri' gibi etkinliklerde yapılan çekimler sonucu, sema töreni görüntüleri bu belgeselde oldukça zengindir. New York'taki Birleşmiş Milletler Genel Merkezi, Paris'teki UNESCO Genel Merkezi ve Cenevre'deki Birleşmiş Milletler Daimi Temsilciliği Merkezi'nde yapılan etkinliklerde gerçekleşen sema töreni çekimleri, hem görsel anlamda zenginlik sağlamış hem de BM ve UNESCO gibi iki büyük Uluslararası kuruluşun çatısı altında Mevlana Celaleddin-i Rumi'yi, tasavvuf müziği ve sema gösterisi ile anmak ve etkinlikleri belgeselde kullanarak bu görüntülerin kalıcılığını sağlamak, ayrı bir zenginliktir.

Belgeseller arasında dikkat çeken bir diğer farklılık, canlandırma sahnelerinin projeler içerisinde oluşu ve kullanımı ile ilgilidir. Şüphesiz dönem projelerinde canlandırma sahnelerinin oluşu, anlatılan veya aktarılan konunun daha iyi anlaşılmasına ve izleyici tarafından belgesele olan ilginin artmasına neden olur. Ayrıca iyi yapılan canlandırma sahneleri, belgeselin sinematografik gücünü de arttırması anlamında büyük önem taşır. Ancak canlandırma sahnelerini gerçekleştirmek, maddi anlamda büyük bir finans gücü gerektirmektedir. Çünkü özellikle dönemsel konularda kostüm, mekan, dekor, sanat yönetimi, aksesuar ve cast gibi pek çok etken, canlandırma sahnelerinin gerçekçiliğini arttırıcı etkenlerdir. Araştırdığımız beş belgesel filminden sadece 'Mevlana Aşkın Dansı' belgeseli yaklaşık 80 dakikalık süresi içerisinde, dönemsel anlamda geniş canlandırma sahnelerine yer vermiştir. Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin doğumu, gençlik dönemi, babasının vefatı, hocası Burhaneddin-i Tirmizi ile geçirdiği günler, Şems-i Tebrizi ile karşılaşması, Şems'in gidişi, Celaleddin'in çaresiz ve kederli anları, oğlu Sultan Veled'in Şems'i aramak için gidişi ve Şems'i getirmesi, Mevlana'nın Çelebi Hüsameddin ve

Kuyumcu Selahaddin ile geçirdiği dönemler, ilk defa Sema'nın yapılışı gibi sahneler, bu belgeselde başarıyla canlandırılmıştır. Kostüm seçimi, aksesuar ve mekan tasarımı ise dönemi oldukça başarılı olarak yansıtmaktadır.

Canlandırma sahnelerini kullanan bir diğer belgesel ise 'Sırlar Yolunda Hamdım, Piştım, Yandım: Mevlana' belgeselidir. Ancak burada yapılan canlandırma çekimleri sadece Mevlana Türbesi içerisinde gerçekleştirilmiştir. Özgün bir mekanın kullanılmaması, canlandırmalarda anlatılan hikayeler ile mekanın günümüzdeki durumunun uyuşmazlığı ve kullanılan kostümlerin o dönemi yansıtmayışı, belgeselde dikkat çeken unsurlardır. Diğer belgesellerde ise canlandırma kullanılmamıştır.

Mekan kullanımı da belgeselleri birbirlerinden ayıran bir özelliktir. Zira tüm belgeseller farklı mekanlarda Mevlana Celaleddin-i Rumi'yi anlatmaya çalışmıştır. Genel olarak bütün belgesellerde Mevlana'nın Konya'daki türbesi ve dış çekimlerde bir uyum ve birliktelik görülürken, iç mekanlarda yapılan çekimlerin, mekansal ayrılığı oluşturduğu göze çarpar. 'Mevlana ve Sema' belgeseli sema çekimlerini plato ortamında yaparken, 'Mevlana Aşkın Dansı' belgeseli İsviçre, ABD, Fransa, Suriye ve Kanada gibi ülkelerde Mevlana ile ilgili çekimler yapmıştır. Ayrıca canlandırma sahnelerini de İstanbul'da Haseki Külliyesi'nde tamamlamıştır. 'Rumi-Ahlaf' belgeseli ABD ve Türkiye'de Galata Mevlevihanesi'nde çekilmiştir. 'Mevlana Celaleddin-i Rumi' (Anadolu'nun Göbeğinden Dünyaya Yayılan Işık) belgeselinde farklı filmlerden görüntüler kullanmasına rağmen, Konya'dan Mevlana Müzesi ve Türbesi'nden görüntüler kullanılmıştır. 'Sırlar Yolunda Hamdım, Piştım, Yandım: Mevlana' belgeselinde ise sadece Konya Mevlana Müzesi ve Türbesi çekimleri yer almıştır.

Belgeseller metin yapıları açısından da araştırıldığında ortaya farklılıklar çıkmaktadır. Herşeyden önce farklı süreleri olan bu belgeseller değişik metin yapıları ve akışı ile tamamlanmıştır. 'Mevlana Aşkın Dansı' Mevlana'nın bütün yaşamını ana başlıklarıyla şiirler ve rubailerle süsleyerek kesintisiz bir metin diliyle aktarmıştır. 'Rumi-Ahlaf' belgeseli ise Mevlana'nın hayatı, kimliği, eserleri ve şahsiyeti ile ilgili bilgi vermeyerek sadece şiirsel bir dille Mevlana'nın Mesnevi'sinde yazdığı ve

Mevlana için yazılan şiirler üzerinden bir metin dili oluşturmuştur. ‘Mevlana ve Sema’ belgeseli Mevlana’nın hayatına fazla odaklanmadan, Mevlana felsefesi ve diğer felsefeler ile birlikte Sema olgusu üzerine yoğunlaşmıştır. ‘Sırlar Yolunda Hamdım, Piştim, Yandım: Mevlana’ belgeseli ise Mevlana’nın yaşamını çok az anlatarak daha çok dervişlik ve tarikat birliği kuralları konusuna yoğunlaşmıştır. ‘Mevlana Celaleddin-i Rumi’ (Anadolu’nun Göbeğinden Dünyaya Yayılan Işık) belgeseli ise neredeyse Mevlana’nın yaşamı hakkında hiç bilgi vermeden direkt olarak dini bir kimlik ile Mevlana’yı anlatmaya çalışmış, Kur’an ve Mesnevi’den ayetler ve bölümlerle felsefesini kendince aktarmaya çalışmıştır.

Araştırılan belgeseller kurgu akışı açısından da değerlendirildiğinde belli ayrılıklar görülmektedir. ‘Mevlana Celaleddin-i Rumi’ (Anadolu’nun Göbeğinden Dünyaya Yayılan Işık) belgeselinde kullanılan röportajların sıralı kurgusu anlam bütünlüğünü olumsuz yönde etkilemiştir. Birbirinden bağımsız görüntü ve çekimlerin peşpeşe kurgulanması ise belgeselin yapısını dağıtmıştır. ‘Rumi-Ahlaf’ belgeselinde kullanılan görüntü tekrarları, ‘Mevlana Aşkın Dansı’ belgeselinin bazı bölümlerinin fazla uzunluğu, ‘Mevlana ve Sema’ belgeselindeki metin ile tam olarak uymayan bazı görüntülerin kurgu yapısı içerisinde yedirilmeye çalışılması ve ‘Sırlar Yolunda Hamdım, Piştim, Yandım: Mevlana’ belgeselinin çok kısa oluşu ve olağan kurgu yapısı içerisinde isteneni tam olarak anlatamaması fark edilmektedir.

Genel olarak belgesel filmlerde kullanılan metinlerin aktarımı dış seslerle oluşturulmuştur. ‘Mevlana ve Sema’, ‘Sırlar Yolunda Hamdım, Piştim, Yandım: Mevlana’ ve ‘Rumi-Ahlaf’ belgeselleri sadece bir dış sesin anlatımı ile tamamlanırken, ‘Mevlana Aşkın Dansı’ ve ‘Mevlana Celaleddin-i Rumi’ (Anadolu’nun Göbeğinden Dünyaya Yayılan Işık) belgeselleri kullanılan röportajlar nedeniyle çok seslidir. Ancak ‘Mevlana Celaleddin-i Rumi’ (Anadolu’nun Göbeğinden Dünyaya Yayılan Işık) belgeseli sadece bir anlatıcının sesi ve röportajlarla tamamlanırken, ‘Mevlana Aşkın Dansı’ belgeselinde anlatıcıdan ziyade pek çok kişi Mevlana’ya ait olan şiir ve rubailer seslendirmekte, onun için dünyaca ünlü akademisyen ve yazarlar tarafından söylenen sözleri seslendirmektedir.

Kuşkusuz belgesel filmler türlerine göre araştırma, biyografi, gezi ve tarih gibi pek çok sınıfta değerlendirilir. Genel olarak ise belgesellerde aranan ve istenen öğelerin başında doğru ve yeni bir bilgi aktarımı, araştırma ve değerlendirme gelir. Değerlendirdiğimiz belgeseller arasında ‘Mevlana Aşkın Dansı’ belgeseli Mevlana’nın dünyaya açılan yönünü, farklı ülkelerde farklı isimlerle anılması ve bilinmesini, eserlerinin farklı dillerde de nasıl yayınlandığı bilgilerini vermektedir. ‘Rumi-Ahlaf’ belgeseli araştırılmış bilgi adına yeni hiçbir şey vermemektedir. ‘Mevlana ve Sema’ konuya felsefi boyutta yaklaşarak bu güne kadar üzerinde fazla durulmamış bilgileri vermiştir. ‘Sırlar Yolunda Hamdım, Piştim, Yandım: Mevlana’ belgeseli ise Mevlevilik ve dervişlik konusunda daha önce hiçbir belgeselde yer almayan bir anlatım şekliyle vermiştir. ‘Mevlana Celaleddin-i Rumi’ (Anadolu’nun Göbeğinden Dünyaya Yayılan Işık) belgeseli ise hiçbir yeni fikir, ifade ve saptama ortaya koymamıştır. Genel olarak bilinen bilgileri birkez daha izleyiciye aktarmaya çalışmıştır.

Belgeselleri yapımcıların özellikleri açısından da değerlendirmek gerekirse ‘Mevlana ve Sema’ belgeseli bir TRT yapımıdır. ‘Sırlar Yolunda Hamdım, Piştim, Yandım: Mevlana’ belgeseli ise mesleği yapımcılık veya yönetmenlik olmayan bir müzik adamı olan Ahmet Çaluşur tarafından yapılmıştır. SERA dağıtımın sunduğu ‘Mevlana Celaleddin-i Rumi’ (Anadolu’nun Göbeğinden Dünyaya Yayılan Işık) belgeselinin ise hiçbir bölümünde yapımcı ve yönetmen ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Zira bu belgesel hiçbir formatta yeni adına birşey barındırmayan, sadece kurgu masasında başka projelerin görüntüleri ve resimleriyle kotarılmış bir belgeseldir. Son olarak, her ne kadar iki belgeselinde yapımcısı ve yönetmeni Kürşat KIZBAZ’da olsa, Rumi-Ahlaf’ ve ‘Mevlana Aşkın Dansı’ belgeselleri temeli ve bütünüyle birbirlerinden büyük farklılıklar göstermektedir.

Belgeseller ticari ve kültürel anlamda kitlelere ulaşması adına da büyük farklılıklar göstermektedir. ‘Mevlana ve Sema’ belgeseli TRT ekranlarında TV’den yayınlanmıştır. ‘Sırlar Yolunda Hamdım, Piştim, Yandım: Mevlana’ belgeseli ise sadece DVD formatında farklı dil seçenekleriyle satışa sunulmuş, kitabevleri ve film satışı yapılan mecralarda yerini almıştır. ‘Mevlana Celaleddin-i Rumi’ (Anadolu’nun

Göbeğinden Dünyaya Yayılan Işık) VCD formatta, daha çok İslami ürünlerin satıldığı yerlerde izleyicisine sunulmuştur. ‘Rumi-Ahlaf’ ise uluslararası ve ulusal TV kanallarında milyonlara ulaşan ilk ve tek Mevlana belgeselidir. Ayrıca uluslararası alanda pek çok üniversite ve özel gösterimle izleyicilere sunulmuştur. ‘Mevlana Aşkın Dansı’ belgesel filmi ise diğer belgesellere oranla en yenisidir. Türkiye’de ilk defa bir belgesel film 100 kopya ile sinemalarda gösterime girmiştir. ‘Mevlana Aşkın Dansı’ belgesel filmi 25 Nisan 2008 tarihinde sinemalarda ticari gösterime girmiştir. Dışişleri Bakanlığı tarafından ise tüm dünyadaki elçiliklere gönderilmek ve özel gösterimler düzenlenmek adına 300 kopya ile davet edilen ilk ve tek Türk belgesel filmidir.

SONUÇ

Mevlana Celaleddin-i Rumi 13. yüzyılda yetişmiş, insanlığı eserleri ve fikirleriyle aydınlatmış bir dünya insanıdır. İlahi aşkın kıvılcımı ile zamanı ve mekanı aşan Mevlana Celaleddin-i Rumi sonsuzluk yolunda büyük bir ışık saçmıştır. O aşkın, sevginin, barışın, dostluğun, tevazunun, hoşgörünün, affetmenin, tüm insani ve insan üstü değerlerin, sonsuzluğun, varlığın ve yokluğun, bilginin ve tecrübenin, doğrunun ve güzelin, aklın, kalbin, ruhun, duyguların, yaratan ve tüm yaratılanların sözcüsü ve dili olmuştur.

İlahi aşkla pişerek yanan Mevlana Celaleddin-i Rumi küçük yaşlardan itibaren ailesi ve özellikle babası Bilginler Sultanı Bahaüddin Veled'in himayesinde İslami, ve felsefi bilgiye ulaşmıştır. Yedi yaşında babası ve sevenleriyle çıktığı ilim dolu yolculuk, küçük Celaleddin'i yakacak sonsuz bir sevginin başlangıcı için gereken ruhsal yolculuktu. O dönemin tüm bilginleriyle derin bilgiler üzerine konuşuyor, doldukça doluyordu.

Zaman hızla akıp gidecek genç Celaleddin annesi ve babasının acısıyla da dünyevi zırhını göz yaşlarıyla ıslatacaktı. Her ikisinin vefatının ardından Celaleddin yıpranmış adeta yalnız kalmıştı. Babasının eski dostu olan Seyyid Burhaneddin-i Tirmizi onu bu yalnızlık girdabından alacak ve bilginin sevgiye dönüşmesi için onu meltem edasıyla ileriye doğru itecekti.

Celaleddin, hocası Seyyid Burhaneddin-i Tirmizi'nin dersleriyle nefes aldı. Ancak pişmesi ve olgunluk yolunda daha da ağırlaşması gerekecekti. Onu o aşk yolunda pişiren hocası Şems-i Tebrizi'nin gelişi ise Celaleddin'i, Mevlana yapacak olan değişimin başlangıcıydı.

Zamanı ve mekanı aşan bu iki dost, ilahi aşkın derinliklerinde hiçliği ve koşulsuz sevgiyi buldu. O güne kadar ilim yolunda kitabi bilgilerle hayatı yorumlayan Celaleddin, Şems'in gelişi ile bambaşka bir dünyanın bambaşka bir ruhun insanı oldu.

O Şems ile yaşadığı dostluk ve ilahi aşkın derinliklerini keşfetmesinin ardından şiire, sanata ve aşka aşık oldu. İlahi aşkı, hiçliği ve koşulsuz sevgiyi keşfetti. Yanma kabiliyeti olanları aşkın ateşiyle yakacak bu iki kişi gelecekte bambaşka bir dostluğun ve sevginin sardığı yepyeni bir dünyanın kapılarını açacaktı.

İslami bilginin, gerçek aşk ve hoşgörü ile yorumu Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin sanatına ve şiirlerine yansiyacaktı. O işte bu sevgiyle yazacağı eserleriyle tüm dünyada milyonları harekete geçirecek bir sevgi birliğinin önderi oldu. Aşkı aşkla yorumladı ve tüm insanlığa koşulsuz olarak 'gel' dedi.

Şems'in gidişi ile kendini şiire ve sanata veren Mevlana Celaleddin-i Rumi ilahi dostunu kaybetmenin üzüntüsünü müzik, sema ve şiir ile gidermeye çalıştı. Oğlu Sultan Veled, Kuyumcu Selahaddin Zerkubi ve Çelebi Hüsameddin ile yaşamının son dönemine kadar ilahi aşkı anlamaya ve anlatmaya çalıştı.

Mevlana Celaleddin-i Rumi yaşamı boyunca büyük acıları sevgi denizi içerisinde soğuttu. O sevginin koşulsuz olarak herkese ve herşeye verilebileceğini kanıtladı. Tüm dinlere, tüm insanlara ve ırklara seslendi. Öldüğü gün Konya'da o zamana kadar görülmemiş bir kalabalık vardı. Farklı dinlerin temsilcileri, rahipler, hahamlar, budistler hatta mecusiler bile onu son yolculuğuna uğurlamak için Konya'ya akın etmişti.

Günümüzde Anadolu coğrafyasında yetişen ve çağları aşarak batıda onbinlerce sayfa araştırma konusu olan çok az bilge bulunmaktadır. Mevlana Celaleddin-i Rumi eserleri ve fikirleriyle doğu ve batı medeniyetinin temellerini oluşturan büyük yazar ve filozoflara ilham konusu olmuştur. O bazen bir ressamın resminde, bazen halkına seslenen bir liderin dudaklarında bazen de Müslüman olmayan farklı bir din liderinin kalemindeydi.

Mevlana, eserleri ve fikirleriyle kendisinden yüzyıllar sonra bile batı ve doğu medeniyetlerini yönlendiren düşünörlere yansımıştı. Goethe, Doğu-Batı Divanı'nda Mevlana Celaleddin'in Almanca'ya çevirilen şiirlerinden ilham almıştı. Rembrandt,

Mevlana'nın iki hayali resmini yapmış, PAPA 23. John, Mevlana adına sevgi ve saygı dolu bir mesaj yayınlamıştı.

İngilizce çevirileriyle Mevlana'yı Batı'ya en iyi şekilde anlatan Nicholson onu çağların en yüce tasavvuf şairi olarak nitelendirmiş, Gandhi, çoğu zaman Mevlana'nın şiirleriyle halkına seslenmişti. Spinoza, Novalis, Hegel, Nietzsche, Dostoyevsky ve Gabriel Marcel'in eserlerinde Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin kokusu derin bir şekilde hissediliyordu.

Mevlana Celaleddin-i Rumi, 14.yy Anadolu şiirindeki ilk izlerden, İran edebiyatına ve Pakistan'ın manevi babası Muhammet İkbal'in eserlerine kadar kendini göstermiştir. Mevlana'nın eşsiz sözleri, Hint dillerinde halk şiirlerinde, Bengalce'de ve İran tasavvuf felsefesinde de geniş bir şekilde yer almıştır.

20. yüzyılın sanatı olarak nitelendirilen sinema sanatı kitleleri bir araya getirmesi ve etkileyici gücüyle çok önemli bir sanat dalı olmasının yanında bir kültür yayma aracı ve endüstrisidir.

Türkiye'de sinema sanatı son dönemde ciddi anlamda bir ivme kazanmıştır. Özellikle Türk filmleri ve belgesel filmler sinemalarda, uluslararası film festivallerinde geniş kitlelere ve kültürle ulaştırılmıştır.

Bu araştırmanın ana konusu olan 'Mevlana Felsefesi ve Türkiye'de Mevlana Belgesellerinin Karşılaştırmalı İncelenmesi'nde, işte çağımızın sanatı olarak nitelendirilen sinemanın, Mevlana Celaleddin-i Rumi ile belgesel disiplini içerisinde buluşmasını incelemektedir. Araştırma Mevlana Celaleddin-i Rumi hakkında yapılan belgesel filmlerin teknik ve yapım özellikleri, metin incelemesi, birbirleriyle karşılaştırılması, benzerlikler ve farklılıklar açısından değerlendirilmesi ve Mevlana'nın ne şekilde ve nasıl bir belgesel formu içerisinde yansıtıldığı ve anlatıldığının incelemesidir.

İncelenen beş belgesel film;

‘Mevlana ve Sema’

‘Sırlar Yolunda Hamdım, Piştim, Yandım: Mevlana’

‘Mevlana Celaleddin-i Rumi: (Anadolu’nun Göbeğinden Dünyaya Yayılan Işık)

‘Rumi Ahlaf’ ve

‘Mevlana Aşkın Dansı’dır.

Araştırmada ilk olarak Mevlana Celaleddin-i Rumi’nin yaşamı ve felsefesi üzerine incelemeler yapılmıştır. Ayrıca Mevlana Celaleddin-i Rumi’nin eserleri ve felsefesi de ana hatlarıyla açıklanmıştır. İlk bölümdeki Mevlana hakkındaki bilgi, araştırma konusu olan belgesellere Mevlana’nın ne derecede yansıdığının tespit edilemsi adına önem taşır.

Teze konu olan belgeseller ise ayrı ayrı teknik özellikler, yapım özellikler ve metinlerinin incelenmesi koşuluyla değerlendirilmiş, birbirleriyle benzeyen özellikleri, farklılıkları ve çatışmaları ortaya çıkarılmıştır. Çekim teknikleri, çekim açı ve ölçekleri, metin yapılarının belgeselin anlamsal bütünlüğüne olan etkisi, teknik ekip bilgisi, çekim formatı gibi özellikler ayrı ayrı incelenmiştir.

Bu bağlamda farklı yapımcılar ve teknik kadro tarafından yapımı tamamlanan Mevlana belgesellerinin değerlendirilmesi üzerine ortaya çıkan sonuç;

Mevlana Celaleddin-i Rumi yaşadığı ve tüm eserlerini ürettiği kendi medeniyetinde 8 yüzyıl sonra bile belgesel sinema eserlerine gerek yaşamı, gerekse felsefesi ile konu olmuştur.

Farklı yapımcı ve teknik ekibin tamamladığı beş belgesel yapıları, mesaj ve anlamları, konuyu ele alış biçimleri ve yorumları, çekim teknikleri ve yapım özellikleri bakımından bazı benzerlikler ve pek çok farklılıklar göstermektedir.

Araştırmada ortaya çıkan bir diğer sonuç ise Mevlana Celaleddin-i Rumi’nin tüm belgesellerde İslam dini ve kültürünün yetiştirdiği en büyük mutasavvıf ve

düşünürlerden biri olduğu, onu ve felsefesini anlatmak için mutlaka Mevlevi semazenlerden görsel anlamda yararlanılması gerektiğidir. Zira Mevlevi Semazenlerin dönüşü, direkt olarak Mevlana'nın felsefesinin birer yansıması olduğu için tüm belgesellerde Mevlana'yı anlatmak için en büyük bir araç olmuştur.

Belgesellerde dikkat çeken ve neredeyse hepsinde varolan diğer bir özellik ise belgesellerin tümünde doğa, tabiat ve görsel malzeme kullanımında bir bütünlük veya eşgörsellik göze çarpar. Zira soyut kavramları somuta çevirmek için görsel öğelerim kullanımı soyutu somutla anlatmak çabasının sonucudur. Ayrıca tüm belgeseler Mevlana dönemini anlatmak adına o dönemde yapılmış hat, minyatür ve gravür gibi eserleri farklı formatlarda kullanmıştır.

Araştırmaya konu olan eserleri sırasıyla değerlendirecek;

‘Mevlana ve Sema’: ‘Mevlana ve Sema’ adlı belgesel film bir TRT yapımıdır. Yönetmenliğini ve yapımcılığını Semra Sander'in üstlendiği belgesel film Mevlana ve Sema ritüeli üzerine odaklanmış, TV belgesel program olarak tasarlanmış bir yapımıdır. Mevlana'yı sema kavramı ve felsefesi üzerinden anlatmaya çalışan bir belgeseldir. Bu çalışma Mevlana ve felsefesinin bir yansıması olan Sema kavramını çok yönlü, detaylarıyla, farklı örneklemeler ve benzetmelerle ve etkileyici bir görsel anlatımla oldukça başarılı bir şekilde anlatmıştır.

‘Sırlar Yolunda Hamdım, Piştım, Yandım: Mevlana’: Ahmet Çalışır'ın üstlendiği bu belgesel film DVD formatında Türkiye ve İstanbul'da pek çok satış noktasında izleyicilere sunulmuştur. Sadece 14 dakika olmasına rağmen DVD kopyasında dört dilde dublaj bulunmaktadır. Bu özellik Mevlana gibi önemli bir değeri dünyada farklı milletlere ulaştırmak adına yapılan olumlu bir gayrettir. Genel olarak Mevlevi kültürü, örf, adet ve geleneği üzerine hazırlanan çalışma, Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin eserleri ve Kuran-ı Kerimden alınan örneklemelerle oluşturulmuştur. Mevlana daha çok bir manevi birlik lideri gibi gösterilmiş, O birliğin içerisindeki dervişlik kurallarının açıklaması yapılmıştır.

‘Mevlana Celaleddin-i Rumi: (Anadolu’nun Göbeğinden Dünyaya Yayılan Işık) belgeseli Özellikle İslami açıdan Mevlana ve Mevlana Felsefesi’ne yaklaşan daha çok muhafazakar kesimin ilgi duyduğu bir belgeseldir. Ulusal veya uluslararası hiçbir film festivali ve organizasyonda yer alamayan belgesel, daha çok VCD olarak İslami kitabeveleri, İslami yayınlar kanalı ile kitlelere ulaştırılmıştır. Teknik açıdan büyük eksikliklerle tamamlanan belgesel Mevlana ve felsefesini daha çok İslami bir öge olarak ortaya atmıştır. Bu şekliyle evrensele ulaşan Mevlana’yı anlatamayan bir çalışmadır. Sadece farklı bir kesimin izlerken zevk alacağı, Mevlana’yı dar kalıplar içerisinde sokmaya çalışan bir belgesel denemesidir.

‘Rumi Ahlaf’: 2002 yılında yapımı gerçekleştirilerek uluslararası alanda pek çok ödül ve gösterim ile Mevlana’nın evrensel düşüncelerini anlatmaya çalışan şiirsel bir belgesel filmidir. Yaklaşık 30 dakika boyunca sadece metne sadık kalan bir anlatım değil, görüntüler ve müzik üzerine kurgulanan bir belgesel yapımı gerçekleştirilmiştir. Müzikler ve seslendirmelerin profesyonelliği, kurgunun desteğiyle görsel anlatım zenginliği ile birleşince ortaya çıkan çok düşük bütçeli amatör belgesel, profesyonel sonuca ulaşarak ulusal ve uluslararası çok önemli belgesel ve haber kanallarında milyonlara ulaşmıştır. Mevlana’yı hiç tanımayanların sadece şiirlerle onun hakkında çok şeyler öğrenemeyeceği düşünülürse birazv eksik ancak onu tanıyanların izleyeceği düşünüldüğünde ise tadı yüksek seviyelerde olan bir belgeseldir. Ancak ‘Rumi - Ahlaf’ genel olarak Mevlana ve felsefesini doğru bir şekilde anlatmayı başarmıştır.

‘Mevlana Aşkın Dansı’: Canlandırma-belgesel (Doküdruma) olarak tanımlanan proje şiirsel biyografik bir anlatıma sahiptir. İlk defa dünyaca ünlü, kırk farklı Mevlana uzmanı, araştırmacı, profesör, tarihçi ve yazar ile görüşülerek Mevlana hakkında röportajlar yapılmıştır. Ayrıca 2007 yılının UNESCO tarafından ‘Mevlana Yılı’ olarak ilan edilmesinin ardından ‘Mevlana Aşkın Dansı’ projesi de UNESCO ve Birleşmiş Milletler Genel Merkezi’nde özel olarak çekim yapma şansını elde etmiş, Caterina Stenau (UNESCO) ve Ahmet FAWZI (Birleşmiş Milletler Basın ve Enformasyon Genel Sekreteri) ile özel olarak görüşülmüştür.

Ayrıca Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri ‘Ban-Ki moon’un Mevlana ve Mevlana Yılı ile ilgili özel bir konuşmasından görüntüler yayınlanmıştır. Evrensele ulaşan Mevlana’yı anlatan belgesel uluslararası bir kadronun desteği ile tamamlanmıştır. Bu bağlamda bu güne kadar Türk sinemasında ilk defa bir belgesel film bu denli önemli bir teknik ekip, akademik kadro ve cast ile tamamlanmış, sinemalarda gösterime girmiştir. Bu vesile ile Mevlana ile ilgili bir çalışmanın sinemalarda belgesel formatta yayınlanması bile hem Mevlana’yı felsefesini benimseyenler, sevenler veya tanımaya çalışanlar, hem de Türk belgesel sanatı açısından büyük önem taşımaktadır.

Tüm eserler ve araştırmaya konu olan filmlerden elde ettiğimiz veriler düşünüldüğünde, ülkemizde farklı yönetmen ve yapımcılar tarafından yapımı tamamlanan Mevlana, felsefesi ve Sema belgeselleri birbirlerinden pekçok alanda büyük farklılıklar göstermektedir. Teknik, metin dili, anlatım, yapım tasarımı gibi konularda da projeler farklı kategorilerde de değerlendirilmiş ve aradaki farklılıklar saptanmıştır.

Herşeye rağmen bu tez gelecekte Mevlana gibi tarihe damgasını vurmuş değerli kişiler hakkında yapılacak belgesel film çalışmalarına, kişilerin belgesellere ne şekilde ve nasıl yansıdığını anlatmak adına güzel bir örnek oluşturacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

Kitaplar

- Aker, Aslı : **Mevlana'dan Ruha Dokunan Düşünceler**, 2 bs., İstanbul, Lacivert Yayıncılık, 2006
- Can, Şefik : **Mevlana, Hayatı, Şahsiyeti, Fikirleri**, 4 bs., İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2003
- Cevizci, Ahmet : **Paradigma Felsefe Sözlüğü**, İstanbul, Paradigma Yayınları, 2000
- Coleman Barks : **A Year with Rumi – Daily Readings**, New York, Harper Collins Publishers, 2006, pg.2
- Coleman, Barks : **Rumi The Book of Love**, New York, Harper Collins Publishers, 2005, pg.17
- Çelebi, Nilgün : **“Fihi Ma- Fih’i Okumak”, II. Milletlerarası Mevlana Kongresi Tebliğler**, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya, 1990, 125-126
- En-Nedvi, Ebu-i Hasen : **Hız. Mevlana Hayatı ve Eserleri**, Çev. Mehmet Eminoglu, 3.bs, Konya, Hikmet Kitabevi, 1998
- Franklin, Lewis : **Rumi Past and Present**, East and West, USA, Oneworld Publications, 2000. Chp7
- Gölpınarlı, Abdülbaki : **Mevlana Celaled-din-i Rumi Hayatı, Eserleri, Felsefesi**, 6.bs, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1999
- Gölpınarlı, Abdülbaki : **Mecalis-i Seba**, 2 bs., İstanbul, Kent Basımevi 1994
- Hidayetoğlu, A.Selahaddin : **Hazret-i Mevlana Celaled-din-i Rumi Hayatı ve Şahsiyeti**, Konya, Akın Ofset, 1999
- Hidayetoğlu, A.Selahaddin : **Hazret-i Mevlana Celaled-din-i Rumi Hayatı ve Şahsiyeti**, Konya, Damla Ofset, 2006
- Karaismailoğlu, Adnan : **Mevlana ve Mesnevi**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2001
- Kızbaz, Kürşat : **Mevlana Celaled-din-i Rumi Aşkın Dansı Belgeseli Metni**, 2008
- M., Panayotopoulos : **Benzersiz Mevlana**, Çev. Kriton Dinçmen, İstanbul, Arion, 2000
- Önder, Mehmet : **Gönüller Sultanı, Hız. Mevlana**, Ankara, No Name Ofset Matbaacılık, 2000

- Önder, Mehmet : **Mevlana, Hayatı, Eserleri**, İstanbul, Tercüman Yayınları, 1974
- Schimmel, Annemarie : **Ben Rüzgarım Sen Ateş Mevlana Celaleddin-i Rumi**, 3 bs., Çev.Senail Özkan, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2003
- Şahin, İnci : **Mevlana Tarihi Şahsiyetler 1**, 2 bs., İstanbul, Semerkand Yayıncılık, 2003
- Türkmen, Erkan : **The Essence of Rumi's Masnevi including his Life and Works**, Konya, Damla Ofset, 1992
- Vakkasoğlu, Vehbi : **Aşk Çağlayanı Hz. Mevlana**, İstanbul, Nesil Yayınları, 2004,
- Yakıt, İsmail: : **Batı Düşüncesi ve Mevlana**, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2000,s.14

Tebliğler – Bildiriler- Süreli Yayınlar

- Asrar, N. Ahmet : “Pakistan ve Mevlana Celaleddin-i Rumi”,
Ankara, **Uluslararası Mevlana Bilgi Şöleni,**
Bildiriler, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000,
s.125-126
- Önder, Mehmet : “Mevlana’nın Eserlerinin Dünyadaki En Eski
Yazma Nüshaları”, Konya, **II. Milletlerarası**
Mevlana Kongresi Tebliğler, Selçuk
Üniversitesi Yayınları, 1990, s.95

Elektronik Kaynaklar

- David Crystal, “**Rumi**”
- : BBC Learning English, w.date,
(Çevrimiçi)
<http://www.bbc.co.uk/worldservice/learningenglish/movingwords/quotefeature/rumi.shtml>
 - : (Çevrimiçi)<http://www.ut.ac.ir/en/dr-braks/dr-barks.htm>
 - : Life of Rumi (Çevrimiçi)
<http://www.khamush.com/life.html>